

ศกด 8135

หอสมุดแห่งชาติ
จังหวัดชลบุรี

ดย 0013/d-

ประวัติและโคลงกำสรวลศรีปราชญ์

พร้อมด้วยบันทึกสอบทานและหมายเหตุ

ของ

ธนิต อยู่โพธิ์

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ

นายไต้จนสอย บุณนาค

ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๓๓

ประวัติและโคลงกำสรวลศรีปราชญ์

พร้อมด้วยบันทึกสอบทานและหมายเหตุ

ของ
ชนิด อยู่โพธิ์

พิมพ์ครั้งแรก กรมศิลปากรพิมพ์เผยแพร่ใน
งานสัปดาห์แห่งวรรณคดี มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๓

พิมพ์ครั้งที่สอง กรมศิลปากร พิมพ์จำหน่าย เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๓

พิมพ์ครั้งที่สาม ในงานฉาปนกิจศพ

(๑๐๐๐ เล่ม) นายเดือนลอย บุณนาค

พ.ศ. ๒๕๑๑

เลขห้อง ชน,

เลขหมู่ ๘๙๕.๑๑๐๙

๘ ๖๖๒๒๑

เลขทะเบียน

๖.๓๐๕.๔๑๓

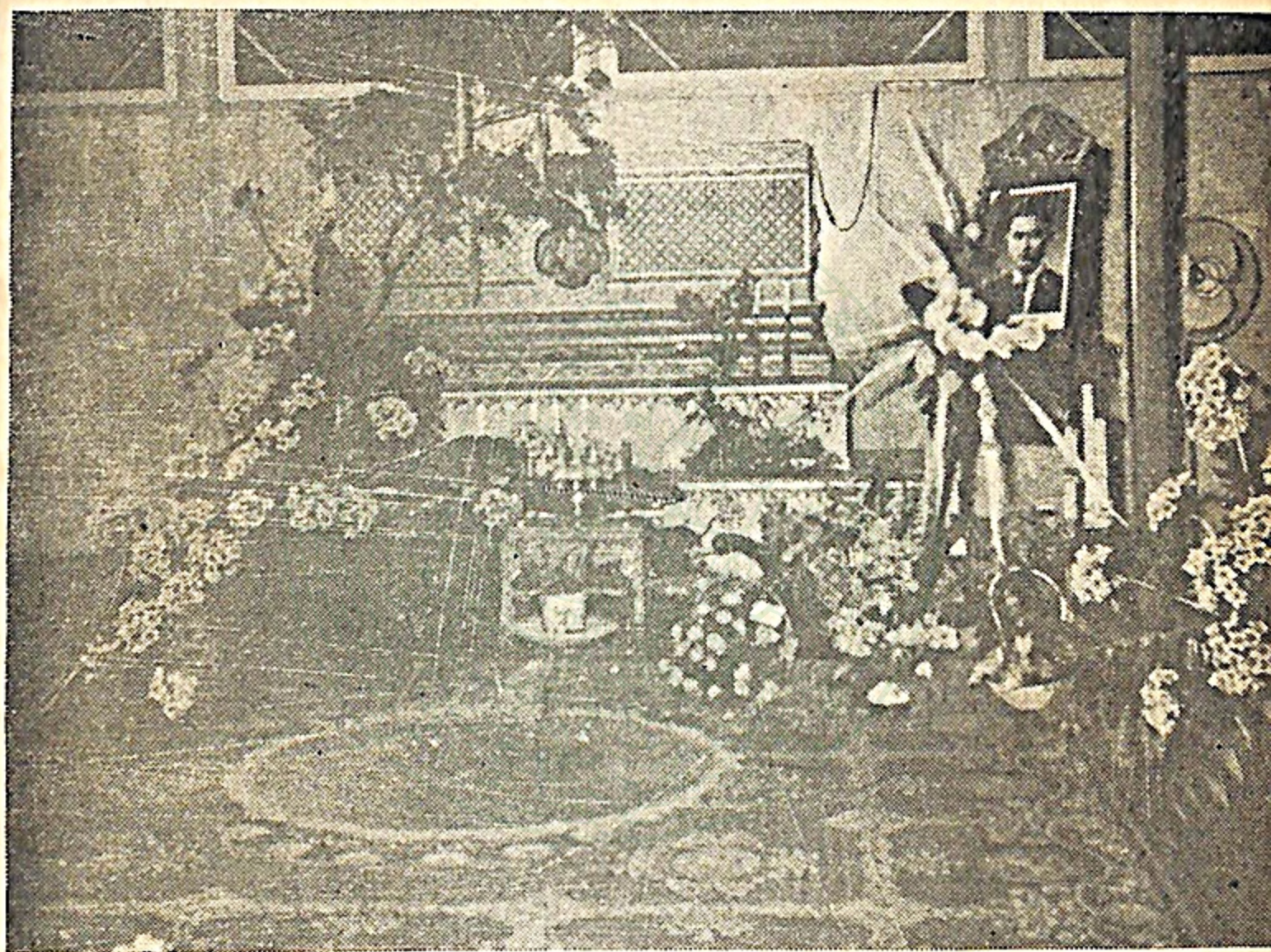
๔๙๑๓๕

นายเดือนลอย บุณนาค

ชาตะ วันจันทร์ที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

มรณะ วันอาทิตย์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๐

๕
ต่งศพสวดอภิธรรม ณ วัดธาตุทอง

ประวัติ

นายเดือนลอย (เจ็ด) บุนนาค เป็นบุตรชาย
คนเล็กของเจ้าพระยาพิชัยญาติ (ดั้น บุนนาค) กับคุณ
ลือ บุนนาค เกิดเมื่อวันจันทร์ที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๘
ตรงกับปีกุน มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกันรวม ๗ คน
คือ

๑. นายคำริห์ บุนนาค
๒. นางกัญญา บุนนาค
๓. ดร. มลดี วสินนท์
๔. ร.ต.ท. ดั่งลั่น บุนนาค
๕. นายดาวเลื่อน บุนนาค
๖. นายเดือนลอย บุนนาค
๗. นางดีลักษณ์ บุนนาค

และนอกจากนี้ยังมีพี่ร่วมบิดาเดียวกันอีก ตั้งมี
รายนามต่อไปนี้ คือ

๑. นางสาวทราจา (สลับ สาลักษณ์ ถึงแก่กรรม)

๒. หลวงเมธีนฤปกร (สทวท บุนนาค ถึงแก่กรรม)

๓. นางสาวทรวาจา (สทม บุนนาค ถึงแก่กรรม)

๔. นางสาวแสงเดือน บุนนาค (ถึงแก่กรรม)

ทั้ง ๔ ท่านนี้ คุณหญิงแสงพิชย์ญาติ เป็นมารดา

๕. นายสทำเดช บุนนาค คุณหญิงเกษร
พิชย์ญาติ เป็นมารดา

๖. นางปาน นันทาภิวัธน์ (ถึงแก่กรรม)

๗. พระยาอิศราธิราชเสวี (เลื่อน บุนนาค)

๘. นายจันทร บุนนาค (ถึงแก่กรรม)

ทั้ง ๓ ท่านนี้ คุณเจิม บุนนาค เป็นมารดา

๙. นางเยื่อน โปษยานนท์

๑๐. นายแพทย์ยนต์ บุนนาค

๑๑. นายยันต์ บุนนาค

๑๒. ศาสตราจารย์ยศ บุนนาค

๑๓. นางยุวดี นวลแข

๑๔. นางยุดา บุนนาค

๑๕. นายแพทย์ดน้อย บุนนาค

ทั้ง ๗ ท่านนี้ คุณยิม บุนนาค เป็นมารดา

๑๖. นางจรัสการคุณากร (ผดุงโหม บุนนาค)

๑๗. นางสาวผดุง บุนนาค

๑๘. นางชัชวาลย์ (เผด็จศิริแสง—ชูโต)

๑๙. นายเผด็จ บุนนาค

ทั้ง ๔ ท่านนี้ คุณผดุง บุนนาค เป็นมารดา

เดือนลอยเกิดที่บ้านสุรวงศ์ ตรงข้ามโรงพยาบาล
จุฬาลงกรณ์ ได้เข้ารับการศึกษาระดับอนุบาลเป็นครั้งแรก
ที่ โรงเรียนมาแตร์เดอีวิทยาลัย ต่อจากนั้นก็เข้ารับ
การศึกษาระดับประถมที่โรงเรียนสตรีบุตรบำรุง ซึ่งขณะนั้น
ดำเนินการโดยคุณ รัตนา สตรีบุตร และ อาจารย์เปา
บุพผกสิกร เป็นนักเรียนประจำชั้นอยู่ประมาณ ๒ ปีก็ได้
ย้ายไปเข้าศึกษาที่ วชิราวุธวิทยาลัย และเรียน อยู่ที่
วชิราวุธ ฯ จนจบชั้นมัธยมปีที่ ๖ จึงได้ไปศึกษาต่อต่าง
ประเทศในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ ณ ประเทศอังกฤษ และ
สหรัฐอเมริกาตามลำดับ เดือนลอยได้ใช้เวลาศึกษาอยู่
ในต่างประเทศเกือบ ๑๐ ปี จึงเดินทางกลับประเทศไทย
ในปี พ.ศ. ๒๕๐๗ สำเร็จการศึกษาวิชา Electronics

Technology และ Radio and Television Technician
ในปี^๕นี้ ได้อุปสมบท ณ วัดธาตุทอง ได้รับฉายาว่า กิตฺติ
ปุญฺโญ และได้เข้าทำงานที่องค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทย
ตั้งแต่เดือน กันยายน ๒๕๐๗

เดือนลอยได้ทำการสมรสกับ นางสาวสมถวิล
เทพปัญญา ธิดาพระเทพปัญญา เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม
๒๕๐๘ และได้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความสุข ณ บ้าน
ซอยภาณุวงศ์ ตำบลสำโรง จังหวัดสมุทรปราการจน
กระทั่งเกิดอุบัติเหตุรถยนต์คว่ำที่ตำบลห้วยหินสี้
จังหวัดราชบุรี เวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. และถึง
แก่กรรมที่โรงพยาบาลราชบุรี เมื่อเวลาประมาณ
๑๗.๐๐ น. ตรงกับวันอาทิตย์ ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ.
๒๕๑๐ รวมอายุได้ ๓๑ ปี ๒ เดือน

ลำดับตระกูล

สมเด็จพระปิตุโสภาคมนาคนาร

เจ้าคุณพระอัยกาสุโต สมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี เจ้าคุณหญิงหวด—เจ้าพระยาอัครมหาเสนา
(ในรัชกาลที่ ๑) (ต้นตระกูลบนนาค)

สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ

พระยาอิศรานุภาพ — คุณหญิงสนม

พระยาไพบลย์สมบัติ — คุณหญิงสวน

เจ้าพระยาพิชัยญาติ — คุณล้น บนนาค

เดื่อนลอย บนนาค

คำนำ

ในงานฉาบปกิฉศพ นายเดือนลอย บุณนาค ณ
เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง กำหนดวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์
พุทธศักราช ๒๕๑๑ นางสมถวิล บุณนาค ผู้เป็นภริยา
ได้มาติดต่อกรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่อง
ประวัติและโคลงกำสรวลศรีปราชญ์ พร้อมด้วยบันทึก
สอบทานและหมายเหตุ ของ ธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรม
ศิลปากร เพื่อแจกเป็นอนุสรณ์ในงานนี้ กรมศิลปากร
ยินยอมอนุญาตให้พิมพ์ได้ตามความประสงค์

เรื่องประวัติและโคลงกำสรวลศรีปราชญ์นี้ นาย
ธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรได้ตรวจสอบชำระและ
ทำบันทึกสอบทานและหมายเหตุไว้ กรมศิลปากรจัดพิมพ์
เผยแพร่เป็นครั้งแรกในงานสัปดาห์แห่งวรรณคดี ประจำ
ปี พ.ศ. ๒๕๐๓ ปรากฏว่าจำหน่ายหมดภายใน ๗ วัน
ต่อมากรมศิลปากรจึงได้จัดพิมพ์ขึ้นอีกเป็นครั้งที่สอง เมื่อ
เดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๐๓ ครั้งนั้นนับเป็นการพิมพ์
ครั้งที่สาม ได้นำคำนำเมื่อพิมพ์ครั้งแรกและครั้งที่สองมา
พิมพ์ต่อจากคำนำนี้ด้วย

อนึ่ง ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ เจ้าภาพได้เรียบเรียง
ประวัติ นายเดือนลอย บุณนาค ส่งมาให้ จึงให้พิมพ์ไว้
ในเล่มนี้ด้วย

กรมศิลปากรขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุ-
ปัตตาน ซึ่ง นางสมถวิล บุณนาค ได้จัดบำเพ็ญอุทิศแด่
นายเดือนลอย บุณนาค และได้ให้พิมพ์หนังสือนี้ออก
เผยแพร่เป็นวิทยาทาน จงเป็นกุศลคลบ้นดาลให้ นาย
เดือนลอย บุณนาค ผู้วายชนม์ ประสบแต่อิฏฐคุณ
มบุญผล เสดวยสุขสมบัติในสัมปรายภพ ทุกประการ เทอญ.

กรมศิลปากร

๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑

คำนำในการพิมพ์ครั้งแรก

ประวัติและ โคลงกำสรวลศรีปราชญ์ที่พิมพ์ในเล่มนี้
ข้าพเจ้าได้เรียบเรียงและชำระไว้หลายปีแล้ว โดยเฉพาะ
ประวัติศรีปราชญ์นั้นได้พิมพ์เผยแพร่แล้วหลายครั้ง และ
เมื่อพิมพ์ใหม่ครั้งใด ก็ได้อินดีเต็มหน้าทุกครั้ง มูลเหตุที่
จะเรียบเรียงประวัติศรีปราชญ์ขึ้น เนื่องจาก หม่อม
เจ้าทองทศไชย ทองใหญ่ พระอาจารย์ประวัติศาสตร์ แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งสิ้นชีพิตักษัยไปแล้ว เมื่อมี
พระชนม์อยู่ ได้เสด็จมาค้นหนังสือในหอสมุดแห่งชาติ
เนื่อง ๆ และทรงเมตตาสนทนากับข้าพเจ้า
ซึ่งทำงานอยู่ที่นั่นบ่อย ๆ ในบรรดาเรื่องที่สนทนา
ปราศรัยและซักถามนั้น มีเรื่องประวัติของศรีปราชญ์อยู่
ด้วยเรื่องหนึ่ง รับผิดชอบที่เขียนกันไว้มิใช่ clear ภูมิไม่ได้
ว่าศรีปราชญ์มีตัวตนจริงหรือไม่ เกิดเมื่อไร ตายเมื่อไร
แล้วทรงชวนให้ข้าพเจ้าค้นคว้าเรียบเรียงขึ้นเสียใหม่ ที่
รับผิดชอบนั้น เขาใจว่าคงจะทรงพิจารณาในแง่ประวัติ
ศาสตร์ หลังจากนั้นมา ข้าพเจ้าก็พยายามศึกษาค้นคว้า
แล้วเรียบเรียงประวัติศรีปราชญ์ขึ้น แต่เป็นที่น่า
เสียดายว่า ประวัติของศรีปราชญ์ที่เรียบเรียงขึ้น ไม่มี

โอกาสได้ถวาย หม่อมเจ้าทองทิมาฯ ทองใหญ่ เพราะ
สิ้นชีพิตักษัยเสียก่อน ถ้ามีโอกาสได้อ่าน อาจประทาน
ข้อคิดเห็นบางประการเพิ่มเติมอีกก็ได้

ส่วน “โคลงกำสรวล” นั้น ก็ได้ชำระสอบทาน
แล้วเขียนลงกระดาษฟูลสเก็บไว้สำหรับใช้ศึกษาค้นคว้า
เรียบเรียงประวัติของศรีปราชญ์ แต่เมื่อได้เรียบเรียง
ประวัติศรีปราชญ์เสร็จไปแล้ว ก็เก็บซุกไว้และหายไปเลย
มาจนเมื่อไม่ช้านาน ได้ค้นหาหนังสือบางเล่ม บังเอิญพบ
ฉบับปักคั่นอยู่ในหนังสือเล่มหนึ่ง จึงเปิดออกดูด้วยความ
ดีใจ เห็นว่า ควรจะได้นำออกเผยแพร่รักษาต้นฉบับไว้
จึงได้จัดพิมพ์ขึ้นใน งานสัปดาห์แห่งวรรณคดี ประจำปี
๒๕๐๓ นี้

โคลงกำสรวลนี้ เชื่อและกล่าวกันมาว่า ศรีปราชญ์
เป็นผู้แต่ง จึงเรียกกันว่า “โคลงกำสรวลศรีปราชญ์” และ
กล่าวกันว่าศรีปราชญ์ได้แต่งขึ้นเนื่องในคราวถูกเนรเทศ
ให้ไปอยู่เมืองนครศรีธรรมราช จึงเรียกกันอีกอย่างหนึ่ง
ว่า “โคลงนิราศนครศรีธรรมราช” แต่งไว้เป็นโคลงต้น
บาทกฤษณารทน์ ตอนที่ไม่ขาดหายนั้น รู้สึกว่าเชื่อมโยงกันด้วย

สัมผัสระหว่างโคลงสนิทดีมาก แต่เท่าที่ได้ชำระตรวจสอบ
ต้นฉบับสมุดไทยบรรดามีในหอสมุดแห่งชาติ ไม่ปรากฏ
ว่าสมุดเล่มใดมีโคลงกำสรวลครบบริบูรณ์ บางเล่มมี
โคลงนี้แต่ขาดโคลงนั้น บางเล่มมีโคลงนั้นแต่ขาดโคลงนี้
หรือมีด้วยกันและขาดด้วยกัน เป็นอันว่า ไม่มีครบ
บริบูรณ์สักเล่มเดียว ปรากฏว่าท่านผู้เขียนและคัดลอกลง
สมุดไทยแต่ก่อน ก็ได้เคยพยายามสืบค้นจะหาให้ครบ
บริบูรณ์ แต่ก็หาไม่ได้ครบ จึงเขียนเป็นโคลงบอกไว้ใน
สมุดไทย (สมุดโคลงกำสรวล เส้นรงค์ หมายเลข ๑/๑๓๒
และสมุดเส้นดินสอขาว) ว่า

๑ กำสรวลศรีปราชญ์

แรมสมร

เสาะแต่ปางนคร

ล้แล้ว

ไป่กบไป่พานกลอน

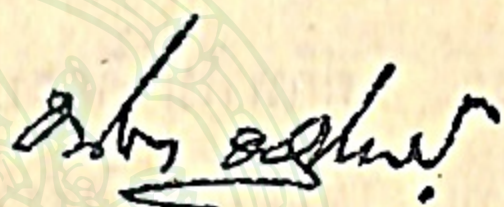
โคลงท่าน จบนา

จวบแต่ต้นปลายแคล้ว

หนึ่งน้อยยืมถวาย ฯ

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์ มีอรรถสัพเพราษะ ก็นใจ
และดำเนินความดีมาก เห็นจะถือกันเป็นโคลงตำรา
ตลอดมา ดังจะเห็นได้จากการที่กวีในชั้นหลัง เช่น นาย
นรินทร์วิเบศร์ เป็นต้น เมื่อแต่งโคลงนิราศนรินทร์ ก็
ดำเนินแนวเช่นเดียวกับโคลงกำสรวลนี้

ในการจัดพิมพ์โคลงกำสรวลศรีปราชญ์ครั้งนี้ ได้พยายามรักษา
อักขรวิธีตามต้นฉบับ ดังบอกไว้ในเชิงอรรถหน้า ๓๑ เพื่อให้แก่นักเรียน
และนักศึกษาคຸ້นกับอักขรวิธีแบบนี้ แล้วใช้เป็นแนวทางที่จะสอบสวน
ตรวจทานในการอ่านต้นฉบับสมุดไทยด้วยตนเองต่อไป ซึ่งจะเป็
ประโยชน์ในการศึกษาคຸ້นกว่าเป็นอย่างดี นอกจากนี้ น่าจะพึงใส่ใจไว้
ด้วยว่า วรรณคดีย่อมอาศัยเสียง มิใช่ตัวหนังสือ อย่าพึงยึดถืออักขรวิธี
ในพจนานุกรมมาตัดสินให้มากนัก และถ้าเห็นว่าอักขรวิธีตามที่พิมพ์ใน
สมุดเล่มนี้ขัดแย้งกันตา โปรดอย่าเพิ่งทอดทิ้งเสีย ลองอ่านฟังเสียงหรือ
อ่านกำหนดเสียงในใจของท่านดู บางที่ท่านจะประสบความไพเราะของ
กวี และเข้าถึงรสนิมของวรรณคดีโดยแท้จริงก็ได้ เชิญลองดู.

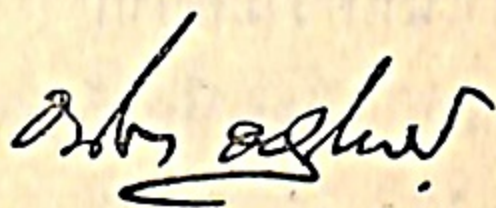

กรมศิลปากร

๓ มกราคม ๒๕๐๓

คำนำในการพิมพ์ครั้งที่ ๒

ประวัติและโคลงกำสรวลศรีปราชญ์ ฉบับพิมพ์ครั้งแรก ในงาน
สัปดาห์แห่งวรรณคดี ประจำปี ๒๕๐๓ จำหน่ายหมดภายใน ๗ วัน กั
ระหว่างวันที่ ๔ ถึง ๑๐ มกราคม ๒๕๐๓ ต่อมาก็ยังมีผู้ต้องการเนื่
งจึงจัดพิมพ์ขึ้นอีกเป็นครั้งที่ ๒ เพื่อสนองความต้องการของนักเรียน
นักศึกษาและท่านผู้สนใจโดยทั่วไป.

กรมศิลปากร

๒๕ เมษายน ๒๕๐๓

สารบาญ

หน้า

คํานํา...	...	...	...		...	...	๑
ประวัติศรปราชญ์	...	...	...	...	...	...	๕
โคลงกำสรวลศรปราชญ์	...	...	...	...	...	...	๒๕
ภาคผนวก ประวัติศรปราชญ์	...	...	...	...	...	...	๘๑

ประวัติศรีปราชญ์ *

ศรีปราชญ์ เป็นกวีมีชื่อเสียงและมีชีวประวัติเลื่องลือเล่าขานเป็นที่กึ่งใจคน สืบมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ แต่หน้าหน้าของกวีผู้ชื่อว่า ศรีปราชญ์ ตามที่เล่ากันมา ยืนยันว่ามีตัวอยู่ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และว่าศรีปราชญ์ผู้นี้เป็นบุตรของพระโหราธิบดี ผู้แต่งหนังสือจินตตามณี ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ปรากฏว่าชีวิตของศรีปราชญ์โลดโผนทั้งน่าหวาดเสียวและน่าสงสารมาก แต่เหตุการณ์สำคัญในชีวิตของศรีปราชญ์ ดูเหมือนจะมีอยู่สัก ๔—๕ ตอน คือ ตอนแรกเข้ารับราชการ, ตอนพระราชทานชื่อว่า “ศรีปราชญ์”, ตอนแสดงความปราชญ์เปรื่อง, ตอนเป็นโทษต้องเนรเทศ และตอนถูกประหารชีวิต **

* ดู—ภาคผนวกชีวประวัติศรีปราชญ์ ท้ายเล่มประกอบ

** เก็บความโดยย่อจาก ตำนานศรีปราชญ์ ของพระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาลลักษณ์) ส่วนพลความเพิ่มเติมและหลักฐานประกอบข้อสันนิษฐานเป็นของข้าพเจ้า

แรกเข้ารับราชการ

มูลเหตุที่ศรีปราชญ์จะได้เข้ารับราชการในสมัย
พระนารายณ์มหาราชนั้น เล่ากันมาว่า ในราตรีกาลวัน
หนึ่ง เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระตำราญอยู่ด้วยก
ก็พากันบรรดานักปราชญ์ราชกวทั้งหลาย พระองค์ทรง
พระราชนิพนธ์โคลงชน ๒ บาทว่า

๑. อันไฉนย่าแก้มแม่ หมองหมาง

๒. ยุงเหลือบฤนพราย ลอบย้า

แต่ทรงไว้เพียง ๒ บาท มีทั้นจะทรงต่อให้จบ ด้วยคง
จะมีพระราชดำริอย่างอื่นเข้ามาแทรกเสีย จึงทรงค้างไว้
เพียงเท่านั้น แล้วโปรดให้พระโหราธิบดีนำเขาไปแต่งต่อ
อีก ๒ บาทให้จบบท พระโหราธิบดีจึงนำไปแต่งต่อ จะ
คิดต่อสักเท่าไรก็คิดไม่ออก แม่เมือกกลับมาถึงบ้านแล้วก็
ได้นำมาคิดต่อที่บ้านนอก แต่ก็ยังคิดไม่ออกอยู่นั่นเอง จน
ถึงเวลาเข้าได้เวลาไปรับประทานอาหาร จึงเอากะดาน
ซึ่งมีบทพระราชนิพนธ์ ๒ บาทนั้นวางไว้ แล้วรับประทาน
อาหารแล้ว กลับมาเห็นกระดานนั้นมิโคลงเต็มชนอีก ๒
บาท ครบบทว่า

ประวัติศรีปราชญ์

๑. อันใดยำแถมแม่ หมองหมาย
๒. ยุงเหลือบฤนพราย ลอบยำ
๓. ผิวคนแต่จะกลาย ยังยาก
๔. ใครจักอาจให้ซ่า ขอกเนื้อเรียบสงวน

ลองอ่านฟังดูก็เห็นได้ความดีและมีรหัสไพเราะด้วย
 ด้วยท่านจึงสอบถาม ได้ความว่า ศรีปราชญ์เป็นบุตร
 ชายของตนแต่ต่อไว้ แม้ใจหนึ่งท่านจะรู้สึกไม่สบาย
 เพราะลูกชายบังอาจแต่งตอบทพระราชินีพนธ์ โดยมีได้
 รับพระบรมราชานุญาต แต่อีกใจหนึ่งก็คงอดนึกชมความ
 ปราดเปรื่องของลูกชายมิได้ ครั้นถึงเวลาเช้าเฝ้าจึงนำ
 โคกลงนันทนอมเกล้าฯ ถวาย เมื่อสมเด็จพระนารายณ์
 ทอดพระเนตรโคลง ๒ บาทนั้นแล้ว คงจะทรงสงสัยว่า
 ความในโคลง ๒ บาทนั้น หนักกว่าวัยของพระโหราธิบดี
 นัก จึงตรัสถามว่าใครแต่ง เมื่อพระโหราธิบดีกราบทูลว่า
 ลูกชายแต่ง ก็คงจะทรงระแวงว่าลูกชายของพระโหรา-
 ธิบดีอาจมีอะไรละลาละลวงกับพวกฝ่ายใน จึงตรัสถาม
 ว่าลูกชายอายุเท่าใด พระโหราธิบดีกราบทูลว่า ๘ ขวบ*
 สมเด็จพระนารายณ์ไม่ทรงเชื่อว่าเด็กอายุ ๘ ขวบ จะแต่ง

*บางรายว่า ๑๒ ขวบ

ประวัติศรีปราชญ์

ได้ถึงเช่นนั้น จึงตรัสสั่งให้พาตัวเข้าเฝ้า ครั้นทอด
พระเนตรเห็นตัวก็ตรัสชมเชย แล้วเลยโปรดให้ศรีปราชญ์
เข้ารับราชการเป็นมหาดเล็กแต่บัดนั้น ซึ่งเข้าใจว่าคงจะ
ตกในราวปี พ.ศ. ๒๒๐๕

เล่ากันไว้ว่า ในตอนนั้นพระโหราธิบดีซึ่งทราบอุป-
นิสัยใจคอลูกชายคนนั้นของท่านดีอยู่แล้ว ว่ามีอุปนิสัยออก
อาจเอิบเอื่อม เกรงว่าเมื่อรับราชการไปจะต้องรับราช-
ทัณฑ์ในภายหน้า ท่านจึงกราบทูลขอพระราชทานพรจาก
สมเด็จพระนารายณ์ไว้เสียแต่ในโอกาสที่กำลังทรงโปรด
ปรานว่า ลูกชายของท่านรับราชการไปภายหน้า หากจะ
ต้องราชทัณฑ์ถึงโทษประหาร ก็ขอให้โปรดพระราชทาน
อภัยโทษลดหย่อนให้เป็นแต่เพียงเนรเทศ สมเด็จพระ
นารายณ์ก็โปรดพระราชทาน ศรีปราชญ์จึงเข้ารับราชการ
เป็นมหาดเล็กในสมเด็จพระนารายณ์ และปรากฏว่าทรง
โปรดปรานให้รับใช้ใกล้ชิดพระองค์แต่บัดนั้นมา

พระราชทานชื่อ “ศรีปราชญ์”

ศรีปราชญ์ เดิมจะมีชื่อตัวอย่างไรไม่มีใครทราบ แต่
นามที่เรียกกันว่า ศรีปราชญ์ นั้นกล่าวกันว่าเป็นราชทิน-

ประวัติศรีปราชญ์

นาม ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์โปรดพระราชทาน ตามเรื่อง
ที่เล่ากันมาว่า ครึ่งหนึ่ง สมเด็จพระนารายณ์เสด็จประพาส
พระราชอุทยานป่าแก้ว ครั้นถึงเวลากลางวันตะวันร้อน
สมเด็จพระนารายณ์จึงเสด็จเข้าประทับทรงพักผ่อนพระ
องค์อยู่ภายในพลับพลาไม้ต้นไม้ใหญ่ในพระราชอุทยาน
นั้น ขณะนั้นทรงได้ยินเสียงฝูงลิง 'เป็นสัตว์' ส่งเสียงร้อง
อีกทีก็อยู่บนยอดไม้ แม้จะทรงทราบที่อยู่แก่พระราช-
หฤทัย แต่ก็เสงี่ยมพระราชดำรัสถามว่า "นั่นเสียงอะไร?"
บรรดาเสวกามาตย์ราชบริพารซึ่งเฝ้าอยู่ในที่นั้นคงจะเห็น
เป็นเรื่องน่าบัดสี จึงต่างนิ่งกันอยู่ ห้ามผู้ใดกล่าวกราบทูล
ไม่ สมเด็จพระนารายณ์จึงทรงฉินพระพักตร์มาตรัสถาม
ศรีปราชญ์ ด้วยความฉลาดและมีไหวพริบ ศรีปราชญ์
จึงกราบทูลสนองพระราชโองการด้วยโวหารว่า "พระพุทธ
เจ้าข้าไม่ควรจะกราบทูลหาмиได้ นั่นเป็นเสียงมักกโฏ"* "มันทำ
อะไรกัน" ตรัสถาม ศรีปราชญ์กราบทูลต่อไปว่า "ไม่ควรจะ
กราบทูลพระกรุณาหาмиได้ มันทำสมัครสังวาสผิดประหลาด
กว่าธรรมดา"

* มักกโฏ เป็นภาษาบาลี แปลว่า ลิง

ประวัติศรีปราชญ์

แต่บางรายก็เล่ากันมาว่า ขณะสมเด็จพระนารายณ์
เสด็จเข้าที่พระบรรทม ทรงพักผ่อนสำราญพระราชอิริยา
บถในต่อนกลางวันอยู่บนพระที่ภายในพลับพลาป่าแก้ว
นั้น พวกเสวกามาตยราชบริพารต่างพากันมาร่วมชุมนุม
พัก่อนอยู่ไตรัมไม้ใหญ่ใกล้พลับพลาที่ประทับ บังเอิญ
วานรที่อยู่บนต้นไม้บนถายลงมากลุมชวราชการผู้ใหญ่ที่
ร่วมชุมนุมกันอยู่ในที่นั้น พวกชวราชบริพารที่อยู่ด้วยกัน
ได้เห็นต่างกตมเตนและชบชนจึงส่งเสียงกันเอ็ดอึง สมเด็จพระ
นารายณ์เสด็จขึ้นพระบรรทม ตรัสเรียกชวราชบริพาร
แต่ละคนเข้าไปตรัสถาม ก็ไม่มีผู้ใดกล้ากราบทูล ด้วยคง
จะเห็นเป็นเรื่องชบชนหรืออาจกราบทูลไม่เป็นที่สัพพระราช
หฤทัย จึงตรัสเรียกศรีปราชญ์เข้าไปตรัสถาม ศรี
ปราชญ์ซึ่งเป็นมหาดเล็กรับใช้ใกล้ชิดและทราบพระราช
อิริยาบถดีอยู่แล้ว จึงกราบทูลด้วยถ้อยคำฉะฉานคล่อง
จงก่นว่า “พยุคมะ ขอเดชะ วานระ ถ้ายอจระ รดศรีษะ
พระยาเดโช” สมเด็จพระนารายณ์ได้ทรงดัดคำกราบทูล
ดั่งนกโปรด จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตรัสว่า “ศรี
เอ๋ย เจ้าจงเป็นศรีปราชญ์ตั้งแต่นั้นเถิด” ด้วยเหตุนี้ มหาด
เล็กของสมเด็จพระนารายณ์ ผู้เป็นบุตรชายของพระโหรา
ธิบดี จึงปรากฏชื่อว่า “ศรีปราชญ์” ตั้งแต่นั้นมา

ประวัติศรีปราชญ์

แต่หน้าตาเ็นตัวของศรีปราชญ์นั้น คงจะมีผิว
พรรณค่อนข้างดำ จึงปรากฏต่อมาว่า เมื่อสมเด็จพระ
นารายณ์มหาราชทรงช้างศึกเชียงใหม่ และโปรดให้เชิญ
พระแสนเมือง เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ กับครอบครัวลง
มายังกรุงศรีอยุธยา พระเจ้าเชียงใหม่ได้มารู้จักมักคุ้นกับ
ศรีปราชญ์ แต่ยังไม่เคยทราบเรื่องว่ามหาตมะคัตวาคำ ผู้
นี้ได้เป็นศรีปราชญ์แต่เมื่อใด จึงได้พยายายถามเป็นคำโคลง
และศรีปราชญ์ก็ตอบเป็นคำโคลง ว่ากนดงน

พระเจ้าเชียงใหม่ — ครีเอยพระเจ้าฮ้อ ปางใด

ศรีปราชญ์ — ฮ้อเมื่อเสด็จไป บ่าแก้ว

พระเจ้าเชียงใหม่ — รังสีบ่สดไส สักหยาด

ศรีปราชญ์ — ดำแต่่นอกในแผ้ว ผ่องเนือนพคุณ ฯ

ความปราชญ์เปื่องของศรีปราชญ์

ตั้งแต่ศรีปราชญ์เข้ารับราชการอยู่ในราชสำนัก ชื่อ
เสียงของศรีปราชญ์ก็ลือชานปรากฏในเชิงปฏิภาณ สามารถ
ต่อโคลงกระทู้และเจรจาได้ตอบคำถามเป็น โคลง ได้คล้อง
แคล่วและหลักแหลม แต่ศรีปราชญ์มิใช่มีปฏิภาณปราชญ์

ประวัติศรีปราชญ์

เปรี๊ยะหลักแหลมแต่ในการแต่งโคลงเท่านั้น แม้คำฉันท์ก็แต่งได้ไพเราะและแต่งได้คล่องแคล่วทันอกทันใจ เช่นที่เล่ากันมาว่า ได้แต่งอนิรุทธคำฉันท์ทูลเกล้าฯถวายสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บางทีจะมุ่งหมายให้ใช้เป็นบทสำหรับเล่นหนัง ในตอนท้ายของหนังสือคำฉันท์เรื่องนั้นมีบอกไว้ว่า

“ ๑ ด้วยเดชะบุญญา	ธิดารائنสมพงศ์
ผูกฉันท์สนององค์	คุณท่านอันสุนทร
๑ จวงจัดอันมั่นหมาย	บมิวายคำนึงกลอน
บเห็นแก่หลบนอน	ด่าริหตริบเว้นเวียน
๑ ครั้นคำฉันท์ก็เสร็จ	แลสำเร็จก็เร่งเขียน
จึงเสร็จสำเร็จเพียร	จ้านงจิตตจินดา”*

ข้อความในคำฉันท์ที่กล่าวนี้ แสดงให้เห็นนิสัยของผู้แต่ง ว่าเป็นคนคล่องแคล่วว่องไว มีวิริยะกล้า ลงได้ตั้งใจจะแต่งจะทำจะคิดจะเขียนแล้ว ต้องทำกันจริงๆ บุคคลเช่นนี้ถ้ามีใครมาสอดแทรกขัดขวางหรือทำให้เสียจังหวะในเวลาดำเนินงาน คงจะทำให้กลัดกลุ้มคุมแค้นมาก ด้วย

* ดู-อนิรุทธคำฉันท์ ฉบับมีหมายเหตุและบันทึกสอบเทียบ ของ กรมศิลปากร พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๓

ประวัติศรีปราชญ์

ศรีปราชญ์รับราชการมาหลายปีจน โต เป็นหนุ่มแน่น และอาจมีครอบครัวเป็นเนื้อเป็นตัวแล้วก็ได้ แต่การที่ศรีปราชญ์ มีชื่อเสียงในการกวดบอวดอยู่ในราชสำนัก และเป็นทีโปรดปรานของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้น คงจะทำให้วิถีชีวิตของศรีปราชญ์เปลี่ยนแปลงไปได้ต่าง ๆ เดียวสุขเดียวโศก มีหน้าตาหน้าแดง มีช่างขนช่างแรมลัดบวาลัดบเวรปะปน กันไป เช่นเดียวกับกวีที่ใกล้ชิดพระองค์พระมหากษัตริย์คนอื่น ๆ เช่น ล้นทรภู เป็นต้น เวลาโปรดชมมากพระราชทานยศพระราชทานรางวัล เวลากรวชนมา ก็ส่งลงพระราชอาญาตามวิสัยของผู้ที่อยู่ใกล้ชิดเจ้านายผู้มีอำนาจราชศักดิ์ ในครั้งแรก ๆ เมื่อได้รับยศได้รับรางวัลก็คงลัดชั้นจนเหลือ หรือเมื่อถูกกรวถูกลงลงโทษก็คงโศกเศร้าเอามาก ๆ แต่เมื่อความเปลี่ยนแปลงมีบ่อย ๆ เขาก็เคยชิน เห็นเป็นเรื่องธรรมดา โกรธกรวแล้วมีชาก็หายโกรธ กลับรับสั่งตรัสเรียกตรัสหาเกลียดแล้วประเดี๋ยวก็กลับรักกลับปลั่งลว แต่บางรายก็กลาย เป็นใบเบือใบเมา ไม่คิดกันจนแล้วจนเล่า ชำร่ายคิดประหัดประหารกันให้ลุ่มจมเดียวด้วยก็มี บางรายลงโทษไว้แล้วก็เคยลืม เช่น พระพันวษาลงโทษขุนแผน ในเรื่องขุนช้างขุนแผน กว่าเจนนิกใดก็ลวแล้วแล้ว ศรีปราชญ์ในเรื่องนี้ ก็เช่นเดียวกัน จึงดูเป็นกรรมเอามากอยู่

ศรีปราชญ์ถูกเนรเทศ

ศรีปราชญ์คงเข้านอกออกในและสมเด็จพระนารายณ์โปรดทรงใช้สอยใกล้ชิดอยู่เนือง ๆ ศรีปราชญ์จึงมีโอกาสดิตตอสันทสนมกับพวกนางในได้ แต่ด้วยความคะนองในความหนุ่มและลุ่มหลงในเกียรติยศชื่อเสียง จึงปรากฏว่าได้ล่วงพระราชอาญาถึงกับละลابلะล้วงกับนางในบางคน เช่นบังอาจแต่งกายพู่โคลงถึงกัน หรือทำการละลابلะล้วงอื่น ๆ อันต้องโบบทกำหนดโทษที่วางไว้ในกฎหมายเฑียรบาล * ว่า

“๑๒๐ อนึ่งผู้ใดทำชู้ด้วยแม่พระสนม ให้ฆ่าผู้นั้นเสีย ๓ วันจึงให้ตาย ส่วนหญิงนั้นให้ฆ่าเสียด้วย”

“๑๒๑ อนึ่งผู้ใดเจรจาด้วยสาวใช้ฝ่ายใน ยุดมือถือบ่าผู้หญิงร้องแรกประภาษหยิบข่วน ให้สักผู้ชายลงทนต์ข้าง ถ้าผู้หญิงลงด้วยกัน ให้ทวนด้วยลวดหนัก ๒๐ ที่ แล้วให้ผจญอย่าให้เข้าวังเลย”

“๑๓๒ อนึ่งข้าเฝ้าทั้งปวงใช้หนังสือกาพย์โคลงเข้าวังชักสอคบค่านางกำนันสาวใช้ฝ่ายใน โทษถึงตาย”

* ดู-ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา ๓ ดวงของ มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เล่ม ๑ หน้า ๕๗, ๕๘ และ ๑๐๑

ประวัติศรีปราชญ์

ความผิดของศรีปราชญ์อาจต้องตามบทกำหนดโทษ
ในกฎหมายเทียบบาลข้อใดข้อหนึ่งใน ๓ ข้อนี้หรือรวมทั้ง ๓
ข้อก็ได้ และอาจเกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำในรายเดียว
หรือหลายรายก็ได้ แต่ถ้าพิจารณาตามถ้อยคำรำพันใน
โคลงกำสรวลซึ่งเชื่อกันมาว่า ศรีปราชญ์แต่ง ก็ปรากฏใน
โคลงกำสรวลนั้นมีคำรำพันคร่ำครวญถึงหญิงผู้หนึ่งใน
บางครั้ง เช่น

“บาตรจุฬาลักษณ์ เสาวภาคย์ ภูเอย”* และ

“บาตรจุฬาลักษณ์ ยศยิ่ง พุ่มแม่”*

คำว่า “ศรีจุฬาลักษณ์” ในโคลงนั้น บังเอิญไปตรงกับ
นามบรรดาศักดิ์ของท้าวศรีจุฬาลักษณ์ตำแหน่งพระ
สนมเอกของพระมหากษัตริย์ ซึ่งในรัชกาลสมเด็จพระ
นารายณ์มหาราช สตรีผู้ดำรงตำแหน่งท้าวศรีจุฬาลักษณ์
นี้เป็นพระสนมเอกของสมเด็จพระนารายณ์ และเป็นลูก
สาวแม่นมผู้เป็นมารดาของพระเพทราชา กล่าวคือ เป็น
น้องสาวของพระเพทราชานั่นเอง ในหนังสือของชาว
ต่างประเทศก็มีกล่าวถึงพระเพทราชาและน้องสาวไว้ว่า
“มารดาของพระเพทราชาซึ่งเป็นแม่นมของพระเจ้าอยู่หัว

* ดู-โคลงกำสรวล บทที่ ๑๓ และ ๒๘

ประวัติศรีปราชญ์

มีลูกชายหญิงอยู่ ๒ คนคือพระเพทราชาที่กล่าวถึงแล้ว และบุตรอีกคนหนึ่ง เด็กทั้งสองคนนี้ได้รับเลี้ยงดูอยู่ในพระราชวัง เป็นเพื่อนเล่นของพระเจ้าอยู่หัวมาแต่ทรงพระเยาว์ ความรู้สึกที่เคยเป็นเพื่อนเล่นกันมาเช่นนั้นคงทนที่สุด แม้ในภายหลังพระองค์จะได้เสด็จดำรงตำแหน่งราชการสูงสุดในพระราชอาณาจักรแล้วก็ตาม พระเจ้าอยู่หัวก็คงทรงพระเมตตาต่อเพื่อนเล่นในสมัยเยาว์วัยของพระองค์อยู่เสมอ พระองค์ได้โปรดให้รับบุตร (ของแม่นม) ผู้มีหน้าตางดงามและเป็นທີ່สบพระราชหฤทัยเข้าไปอยู่ในพระราชวังชั้นใน และทรงรับไว้เป็นพระชายาที่โปรดปราน แต่เคราะห์ร้าย เธอได้เกิดมีครรภ์กับพระราชอนุชา เมื่อการติดต่อดั้นชั่วสาวที่เธอปกปิดเป็นความลับมานานนั้นรู้ไปถึงนักสืบหลายคน พระชายาผู้ไร้ความซื่อสัตย์ ก็ถูกตัดสินให้เสียกิน” *

เรื่องราวที่ชาวต่างประเทศเขียนไว้นี้ แม้จะไม่สู้ตรงกับจุดหมายที่เดียวกัน ก็คงมีเรื่องเกี่ยวกับน้องสาวของพระเพทราชา อาจเป็นท่านที่มีบรรดาศักดิ์เป็นท้าวศรีจุฬาลักษณ์ และมีเรื่องคบชู้ผู้ชาย และโดยเหตุที่สมเด็จพระ

* Turpin's History of Siam, p. 66

ประวัติศรีปราชญ์

พระนารายณ์โปรดให้จัดการเนรเทศศรีปราชญ์เป็นอย่าง
พระเจ้าลูกยาเธอ จึงอาจทำให้ผู้บันทึกเรื่องซึ่งเป็นชาว
ต่างประเทศเข้าใจผิดไปก็ได้ และที่ว่าถูกตัดสินให้เสียกิน
นั้น แม้ในสมัยนี้เราอาจเห็นกันว่าวิถถารเกินไป แต่
ถ้าเราตรวจดูโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายเทียรบาลและ
กฎหมายเก่า บางอย่างก็ดูจะวิถถารไปเสียยิ่งกว่า ด้วย
เหตุนี้ เมื่อผนวกเรื่องในจดหมายเหตุนี้กับเรื่องราวใน
พระราชพงศาวดาร ประกอบกับตำนานของศรีปราชญ์
ก็อาจประมวลความได้ว่า ศรีปราชญ์ต้องโทษตามกฎหมาย
มนเทียรบาลเพราะมีเรื่องชู้สาวกับท้าวศรีจุฬาลักษณ์
พระสนมเอกสมเด็จพระนารายณ์ ซึ่งคงจะโปรดให้ลูกขุน
พิจารณาโทษ และเมื่อลูกขุนถวายคำตัดสินขึ้นไปนั้น คง
จะทรงรำลึกถึงพรที่พระโหราธิบดีผู้เป็นครูของพระองค์
กราบทูลขอพระราชทานไว้แต่ก่อนนั้นได้ จึงเพียงแต่
โปรดให้เนรเทศศรีปราชญ์ไปไว้ณเมืองนครศรีธรรมราช
ซึ่งเป็นเมืองหนึ่งที่กำหนดไว้สำหรับโทษเนรเทศผู้มีความ
ผิดตามกฎหมายมนเทียรบาลโบราณ

การที่โปรดให้ลงโทษเพียงเนรเทศนั้น ถ้าพิจารณา
ตามกฎหมายมนเทียรบาลก็แสดงว่าทรงพระเมตตาแก่ศรี-
ปราชญ์เป็นอย่างยิ่ง ทรงถือเสมือนหนึ่งว่าศรีปราชญ์เป็น

ประวัติศรีปราชญ์

โอรสของพระองค์ก็ปานกัน เพราะมีกำหนดไว้ในกฎ
มนเทียรบาล* ว่า “ผิพระราชกุมารต้องพระอาญาแลใส่
สังขลิกบัญชา คือ ใส่ตรวนไซ้ ถ้าลูกหลวงเอกเครื่องทอง ลูก
หลวงโทเครื่องเงิน ลูกเขื่อนอกวังส่งแก้พันพิทักษ์ทวารักษา
ราตรี** ถ้าลูกเธออยู่ในวังส่งแก้หลวงพันสนมตามซ้ายตาม
ขวา เรือนจำในสนมในมกอกหน้า และเรือนจำนอกในพระ
พิศเนม โทษเบา ถ้าโทษหนักที่หนึ่งนิฤเทศไปต่างเมืองแล คือ
เมืองเพชรบูรณ์ จันทบูรณ์ นครศรีธรรมราช ส่งนายแวง
หน้า ๒ แวงหลัง ๒ ดำรวจในถือกฎส่งเรือในพิเนศ และเรือ
ขุนดาบแห่หน้า เรือขาววังตามหลัง หัวหมั่นองครักษ์นารายณ์
หลังตามไปส่งถึงที่ จึงนายแวงดำรวจในลงเรือหน้าแลเอากฎ
ไปแก้เจ้าเมืองแลกรมการให้แต่งที่แต่งเรือนตามโทษหนักโทษ
เบาไว้ ณ กลางเมือง เรือน ๓ ห้อง ฝากระดานตรึงเหล็ก ขุด
ขุมใต้ห้องเรือนลึก ๕ ศอก มีกระดานปกบนล้นกุญแจตามกฎ
สั่งให้ไว้บนกัณฑ์ ลงขุมกัณฑ์ ตามโทษหนักโทษเบา ถ้าโทษถึงตาย
ให้ลงขุม เมื่อไปนั้น ถ้ามีเรือผู้ใดเข้าไปผิดประหลาด อัยการ

* ดู-ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา ๓ ดวง
ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เล่ม ๑ หน้า ๑๒๖

** พันพิทักษ์ทวารและพันรักษาราตรี เป็นตำแหน่งราชมัล

ประวัติศรีปราชญ์

โอรสของพระองค์ก็ปานกัน เพราะมีกำหนดไว้ในกฎ
มนเทียรบาล* ว่า “ผิพระราชกุมารต้องพระอาญาแลใส่
สังขลิกบัญชา คือ ใส่ตรวนไข้ ถ้าลูกหลวงเอกเครื่องทอง ลูก
หลวงโทเครื่องเงิน ลูกเขื่อนอกวังส่งแก่พันพิทักษ์ทวารักษา
ราตรี** ถ้าลูกเธออยู่ในวังส่งแก่หลวงพันสนมตามซ้ายตาม
ขวา เรือนจำในสนมในมกอกหน้า และเรือนจำนอกในพระ
พิศเนม โทษเบา ถ้าโทษหนักที่หนึ่งนิฤเทศไปต่างเมืองแล คือ
เมืองเพชรบูรณ์ จันทบูรณ์ นครศรีธรรมราช ส่งนายแวง
หน้า ๒ แวงหลัง ๒ ดำรวจในถืออกภูส่งเรือในพิเนศ และเรือ
ขุนดาบแห่หน้า เรือขาววังตามหลัง หัวหม่นองครักษ์นารายณ์
หลังตามไปส่งถึงที่ จึงนายแวงดำรวจในลงเรือหน้าแลเอากฎ
ไปแก่เจ้าเมืองแลกรมการให้แต่งที่แต่งเรือนตามโทษหนักโทษ
เบาไว้ ณ กลางเมือง เรือน ๓ ห้อง ฝากระดานตรึงเหล็ก ขุด
ขุมใต้ห้องเรือนเล็ก ๕ ศอก มีกระดานปกบนล้นกุญแจตามกฎ
สั่งให้ไว้บนกั๊ด ลงขุมกั๊ด ตามโทษหนักโทษเบา ถ้าโทษถึงตาย
ให้ลงขุม เมื่อไปนั้น ถ้ามีเรือผู้ใดเข้าไปผิดประหลาด อัยการ

* ดู-ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ พิมพ์ตามฉบับหลวง ตรา ๓ ดวง
ของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เล่ม ๑ หน้า ๑๒๖

** พันพิทักษ์ทวารและพันรักษาราตรี เป็นตำแหน่งราชมัล

ประวัติศรีปราชญ์

นายแวง ท้าวพระยาหัวเมืองมนตรีमुखขุนแต่นา ๑๐,๐๐๐ ถึง
นา ๖๐๐ ผู้ใดส่งลูกเธอก็ดี ให้ของส่งของฝากก็ดี อัยการนาย
แวง ได้คุมเอาตัวเป็นกบฏตามโทษานุโทษ อนึ่ง ถ้าอยู่ในเมือง
ที่จำ แลมีผู้ไปคบหาให้ของฝากของถวายไว้ คนโทษถึงตาย”
ถ้าพิจารณาตามกฎหมายนทียบาลนี้ ก็เห็นได้ว่าศรีปราชญ์
ได้รับพระมหากรุณาธิคุณอยู่ไม่น้อย

เนื่องในการถูกเนรเทศครั้ง^๕นี้ กล่าวกันว่า ศรี-
ปราชญ์ได้แต่งโคลงนิราศขึ้นไว้เรื่องหนึ่ง เรียกกันว่า
“โคลงกำสรวลศรีปราชญ์” หรือ “โคลงนิราศนครศรีธรรม-
ราช” ถ้าโคลงกำสรวลหรือโคลงนิราศที่ว่านี้ เป็นคำ
ประพันธ์ของศรีปราชญ์ผู้ที่กำลังกล่าวถึงนี้จริง เราก็จะ
เห็นได้ว่า ศรีปราชญ์เรียกตัวเองว่า “ศรี” ไว้หลายแห่ง
เช่นเดียวกับสุนทรภู่ใช้คำแทนตัวของท่านว่า “สุนทร”
เป็นต้นว่า

“ศรีมาสำโรงงาม อายุแก่ พี่แม่” (๓๖)*

“ศรีมาพิโยคพัน รัตนภูมิ” (๓๘)

“ศรีมาเทวศสร้อย สงสาร” (๓๙)

“ศรีมาใจขอดข้อน ทางวนน” (๔๙)

* หมายเลขตามบทโคลงกำสรวล คู่มือไปในเล่ม

ประวัติศรีปราชญ์

แต่คำว่า“ศรี”ในโคลงกำสรวลนั้น ใช้ในความหมาย
ต่างออกไปเป็นอย่างอื่นก็มี

ถ้าเชื่อตามโคลงกำสรวล ก็พอจะคาดคะเนได้ต่อไป
อีก ว่าศรีปราชญ์คงจะถูกนำตัวไปเมืองนครศรีธรรมราช
ในเดือนยี่ซึ่งเป็นฤดูหนาว จึงกล่าวไว้ในโคลงกำสรวล
(บท ๘๓) ว่า “เดือนยี่หนาวซักไส้ น้ำช่วย” เนื่องจาก
ถูกเนรเทศครั้งนั้น ต้องพลัดพรากจากเมียหรือคู่รักคู่
สวาท เดินทางไปทางน้ำทางทะเล ในโคลงกำสรวลนั้น
จึงปรากฏว่า ยกเรื่องราวของวีรบุรุษและวีรสตรีในนิยาย
ที่ต้องตกยากพรากพลัดกันในทางน้ำ มารำพันคร่ำครวญ
เปรียบเทียบกับหลายคู่ เช่น พระรามจากนางสีดา จนต้อง
จองถนนข้ามทะเลไปตาม พระสุธนกับนางจีระประภา
และพระสมุทโฆษกับนางพินทุมตี เกาะขอนว่ายข้ามน้ำ
และถูกนำพัดขอนขาด ต้องพลัดพรากจากกัน พิจารณา
ถ้อยคำสำนวนใน โคลงกำสรวล นั้น ดูครวญคร่ำรำพัน
โอดครวญห่วงหน้าห่วงหลังเป็นที่น่าสงสารอยู่มาก บางที
จะมุ่งหมายแต่งฝากอาลัยไว้ให้แก่หญิงคู่รักหรือเมียรัก
ของตน สำหรับเป็นเพื่อนแทนตัว จึงแต่งเป็นโคลงบอก
สั่งกำชับกำชาไว้บทหนึ่งว่า

ประวัติศรีปราชญ์

๑๒๕ สารนั้นขุนแผนไว้

ในหมอน

อย่าแม่อย่าควรเอา

อ่านเหล่าน

ยามนอนนารถเอานอน

เป็นเพื่อน

คืนคำฤๅได้วัน

ว่างใด ๆ

แต่แม่จะแต่งฝากอาลัยรำพันถึงเมียหรือคู่รัก ก็อด
โศกเศร้าและอดกังวลใจถึงท้าวศรีจุฬาลักษณ์ไม่ได้ และ
ดุกเล่าว่าความชอบกลอยู่ในโคลงบทที่ ๑๑๙ ทำนองจะ
เคยมีเรื่องพัวพันกันอยู่เช่นกล่าวข้างต้น จึงมีคำระบุชื่อ
ถึงท้าวศรีจุฬาลักษณ์ไว้ในโคลงบางบทอีกด้วย ซึ่งย่อม
เป็นของธรรมดา เมื่อใจจดจ่อและโศกเศร้าอาลัยถึง ก็
ย่อมปรากฏออกมาในโคลงกำสรวลนั้นบ้าง ศรีปราชญ์
จะทราบหรือไม่หนอ ว่าท้าวศรีจุฬาลักษณ์ที่ตนกำลัง
คร่ำครวญถึงอยู่ในโคลงนั้น ณ บัดนี้ได้รับราชทัณฑ์ดับ
สูญสิ้นชีวิตไปแล้ว*

ศรีปราชญ์ถูกประหารชีวิต

แต่นักเลงอดเพลงไม่ได้ เมื่อศรีปราชญ์ไปอยู่เมือง

* ท้าวศรีจุฬาลักษณ์ มีพระเจ้าลูกเธอกับสมเด็จพระนารายณ์ องค์หนึ่ง
พระนามว่า พระองค์เจ้าแก้ว ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา
โปรดให้สถาปนาพระองค์เจ้าแก้วเป็นเจ้าฟ้ากรมขุนเสนาบดีวิรัช

ประวัติศรีปราชญ์

นครศรีธรรมราช ก็ไปสนิทชิดชอบกับเจ้าพระยานคร
ศรีธรรมราช ซึ่งเป็นคนรักสนุกในการกวีอยู่ด้วยเหมือน
กัน ศรีปราชญ์จึงได้เข้าร่วมวงกวีกีฬาในสำนักของเจ้า
พระยานคร ฯ อีก และไปเกิดเรื่องชู้สาวกับหญิงชาวใน
หรืออนุภรรยาของเจ้าพระยานคร ฯ ขึ้นอีก เรื่องก็คง
ทำนองเดียวกับครั่งอยู่กรุงศรีอยุธยา แต่เรื่องนั้นคงจะไม่
เป็นความจริง หากแต่เกิดการใส่โคล่ป้ายสีกัน ตามวิสัย
ของวงสังคมชั้นสูง ซึ่งย่อมมากมวนไปด้วยความอิจฉา
ริษยา ประกอบทั้งเจ้าพระยานคร ฯ ก็คงจะเป็นผู้ใหญ่
ที่หยาบและมัวเมาหลุ่มหลงอยู่ด้วยอิสตรี จึงเกิดหึงหวงและ
ขุ่นแค้นมาก สั่งให้เอาตัวศรีปราชญ์ไปฆ่าเสีย ณ ที่ซึ่ง
เป็นที่รู้จักกันดีในเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อราวก่อนปี
พุทธศักราช ๒๒๒๖ กล่าวกันว่า ปัจจุบันอยู่ภายใน
บริเวณโรงเรียนอนุบาลนครศรีธรรมราช และยังมีสถานที่
ที่แห่งหนึ่งเรียกกันว่า “สระล้างดาบ” ทุกวันนี้อยู่ใน
บริเวณโรงเรียนสตรีนครศรีธรรมราช ซึ่งเล่ากันมาว่า
เมื่อประหารชีวิตศรีปราชญ์แล้ว เพชฌฆาตได้เอาดาบมา
ล้างที่สระนั้น และเล่ากันสืบมาว่า เมื่อก่อนศรีปราชญ์จะ
ถูกประหารนั้น ได้เขียนโคลงอธิษฐานบทหนึ่งไว้บน
พื้นทรายว่า

ประวัติศรีปราชญ์

๑ ธรณีภพนเพ่ง ทิพญาณ หนึ่งรา

เราก็ลูกอาจารย์ หนึ่งบ้าง

เราผิดท่านประหาร เราชอบ

เรา บ ผิดท่านมล้าง ดาบนคนสนอง ฯ

ขณะถูกประหารนั้น ศรีปราชญ์คงจะมีอายุราว ๓๐—๓๕ ปี ส่วนทางกรุงศรีอยุธยา เมื่อขาดศรีปราชญ์ไปเสีย วงการกวีก็พาในราชสำนักก็คงจะร่วงโรยจืดชืด และหย่อนรสสนุกลงไป คล้ายอาหารที่ขาดเกลือ เป็นเหตุให้สมเด็จพระนารายณ์ทรงหวนรำลึกถึงศรีปราชญ์อยู่เนือง ๆ จนถึงกับวันหนึ่งได้โปรดให้ไปนำตัวศรีปราชญ์กลับคืนมายังกรุงศรีอยุธยา แต่ไม่ได้ตัวกลับมา ชำได้ทรงทราบ ว่า ศรีปราชญ์ถูกเจ้าพระยานคร ฯ ประหารชีวิตเสียแล้ว ก็ทรงพระพิโรธและทรงเสียดายศรีปราชญ์เป็นกำลัง จึงโปรดให้เอาดาบเล่มที่เจ้าพระยานคร ฯ ประหารชีวิตศรีปราชญ์นั้น ประหารชีวิตเจ้าพระยานคร ฯ ให้ตายตกไปตามกัน ก็สมด้วยคำว่า “ดาบนคนสนอง” และชีวิตของศรีปราชญ์กับเจ้าพระยานคร ฯ ก็ถึงอวสานด้วยลักษณะการอย่างเดียวกันนั้น.

หอสมุดแห่งชาติ
สาขาจังหวัดชลบุรี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์*

ร่ำ ^๑ ศรีสิทธิวิวิธบรร	นครควราช ^(๑)
ไกรพิรหรงสรรค	สวรรณแต่่งแต่้ม
แย้ม ^๕ พินแผ่นพสุธา	มหาทิลกภพ
นพรัตน์ราชธานี	บุรีรมยเมืองมิ่ง แล้วแซ
ราเมศให้ท้าวทั้ง	แต่่งเอง ^(๒) ๗

๑ อยุทธยายศยังฟ้า	ลงดิน แลฤา
อำนาจบุญเพรงพระ	ก่อ ^๕ เกอ
เจดิลอออิเเทร	ปราสาท
ในทาบทองแล้ว ^๕ เนอ	นอกโสรรม ๗

* คัดจากสมุดไทยคำ เส้นดินสอขาว ทัวหวัด สังเกตว่าอักษรวิจิ
เก่ากว่าฉบับอื่น แต่บางคำก็แผลอใช้อักษรวิจิใหม่ด้วยก็มี ในการ
พิมพ์คราวนี้คงพยายามรักษาสัณฐานอักษรวิจิไว้ตามต้นฉบับ

(๑) คำที่มี^๑ อยู่ข้างบน เท่ากับ ม สกค เช่น ชั อ่านว่า ชม, พัรห
อ่านว่า พรหม, สน อ่านว่า สนม ๗ ล ๗

(๒) บางฉบับว่า... บุรีรมยเมืองมิ่ง อยุทธเขษขังขอดค้ำ
ราเมศให้ธิดาทั่ว แต่่งตั้งสมญา ท่านแล ๗

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๒ พรายพรายพระธาตุเจ้า	จयरจนนทร แจ่มแฮ
ไตรโลกยเลงคือโคม	กำเข้า
พิหารรเบียงบรร	รุจิเรข เรืองแฮ
ทุกแห่งห้องพระเจ้า	นั่งเนื่อง ๆ

๖ ศาลาอเนขสร้าง	แสนเสา โสคแฮ
ธรรมาศจุ่งใจเมือง	สู่ฟ้า
พิหารย่อมฉลักเจลา	ฉลแผ่น ไส่นา ^(๑)
พระมาศเลื่อมเลื่อมหล้า	หล่อแสง ๆ

๘ ตระการหน้าวัดแหวัน	วงพระ
บำบวงหญิงชายแซรง	ขึ้นไหว
บุรพาท่านสรรคสระ	สรงโสรด
ดวงดอกไม้ไม้แก้ว	แบ่งบาล ^(๒) ๆ

๙ กุฎิอุโชติช้อย	อาศร์
เต็มร่ำสวรรรคฤปาง	แผ่นแผ้ว
เรือนรัตนพิริยปราง	สุรยปราสาท
แสนยอดแย้มแก้วแก้ว	แจกโฉม ๆ

(๑) บางฉบับว่า "...ไชนา"

(๒) บางฉบับว่า "แบ่งบาน ๆ"

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๖ สนับสนุนสอาดตั้ง	ตรึมข
อร่ามเรืองเสาสไรม	มาศไล่
เรือนทองเทพแปลงปลุก	ยีนยาก
ยยวฟ้ากุ ^๕ ไช้	ช่วยดิน ^(๑) ฯ

(๒)

๗ อยุธยาศโยกฟ้า	ฟากดิน
ผาดดิน ^(๓) พิภพดยว	ดอกฟ้า
แสนโกฏบยลยิน	หยาดเยื่อ
ไทรรัตนเรืองรุ่งหล้า	หลากสวรรณ ฯ

๘ อยุธยาไฟโรจไต้	ตรีบุร ^(๔)
ทวารรุจिरยงหอ	สรหล้าย
อยุธยาอิงแมนสุร	สุระโลก รวงแฮ
ถนัคคจสวรรณคล้ายคล้าย	แก้ตา ฯ

(๑) ว่า “เขี้ยวฟ้ากุ^๕ไช้ ช่วยดิน” ก็มี อนึ่ง โคลงที่ ๔, ๕ และ ๖ สามบทนี้ ฉบับสมุดไทยอื่น ๆ ไม่มีโดยมาก

(๒) ขอให้ผู้อ่านสังเกตว่า เครื่องหมาย * (ดอกจันทน์) ที่ค้นไว้ระหว่างโคลงบทหนึ่ง ๆ นั้นแสดงให้เห็นว่าไม่เชื่อมกันโดยสัมผัส

(๓) ว่า “ฟากดิน....” ก็มี

(๔) ว่า “...ไฟโรจไต้ ตรีบุญ” และว่า “ตรีบุญ” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๕ ยามพลบสงกีก้อง	กาหล แม่ฮา
สงแฉ่งสงสาวทรอ ^(๑)	ข้าวชู
อยู่ทวยายังเมืองทล ^(๒)	มาโนช กุเอย
เขตรตระหลบข้าวรู้	ข้าวยาม ^(๓) ฯ

* * *

๑๐ สายาเข้าควาเหล่น	หลายกล
เคอรตักเพลย* เพลงพาล	รยกชู
สายาอยู่ในถนน	ถามข้าว รยมฤ ^(๔)
ยงที่สาวน้อยรู้	รยกชวนน ฯ

(๑) ว่า “เสียงแฉ่งเสียงสาวทรอ” ก็มี

(๒) ว่า “...เมืองทน” และว่า “...เมืองบน” ก็มี

(๓) ว่า “แตรตรลบ...” ก็มี และบางฉบับเขียนโคลงบท ๕ นี้ไว้ตอนหลัง ฯ

* เครื่องดนตรีชนิดหนึ่งประเภทเครื่องสาย ใช้ดีด ในที่นี้เขียนไว้ว่า เพลย แต่ในกาพย์ขับไม้เรื่องพระรถเสน เขียนไว้ว่า พัดเพลย ส่วนในนิรุทธ คำฉันท์ เขียนไว้ว่า เพี้ย น่าจะได้แก่ เพียะ หรือ พัดเพียะ คุรูปและคำอธิบาย ในหนังสือ “เครื่องดนตรีไทย” ของ กองการสังคีต กรมศิลปากร

(๔) ว่า “...ยังฤ” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๑๑	สาขาบวบ่าวเกลีย	จักมา
	สาวส่งงอย่ามาวนน	สู่ห้อง
	สาขากรรแสงคลา	สองสู่ กนหนา
	สาวบ่าวอยู่ในห้อง	รยกก็นหาคิน ฯ(๑)

๑๒	สาขารักอยู่เทอญ	อย่าไป
	ยวจรจับแขนขึ้น	เดอดคิน
	สาขากล่าวเอาใจ	โลมสวาสติ
	สาวบ่าวรู้ใช้มลิ้น	ลื่นใจโลมใจ ฯ(๒)

*

*

*

(๑) บางฉบับโคลงบทนี้ว่า

“พระลบบวบ่าวเกลยง	จักมา
สาวส่งงอย่ามาวัน	สู่ห้อง
พลบเมือสาขา	สองสู่ ก้นมา
เจียรจากค้อกร้อง	เรียกก็น”

(๒) บางฉบับว่า “สาขารักอยู่เทน

เยียรวังจักขึ้น	อย่าไป
สาขากันแสงใส	เดอดคิน
สาวบ่าวรู้ใช้มลิ้น	สองสู่ ก้นนา
	ลื่นใจโลมใจ”

โคลงกำสรวลศัปปราชัญ

๑๖ หน้าเจ้าชู้ช้อยฉาบ	แรมรักษ์
สาวส้อมาพลงลิ้ม	เล่นให้
บาตรจุฬาลักษณ์	เสาวภาค กุเออย
รยมรยคฝูงเข้าใกล้	ส่งงเทาฯ

๑๗ โฉมแม่จักฝากฟ้า	เกรงอินทร หยอกนา
อินทรท่านเทอกโฉมเอา ^(๑)	สู่ฟ้า
โฉมแม่จักฝากดิน	ดินท่าน แล้วแฮ
ดินฤชัตเจ้าหล้า ^(๒)	สู่สัสสองสัฯ

๑๘ โฉมแม่ฝากน่านน้ำ	อรรณพ แลฤา
ยยวนาคเซยชอก	ฟ้าใหม่
โฉมแม่รำพึงจบ	จอมสวาสติ ^(๓) กุเออย
โฉมแม่ไครสงวนได้	เท่าเจ้าสงวนเองฯ

(๑) ว่า “อินทรท่านเทอดเอาโฉม” ก็มี

(๒) ว่า “ดินจักชัตเจ้าหล้า” และบางฉบับว่า “ดินจักบัต...” ก็มี

(๓) ว่า “ไครโลกข...” ก็มี

๑๖	สรเหนาะนิราชน้อง	ลงเรือ
	สาวส่งเลวเต็ม	ฝั่งเฝ้า
	สระเหนาะพี่หลยวเหลือ	อกส่ง
	สารต่งข้าส่งเจ้า(๑)	ส่งทน ๆ
๑๗	สระเหนาะน้ำกว้างกว้าง(๒)	ควิวแด(๓)
	สัคอกแดโหยหล	เพื่อให้
	จากบางกระจะแล	ลิ่วโลด(๔)
	ลิ่วโลด(๔) ขวนนน้องไซ้	ข้าวตรอม ๆ
๑๘	จากมาให้ส่งโกฏ	เกาะรยน
	รยมร่ำทัวเกาะขอม(๕)	ช่วยอ้าง
	จากมามีตาวยน	ว่องว่อง
	ว่องว่องโหยให้ช้าง	ช้างือ(๖) ๆ

(๑) ว่า “เสียงส่งข้าเพียงเจ้า” ก็มี

(๒) ว่า “...กว้างกว้าง” และบางฉบับว่า “...กว้างกว้าง” ก็มี

(๓) ว่า “ขิวแด” ก็มี

(๔) ว่า “ลิ่วโลด” ก็มี

(๕) ว่า “รยมร่ำรอบเกาะขอม” ก็มี

(๖) ว่า “ช้างือ” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๑๕ จากมาล้าหั้นล่อง	ละชนอน
ชนอนถือเลยละ	พี่แคล้ว
จากมากำจรจนทน	จรงกลิ่น
จรงกลิ่นแก้มน้องแก้ว	ไปวาย ๆ

๒๐ จากมานักนั้นเนื้อ	นอนหนาว
หนาวเหน้อยเพราะลัชาย	ซาบซู้(๑)
จากมาทรหนาวนา(๒)	น้แม่
หนาวเหน้อยมือแก้วกู่	มุ่นมือ ๆ

๒๑ จากมามาเกล้ไกล้	บางขตาน
ขตานราบคือขตานคือ	ตอกไม้
มาเกาะกำแยลาญ(๓)	ลุงสวาสติ กูเออย
ถนัดกำแยเข้าใส่(๔)	พี่กาย ๆ

(๑) ว่า “ซาบซู้” ก็มี

(๒) ว่า “จากบางทรหนาวนา” ก็มี

(๓) ว่า “มาเกาะคำแยลาญ” และบางฉบับว่า “มาเกาะคำแยลาญ”
ก็มี

(๔) ว่า “ถนัดคำแยเข้าใส่” ก็มี

๒๒ พระไค ^(๑) บำราศแก้ว	กามา
มาย่านขวางขวางกาย ^(๒)	คิงง ^๕ น
จากมาเลือดตาตก	เตมย่าน
เตมย่านบรู ^๕ ก	ถั่งงแถม ฯ

๒๓ จากมากอน่านน้ำ	นองกาม
กามกระเวนแรมรศ	ร่ว่งไ้
จากมาราชครามคราม	อกก่า
อกก่าเพราะชู้ให้	ตีนตี ฯ

๒๔ จากมาแก้วกู่คำ ^(๓)	ชรอกแขวะ
โพรงชรอกโชรหมแขวะศรี	โศรกรร้อย
จากมาพิบูลแบะ	บุนแม่ ^(๔)
บุนแม่ลห้อยให้ ^(๕)	ข้าวตรอม ฯ

(๑) ว่า “พระไค...” ก็มี

(๒) ว่า “...ขวางดาบ” ก็มี

(๓) ว่า “...กู่คำ” ว่า “กู่คำ” และ “กู่คำ” ก็มี

(๔) ว่า “จากมาพิบูลแบะ บุนแม่” ก็มี

(๕) ว่า “บุนแม่...” ก็มี

๒๕ จากมาแก้วผิงแผ่
ยวอยู่เลวไผ่ผอม^(๑)
จากศรีสลักไกร
รยมร่ำให้หาเจ้า

ใจรักษ มาแม่
ผ่าวไต้
สกิดอ่อน อวนแม่^(๒)
ข้างาย^(๓) ฯ

๒๖ จากมาเรื่อร้อนทั้ง^(๔)
เมืองเปล่าปลิวใจหาย
มาจากเยยมาเปลื่อง
อกเปล่าว่าย^(๕) พ้าร้อง

พญาเมือง
น่าน้อง
อกเปล่า
ร่ำหารนหา ฯ

๒๗ จากมาเมืองเก่าเท่า
เทท่าบึงบางบา
จากมาอ่อนอาเม^(๖)
เมืองมิ่งหลายเจ้าไว้

ลเท ทานรา^(๖)
บ่าไต้
บุญบาป ไตนา
รยกรอย ฯ

(๑) ว่า “เขี้ยวอยู่เลวไผ่ผอม” ก็มี

(๒) ว่า “สกิดอ่อน อวนแม่” และ “สกิดอ่อน ออรแม่” ก็มี

(๓) ว่า “เรียมร่ำหาเจ้าให้ ข้างาย” ก็มี

(๔) ว่า “...ร้อนทั้ง และ “...ร้อนข้าง” และว่า “...เรื่อร้อนทั้ง”
ก็มี

(๕) ว่า “..ว่ายพ้าร้อง” ก็มี

(๖) ว่า “จากมาเมืองเก่าเท่า ลเท ทานฮา” บางฉบับว่า “ธารฮา” ก็มี

(๗) ว่า “จากมาอมอาเม” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๒๘ เตชานุภาพเรือง	อารักษ์ ท่านฮา
รักเทพจำสารโดย ^(๑)	บอกบ้าง
บาศรีจุฬาลักษณ์	ยศยิ่ง พูนแม่
ไปย่อมโหยให้อ้าง ^(๒)	โอ้สาร ฯ

๒๙ ไก่โคชนหนึ่งน้อง ^(๓)	นางเฉลย
เชอญท่านทยานเปนฝน ^(๔)	ฝากแก้ว
เยียมบาละเสบอย	เชอกราค
ไฟรากลาลแพร่ั่วแพร่ั่ว	พรวงตา ฯ

๓๐ เยียมเยียจากเจ้า	กูเจ็บ
เจ็บรหนโหยหา ^(๕)	จใจ
เยียมเยียหนามเหน็บ	อดอยู่ ^(๖)
อดอยู่เพราะน้องให้	ตากตน ^(๗) ฯ

(๑) ว่า “รักษเทพ...” ก็มี

(๒) ว่า “ไปย่อมโหย...” ก็มี

(๓) ว่า “โคโคขัดขึงน้อง” และว่า “ไก่ขันขึงน้อง” ก็มี

(๔) ว่า “เชอญท่านทยานไปฝน” ก็มี

(๕) ว่า “เจ็บประหน...” และว่า “เจ็บกระหน...” ก็มี

(๖) ว่า “...เยียวหนามเหน็บ อดอยู่” ก็มี

(๗) ว่า “อดอยู่เพราะน้องให้ ตากตา” ก็มี

๓๑ เยียมาเรือแก้วกู่	การุญ ย่านนา ^(๑)
นบเทพอรชุนบน ^(๒)	บอกถ้อย
มือพันพ้อมีบุญ	แลส่อง คุรา
เชอญพ้อเต็จดวงซ้อย ^(๓)	ชาบศรีสัศรี ฯ
๓๒ เยียมาเรือล่องไถล	กรยนสวาย
สวายสวาสติรณีนาง	มิ่งไม้
เพลิงพวงคุดวงถวาย	ทุกกิ่ง ไซ้แซ
แม่นม่วงรศฟ้าไล่	ลูกหวาน ฯ
๓๓ มุ่งเหน่น้ำหน้าวัง ^(๔)	วยรตา แลแม่
ถนัคม่วงมีอนางฝาน	ฝากเจ้า ^(๕)
เททรวงทุเรมา	บางภูค ^(๖) พี่แม่
หมากพุดรู้ลับเล่า	พุดพราง ^(๗) ฯ

(๑) ว่า “เยียมาเรือย่านม้า อาตุร” และว่า “เยียมาเรือแก้วกู่ อาตุร ย่านนา” และว่า “เยียมาเรือแก้วกู่” ก็มี

(๒) ว่า “นบเทพอรชุนบน” ก็มี

(๓) ว่า “เชอญพ้อเต็จดวงซ้อย” ก็มี

(๔) ว่า “มุ่งเหน่น้ำหน้าวัง” ก็มี

(๕) ว่า “ฝากแก้ว” ก็มี

(๖) ว่า “บางพุด” ก็มี

(๗) ว่า “หมากพุดรู้ลับแล้ว พุดพราง” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๓๔ ต้นไม้ชรลุดลิน	บ่มี แม่ฮา
ถามข่าวนวนางฤา	พุงได้
รฎกกระลาศรี	เสาวภาค กูเอย
สารส่งงทุกต้นไม้	ลนลุง ^(๑) ๗
๓๕ อาเมจยรจากเจ้า ^(๒)	กินใจ บานี ^(๓)
ยรรย่อนทองพะพะง	พร่นกัว ^(๔)
อาเมอยู่ฉั่นไค	ดวงสวาสติ กูเอย
นอนน่งฤาให้ผ้า ^(๕)	ผูกแด ๗
๓๖ เยี่ยมานิราชร้อน	ไฟกาม
ละบมีเลอยแล	รยกฟ้า
ศรีมาสำโรงงาม	อายแก่ ^(๖) พี่แม่
ถนัดสำโรงเจ้าถ้ำ	ออกโรง ๗

(๑) ว่า “ล้นลุง” และ “ล่นลุง” ก็มี

(๒) ว่า “อาเมเรียมจากเจ้า” ก็มี

(๓) ว่า “บานี” และ “บาระนี” ก็มี

(๔) ว่า “พร่นกัว” ก็มี

(๕) ว่า “นอนน่ง...” ก็มี

(๖) ว่า “งายแก่” ก็มี

๓๗ รุกน้องน้อยแฉ่	ลีลา ^(๑) ฤาแม่
ผืนแผ่นบโยงฤา	อยู่ได้
แลที่รำไพตา	เลงโลกย พุนแม่
แผ่นผูกแมกฟ้าไว้ ^(๒)	จึงคง ฯ
๓๘ ศรีมาพิโยค ^(๓)	รัตนภูมิ
ถนัดดู ^(๔) พระภูมิผจง	แผ่นแผ้ว
เล็งแลเยยฟ้าฟุ่ม	ชลเนตร
เพราะพี่เจ็บเจ้าแคล้ว	กลาศไกล ^(๕) ฯ
๓๙ ศรีมาเทวศสร้อย ^(๖)	สงสาร
ทุกย่านอกฟุ่มไฟ ^(๗)	น่าน้อง
ศรีมาองงการฉมัท ^(๘)	ฉมวยใหญ่
แลลบบัไล้ทอง	ท่งขยว ฯ

- (๑) ว่า “ศรีลา” ก็มี
 (๒) ว่า “แผ่นผูกอกฟ้าไว้” ก็มี
 (๓) ว่า “...นิโยค^{ขึ้น}พน” และว่า “...พิโยค^{ขึ้น}ทอง” ก็มี
 (๔) ว่า “ถนัด^{ขึ้น}ด่ง...” ก็มี
 (๕) ว่า “เพราะพี่จากเจ้าแคล้ว กลาศไกล” ก็มี
 (๖) ว่า “ศรีมาเทวศสร้อย” ก็มี
 (๗) ว่า “... พุนไฟ” ก็มี
 (๘) ว่า “ศรีมาองงการฉมัท” ก็มี

๕๐ เนื้อเปื้อนละไล้ ^๕	สงงขยา
ควายประชลเพราะพรียว ^(๑)	ต้นเต็น
กวาทรายประนงหา	หวงเถื่อน ^(๒)
บางลวบบ้างเหล้นบ้าง ^(๓)	ง่าเงย ๆ

๕๑ รุกชู้แก้วเกื่อน ^(๔)	ใจตาย แลแม่
рымร่างเปนต้นเลอย ^(๕)	น่าน้อง
เลือตายยิ่งฝนราย	ร่ายาน ^(๖)
อกพีพันฟ้าร้อง ^(๗)	รยกศรี ๆ

-
- (๑) ว่า “ควายปละชนเพราะเพรียว” และ “..ชนเพลาะเพรียว” ก็มี
 (๒) ว่า “หวงเพื่อน” ก็มี
 (๓) ว่า “บ้างลอบบ้าง...” ก็มี
 (๔) ว่า รุกชู้แก้วเกื่อน” ก็มี
 (๕) ว่า “рымร่างเปนตนเลย” และว่า “рымบร่างเปนเลย” ก็มี
 (๖) ว่า “ทุกย่าน” แต่ถ้าเป็น “ราหยาต” หรือ “ทุกหยาต” จะ
 สัมผัสกับบทต่อไป
 (๗) ว่า “อกพีเพิงฟ้าร้อง” ก็มี

๔๒ ตั้งใจรักษเจ้าอาจ	อุปมา ถึงฤา ^(๑)
ชีไฟยามปฐพี ^(๒)	ไปแล้ว
ดวงดยวแม่คงตรา	ไตรโลกย กุเอย
ดินและฟ้าได้แก้ว	ก่อโฉมเกลาโฉม ฯ
๔๓ ฝ่ายสงสฺโนกให้	หานาง แม่ฮา
รยมทนทนทั้งแทงโลม ^(๓)	ลื่นเล่า ^(๔)
มาดลบำระครง	ครวญสวาสติ
ให้บำระหน้าหน้า	จอตใจ ฯ
๔๔ บำระบำราชแก้ว	กุมมา
จักบำรุงใครใคร ^(๕)	ช่วยได้
บรบบเร่อมอา ^(๖)	บ่ร้าง ละเลอย
โอบเร่อมน้องให้	ไผ่เห่นสองเห่น ฯ

(๑) ว่า “ถึงเลย” ก็มี

(๒) ว่า “ชีไฟยามปฐพี” และว่า “ชีวไฟยามปฐพี” ก็มี

(๓) ว่า “...แทมโลม” และว่า “...แทงโลม” ก็มี

(๔) ว่า “ลื่นเล่า” และ “ลื่นเล่า” ก็มี

(๕) ว่า “จักบำรุงใครใคร” ก็มี

(๖) ว่า “บรบบรยงอา” ก็มี

๔๕ รยมมาบสว่างไข (๑)

กระอืดอกเซนเซน

ลจจจรลึงยिन

อ้าจรลึงรักษเจ้า

ชวนนบิน ป่าแฮ

ช่วยเห่น้ำ

จรหล้า แล้วแฮ

จำงาย (๒) ๗

๔๖ จรลิวไต้ฟ้าต่ำ (๓)

โหยบเห่นสายใจ

บลแม่เมากาม

ลพ็ห้วยน้ำหน้า

เตื่อนยาม

จรคล้าย (๔)

กาเมศ กุเออย

มิดเมา ๗

๔๗ มาทุ่งทุเรศพิ

เซนข่าวอกน้เงลา

ป็นกาม (๕) กระเวนหวว

ฤาบให้แก้วก้ง

บางเซน

พิต้ง

ใจพิ พระเออย

พิคังคินคง ๗

(๑) ว่า "...บสว่างไข" และว่า "...บสว่างไข" ก็มี

(๒) ว่า "จำงาย" ก็มี

(๓) ว่า "จรลิวให้ฟ้าต่ำ" ก็มี

(๔) ว่า "จบหล้า" ก็มี

(๕) ว่า "ขึ้นกาม..." ก็มี

๔๘	กำสรวลสร้อยฟ้าคลี	ควรรักษ์	ฤาแม่
	รอยอยู่แรมรศรงค์ (๑)	พี่เต้า	
	ศรีมาย่อมคักคัก (๒)	ใจจอต	คินนา
	ครันนกล้าวครันนให้เกล้า (๓)	เกลือกเรือ (๔)	ฯ
๔๙	ศรีมาใจขอตซ้อน	ทางวนน	
	แลนนลง (๕) เหลือออก	น่าน้อง	
	ศรีมาย่อมรับขวนน	แขวนปาก	ใช้แม่
	คาลต้นตอกร้อง	ร่ำหารนหา	ฯ
๕๐	ฤาทยมให้ชูพราก	กนนเพรง	ก่อนฤา
	กรรมแบ่งเอาออกมา	ต่งนี้	
	เวรานูเวอร์ของ	พระบอก	บารา (๖)
	ผิดชอบใช้หน้า (๗)	สู่สืสองสื	ฯ

(๑) ว่า “ร้อยอยู่แรม...” และว่า “อยู่อยู่แรม...” ก็มี

(๒) ว่า “ศรีมาย่อมคักคัก” ก็มี

(๓) ว่า “ครันนกล้าวครันนให้เกล้า” ก็มี

(๔) ว่า “เกลือกเรือ” และ “เกรือกเรือ” ก็มี

(๕) ว่า “แลนนลง...” ก็มี

(๖) ว่า “...บั้งรา” ก็มี

(๗) ว่า “ผิดชอบใช้หน้า” ก็มี

๕๑ เยี่ยมมาสักดอกแห่ง ฤทธ (๑) ชื่นแฮ
 เกรงย่อมถวลงถงอก (๒) คำเข้า
 เยี่ยมมาเยี่ยไกลกลาย บางกรูจ
 ถนัดกรูจแจกสระเกล้า (๓) กลิ่นขจร ฯ

๕๒ รัตไถท้าวหน้าจุจ รัตม์ แม่เลย
 ผมเทพสาวอับสร (๔) รูปแพ้ว
 พระเออยเมื่อสองสี่ สุเกษ (๕) นางนา
 บนขอตกกลางเกล้าแก้ จำเลย (๖) ฯ

(๑) ว่า “ฤทธิไทย” และ “ฤทธิไทย” ก็มี

(๒) ว่า “เกรงย่อมถวลงถงมอก” ก็มี

(๓) ว่า “ถนัดกรูจแก้วสระเกล้า” ก็มี

(๔) ว่า “ผมเทพอับสรสาว” ก็มี

(๕) ว่า “สุเกษ” ก็มี

(๖) ว่า “จำเลย” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๕๓	เย็บมาพิเศศ ^๕	บางพลู
	ถนัดเหมือน ^(๑) พลุนางเสวอย	พิศ ^๕ น
	รยมรักษเมื่อไข ^(๒)	กระหนยก ^(๓) นางนา
	รศร่าเพอยต้องม ^๕ ลิน ^(๔)	ล่นนใจลานใจฯ

๕๔	เรือมาจยรจยดไกล ^๕	ฉมงงราย ^(๕)
	ฉมงงนอกฉมงงใน ^(๖)	อก ^๕ ช้า
	ชาวขุนสรมุทรหลาย	เหลื่อย่าน
	อวนหย่อนยงท่าน ^๕ น้ำ ^(๗)	ถูกปลาฯ

(๑) ว่า “ถนัด^๕เพื่อน...” ก็มี

(๒) ว่า “...เมื่อ^๕ไข^๕ดู” และ “...เมื่อ^๕ไป^๕ดู” และ “...เมื่อ^๕ใคร^๕ดู” ก็มี

(๓) ว่า “กระ^๕เหนยด” ก็มี

(๔) ว่า “...ต^๕อง^๕ลิน” ก็มี

(๕) ว่า “ฉ^๕นางราย” ก็มี

(๖) ว่า “ฉ^๕ม^๕งนอกฉ^๕ม^๕งใน^๕” และว่า “...ฉ^๕ม^๕งราย^๕ใน” ก็มี

(๗) ว่า “อ^๕อน^๕ย^๕อน^๕ย^๕ง^๕ถ่าน^๕น้ำ” และ “อ^๕อน^๕ย^๕อน^๕ย^๕ง^๕น้ำ^๕ถ่าน” และว่า “อ^๕อน^๕ย^๕อน^๕ย^๕ง^๕อย่าง^๕ถ่าน^๕น้ำ” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๕๕ กล้วยอ้อยเหลืออ่านอ้าง	ผัคนาง ^(๑)
จรหลาดเลข ^(๒) คนหนา	ผึ่งแผ่
เยี่ยมาลุดลบาง	รมาต
ถนั้รมาตเต้นเต้า	ไ้ไ้ฉนยร ฯ

๕๖ ชรคือคาชชุงช่อ	ปลอมแปล
ไพรพน้อมากยร ^(๓)	แรดร้อง
ดวงดยวจากจรแด	ยรรสวาติ ^(๔)
นอนน่งญาให้พร้อง	เพื่อนใคร ฯ ^(๕)

- (๑) ว่า “ผัคนาง” ก็มี
- (๒) ว่า “จรหลาดเลข...” และว่า “จรหลาดเล็ก...” ก็มี
- (๓) ว่า “ไพรพน้อมากยร” ก็มี
- (๔) ว่า “ดวงเดี้ยวครุ่นอาเกียรน การสวาติ” และว่า “ดวงเดี้ยว
โอ้อาเกียร ควบสวาติ” และว่า “...ยรรสวาติ” ก็มี
- (๕) บางฉบับโคลงบทนี้ว่า
“ดวงเดี้ยวเคยพร้องพี่	สงวาศ
ไพรพนมอาเกียร	แรดร้อง
ดวงเดี้ยวครุ่นจำเนียร	การสวาติ
นอนน่งญาให้พร้อง	เพื่อนใคร”

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๕๗ ควงคยวบวมาศแพ	พิมทอง พี่เออย
рымบหลับไหลหา	คำเคีย
ควงคยวแม่มองหน(๑)	หาพี่ พี่นแม่
ใครช่วยชูเกล้าเกลี้ย(๒)	กล่อมแฉง ๆ
๕๘ рымรักษสุดที่อ้าง	เอวสมร(๓) แม่ฮา
กามลนนลงลานแด	เดียดใหม่
เยยมาเทพสาคร	ครวญสวาติ
สยงสาครร้องไห้(๔)	ส่งสยงสุดสยง ๆ
๕๙ มุ่งเหนคยรดาษสร้อย	แสนล้วน(๕)
แมน่ม่วงขนุนไรรยง(๖)	รุ่มสร้อย
กทิงทองรำคาวโรคร(๗)	รศอ่อน พี่แม่
ปรางประเหล่แก้มช้อย(๘)	ซาบพนน(๙) ๆ

- (๑) ว่า "...พี่มองหน" ก็มี
 (๒) ว่า "ใครช่วยชูเกล้าเกลี้ย" ก็มี
 (๓) ว่า "เอวสมร" ก็มี
 (๔) ว่า "เสียงสระครร้องไห้" ก็มี
 (๕) ว่า "มุ่งเหนเคียนดาษสร้อย แสนสรวญ" ก็มี
 (๖) ว่า "แมน่ม่วง..." และว่า "...รายเรียง" ก็มี
 (๗) ว่า "...รำคาวโรคร" ก็มี
 (๘) ว่า "ปรางประเหล่..." ก็มี
 (๙) ว่า "ซาบพนน" และ "ซาบพนน" ก็มี

๖๐ เยียมาแอ้วไสย่อน^(๑)

บางฉนง

ฉนงบ่อมาทนนสาย

แสบท้อง

ชนทิพยพงารง

รจเรข มาแม่

ยินข้าวไซหม้อหน้อง

อ้อมเอง ฯ

๖๑ ค้าวหันนอเนชชอ

ชนชาย^(๒)

วอนว่อนเลวักคิ^(๓)

คำพร้าว

หมากสรุกขระลายปลง^(๔)

ปลิดใหม่

มือแม่คาล้าวล้าว

เล่นชิงโครมชิง^(๕) ฯ

๖๒ มลักเหน่น้ำหน้าไน

ไนตา พี่แม่

рымตากตนตึงกาย^(๖)

น่าน้อง

ลนลู่พี่แลมา

ปากจาก^(๗)

จยรจากตือกร้อง

รยกนางหานาง ฯ

(๑) ว่า “เยียมาแล้วไสย่อน” และว่า “..มาแล้วไส” ก็มี

(๒) ว่า “ค้าวหันนอเนชชอ ชนชาย ก็มี”

(๓) ว่า “วอนว่อนเลวักคิ” ก็มี

(๔) ว่า “หมากสรุกขระลายปลง” และ “... สรุกขระลายปลง” ก็มี

(๕) ว่า “เล่นชิงโครมชิง” ก็มี

(๖) ว่า “рымตากตนตึงกาย” และ “рымตากตาตึงกาย” ก็มี

(๗) ว่า “ปากจาก” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๖๓ ลนนลงสองฟากฟุ้ง	ผกาสลา
โครลอองอบตาง ^(๑)	กลิ่นเกล้า
รอยมือแม่ธารทา	หอมหื่น ยงงเลอย
จนทนกระแจะรศรเฝ้า	รวจขจร ฯ
๖๔ เสียงกายหน้าช้อยขึ้น	บวบทอง กุณา ^(๒)
ศรีเกษเกศรสาว	ดอกไม้
มาดลบนนละนอง	ชลเนตร
ชลเนตรชูช้อยให้ ^(๓)	ร่วงแรงโรยแรง ฯ
๖๕ ขอมเพรงบงเหตุต้น ^(๔)	ตัดหวาย
หวายเท่าแทงตนขอม	ตอกต้อง
ขอมถือทอดตนตาย	ดดำว
หี่ยมว่าเพรงไคพร้อง	ที่นั้นหวายยงง ฯ ^(๕)

(๑) ว่า “โครลอองอบต่าง” ก็มี

(๒) ว่า “กุเอย” ก็มี

(๓) ว่า “...ช่วยให้” ก็ดี

(๔) ว่า “..บังต้นเหตุ” และว่า “..บังเหตุต้น” ก็มี

(๕) บางฉบับเขียนโคลงบท “(๖๔) ว่า พระเอยสาโรชสร้อย ศรีสง
กุณา” และบท (๕) ว่า “ยามพลบเสียงกึกก้อง กาหล” ลำดับ
ต่อไปจากบทนี้ แต่บางฉบับนำเอาบท (๖๖) ว่า “รฤกแก้วกันส
มาสอง ไซ้แม่” เข้าลำดับต่อไปจากบทที่ ๖๕ น

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๖๖ สระเหนาะหน้าเจ้าแวน	ไวจนน
ปางจากอยุธยาanan	จึงเท้า
สระเหนาะกรรายน	อกหย่อน
เมรุทู่ท่าหน้า	กำสรวณ ฯ

*

*

*

๖๗ รุกกรศ้อยซาบ	พระทนต์
อวายปากไบนารศ	รอกเร้า
มิละเล่งตนเปน	สองซีก
ซีกหนึ่งไว้องหน้า	หนึ่งมา ฯ

*

*

*

๖๘ รุกหน้าช้อยขึ้น	บวบทอง คุนา
หอมหั้นไกรเหตตา	ภูได้
รูกกลลลับสองน้	นาภิศ คุนา
ยวอยู่หาชู้ใช้	อื่นต่าง ฯ

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๖๕ โกกิลกรวิเกษอัยง

จับกึ่งยุงยางเยาว

พระลบกัลโหลยลาง

จับกึ่งยางแล่วรื่อง

*

*

*

ยุงยาง

เพื่อนพรื่อง

โลมลูป

ไรเฒ่อ ฯ

๖๖ ปารนั้แก้วข้าตั้น(๑)

นอนน่งจนนใดคุด

ยอมมอบนนทักบอ(๒)

เจ็บยั้งลาพันผั

๖๗ เยี่ยมมาบางผ้งแผ่

ถนัดแผ่ธรณีปาน

เหอรรหรรทหึงสยง

ยยวทาวแต่นขง

*

*

*

ฤาหลับ อรเออย

ต่งนั้

โดยแม่ กูเออย

หมิ่นทวิแสนทวิ(๓) ฯ

รวรงรง

แผ่นผ้ง

ทาวต่าง

ต่อแต่น ฯ(๔)

(๑) ว่า “ปารนั้แก้ว...” ก็มี

(๒) ว่า “ยอมมอบประทับบอ โออแม่” ก็มี

(๓) ว่า “ฤาว่ากลั่นให้ช้ ช้างอ” ก็มี

(๔) บางฉบับว่า “จากมาบางผ้งแผ่

ถนัดแผ่ธรณีปาน

เหอรรทหึงสยง

ยยวแต่ตัวแต่นบง

รวงเรียง

แผ่นผ้ง

ตัวต่าง

ต่อแต่น ฯ”

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๗๒ ปารนีอรเข้าแม่ เกลาองค์ อยู่ฤา
ต่งกรตานจตุรงคมยง ม่ายม้า
ฤาวงสกาลง ทายบาท
ฤากล่าวคำหลวงอ้า อ่อนแกล้งเกลาฉนนท ฯ^(๑)

๗๓ อันเชิญอาทาสท้าว เทียมสอง
เหาะบันหารโฉมผัน ฝากแก้ว
ถนัดเรียมตื่นตามอง เหนอื่น
พอผูกผูกฟ้าแผ้ว มีคมลาย ฯ

* * *

๗๔ พระเออยสรโรชสร้อย ศรีสรง गुणा
ตระบอกบวศรีไส กลีบกลัยง
พระเออยกรันนเหนหงษ สอนย่าง นันนา
ศรีกระไคเล้าลัยง ลูบโลม^(๒) ฯ

* * *

(๑) ตั้งแต่โคลงบทที่ ๖๖ ถึงบทที่ ๗๒ นี้ ในสมุดไทยบางฉบับไม่มี

(๒) ว่า “ลูกลอม” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๗๕ พระเออย่นำหน้าหลัง เหลือสินธุ โสศแฮ
ยากอยู่ทงวนจำ จวคเจ้า
พระเออยจงเตือนกิน เตือนอยู่ บ้างฮา
เจ็บจรเทอญทนเศร้า สุดหมอง ฯ

*

*

*

๗๖ รัก^๕เนื้อชรอ^๕นเนื้อ เขม่นเขมา อยู่^๕นา
แถงถงาคมุกดา^๕ดัก ดอกไม้
คำแดงบัก^๕เอา วยรมาศ เจม^๕นา
เคอรจุ^๕ล้วงได้ ร่าว^๕น^๕น ฯ(๑)

*

*

*

(๑) ว่า “รัก^๕เนื้อช^๕ร^๕ม^๕ว^๕น^๕เนื้อ
แถงถงาคมุกดา^๕ดัก
คำแดงบัก^๕เอา
เคินจุ^๕จัก^๕ล้วงได้

เขมรเขมา กุ^๕นา
ดอกไม้
เว็^๕รมาศ เจม^๕นา
บ่าว^๕น^๕” ก็มี

๗๗ รุกกแก้วกีนส์	นางสอง ไซ้แม่ ^(๑)
อร้อยสรทีกถนำ ^(๒)	ปากบ่อน
จนทนจ์จรุงออกธารทา ^(๓)	ยงรุ่ง
บยายยวเนอร้อน ^(๔)	เร้งวี ๗

๗๘ แม่วิชูช้อยชุง ^(๕)	นอนหลับ แลแม่
ตีนมเมอหาศรี	แอบข้าง
ถนอมมือบนนทับลง	โลมลูบ กนหนา
рымตีนช้เจ้าค่าง	ค่างเซอย ^(๖) ๗

(๑) ว่า “รูกกแก้วกีนส์ มาสอง ไซ้มา” และว่า “ไซ้แม่” ก็มี

(๒) ว่า “อร้อยสรทีก..” ก็มี

(๓) ว่า “..จอกทองทา” และ “..จอดธารทา” ก็มี

(๔) ว่า “...เพอร้อน” และว่า “บยายยวเนอร้อน” ก็มี

(๕) ว่า “แม่วิชูช้อยชุง” ก็มี

(๖) ว่า “рымคิตชมเจ้าค่าง ค่างเซอย” และว่า “...เจ้าข้าง ข่างเซย” ก็มี

๗๕	แก้มกลึงขจรทูปฟ้า	ช่วยฉ(๑)	แม่ฮา
	ถนัดอยู่ในฝนนเลอย	ไปแล้ว	
	รกกคนนหลับนนวน(๒)	นาภิศ	นางแม่
	ถนัดมเมอคล้ายแคล้ว(๓)	แก้ตา	ฯ
๗๖	เมื่อมาแก้วฟี่ปลิด(๔)	ปลี่ยนแค	ฟี่แม่
	ชวนนอยุ่ยุทธยาตน	ต่างหม้าย	
	รกกกระลาแดง	จยรจาก	เจบมา
	รยมร่าหว้ายฟ้าไหว	แผ่นดิน	ฯ
๗๗	เยียมมาบีมบีมปาก	พระวาล(๕)	
	พระหากวานวงงสินธุ	คว่างคว้าง(๖)	
	สมุทรพิศารลิว(๗)	ควิวคว่วง	แลนา
	แลชรเลลานท้าง	ทูลาย	ฯ

(๑) ว่า “แก้มกลึงขจรทูปฟ้า ช่วยฉ” และ “..วรทูปฟ้า”
 ๗๕

(๒) ว่า “รกกกันหลับ..” และ “รกกกันหลับ..” ๗๖

(๓) ว่า “...คล้ายแคล้ว” ๗๗

(๔) ว่า “เมื่อมาแก้วฟี่ปลิด” ๗๘

(๕) ว่า “เยียมมาบีมบีมปาก พระวาน” ๗๙

(๖) ว่า “คว้างคว้าง” ๘๐

(๗) ว่า “สมุทรพิศารลิว” ๘๑

๘๒ ล่วงภกสุดหย่งพ้น	คณนา
รลอกพрынพรายดู (๑)	แพรงน้ำ
เยียมมาเยียสุดตา	แสนโยชน์
เรือเล่นผ้าผ้าผ้าย	ผ่าวใจ ฯ
๘๓ เยียมมาลึงโลดฟ้า	ฟองฟัด
สยงสมุทรรากราไกร	อยู่ได้
เยียมมาตระบัคัล	ลิวล่าว แลแม่
เดือนยี่หนาวซักไส้	จำชวย (๒) ฯ
๘๔ เยียมาน้ำหน้ากล่าว	ครางตาย พี่แม่
รยมรทวยตีนมือ	มีคหน้า
เยียแลพี่ใจหาย	หวิวหาด
เงาชรเลไล่ฟ้า	ม่ายมยง (๓) ฯ

(๑) ว่า “รลอกเพรียมเพรียมพราย” และ “รลอกเพรียมพรายดู”
และว่า “..เพรียมพรายดู” ก็มี

(๒) ว่า “เดือนยี่หนาวซักไส้ จำชวย” ก็มี

(๓) ว่า “...ไล่ฟ้า ม่ายเมียง” ก็มี

๘๕	เยียม ^๑ มากระดาษ ^๑ ทั้ง (๑)	ขาวขยว ^๑ อยู่ ^๑ นา
	ว ^๑ ว ^๑ สยง ^๑ ล ^๑ ง	ล ^๑ น ^๑ น ^๑ ไ ^๑ ส
	เยียม ^๑ มาเยียม ^๑ แล ^๑ ห ^๑ ล ^๑ ย ^๑ ว	ช ^๑ ร ^๑ อ ^๑ า
	ช ^๑ ร ^๑ อ ^๑ า ^๑ อ ^๑ ก ^๑ ฟ ^๑ ้า ^๑ ไ ^๑ ช	ช ^๑ า ^๑ ว ^๑ ท ^๑ ร ^๑ อ ^๑ ม ^๑ ๗
๘๖	ม ^๑ ุง ^๑ เห ^๑ น ^๑ อ ^๑ ร ^๑ ร ^๑ ถ ^๑ ้า ^๑ ท ^๑ ง (๒)	ท ^๑ ิ ^๑ ว ^๑ เช ^๑ า
	เช ^๑ า ^๑ ไ ^๑ ท ^๑ ก ^๑ อ ^๑ ำ ^๑ ภ ^๑ ิล (๓) จ ^๑ อ ^๑ ม	แจ ^๑ ก ^๑ ฟ ^๑ ้า
	ส ^๑ ร ^๑ ม ^๑ ท ^๑ ร ^๑ เง ^๑ อ ^๑ น ^๑ เง ^๑ า ^๑ ม ^๑ ข	ม ^๑ ย ^๑ ง ^๑ ม ^๑ ำ ^๑ ย ^๑ (๔)
	ค ^๑ ุ ^๑ ค ^๑ จ ^๑ ม ^๑ ข ^๑ เจ ^๑ ้า ^๑ ถ ^๑ ้า	ส ^๑ ่ง ^๑ ง ^๑ ศ ^๑ ร ^๑ ี ๗
๘๗	ม ^๑ ุง ^๑ เห ^๑ น ^๑ ล ^๑ ลาย ^๑ น ^๑ ำ	ท ^๑ า ^๑ ท ^๑ ก ^๑ แม่ ^๑ ฮ ^๑ า
	เก ^๑ าะ ^๑ ส ^๑ ร ^๑ ช ^๑ ง ^๑ ง ^๑ ล ^๑ ธ ^๑ ี (๕)	โ ^๑ บ ^๑ อ ^๑ ๋ ^๑ อ ^๑ ม
	บ ^๑ ล ^๑ ก ^๑ เห ^๑ น ^๑ ไ ^๑ ฝ ^๑ เ ^๑ ร ^๑ ย ^๑ ง ^๑ ร ^๑ ก	เก ^๑ าะ ^๑ ไ ^๑ ฝ ^๑ พ ^๑ ู ^๑ น ^๑ แม่ ^๑ (๖)
	ข ^๑ ย ^๑ ว ^๑ ส ^๑ ระ ^๑ ค ^๑ อ ^๑ ล ^๑ ำ ^๑ ย ^๑ อ ^๑ ม (๗)	ญ ^๑ อ ^๑ ด ^๑ ค ^๑ ร ^๑ า ^๑ ม ๗

- (๑) ว่า “ ..ตระดาษ.” และว่า “...ตระดาษถึง” ก็มี
 (๒) ว่า “...อรรถ้าทั้ง” และ “มุงเห่นอรรถถึงท่า” ก็มี
 (๓) ว่า “...อำพิลจอม” ก็มี
 (๔) ว่า “สมุทรเงอมเงาญข เมียงหม่าย” และว่า “สมุขเงอนเงามุข” และ “สมมุขเงอนเงาอุด” ก็มี
 (๕) ว่า “เกาะศรีข้ง...” ก็มี
 (๖) ว่า “...เริ่องรก เกาะไฝ พูนแม่” ก็มี
 (๗) ว่า “เขี้ยวสระค้อลำย้อม” และ “เขี้ยวสระค้อลำย้อม” และ “เขี้ยวสระค้อลำย้อม” และว่า “เขี้ยวสระค้อลำย้อม” ก็มี

๘๘ ระภากรศน้องไน	ในตา พี่แม่
เออสมุทรอยงกาม (๑)	กล่อมเหน้า
เยี่ยแลนลงมา	บางค่อม (๒)
ถนัดค่อมน้อยข้าเจ้า (๓)	ส่งจนนทน์ ฯ
๘๙ จากมาแก้วพี่หอม (๔)	หิวใจ แลแม่
ครั้นนกล้าวโหยหนนอก	สู่ฟ้า
ตนดยวแบ่งตับไต	สองภาคย
รลอกจนน้ำเจ้า (๕)	หน่วงหลง ฯ
๙๐ ตนดยวมาจากเจ้า	เจบอก อ่อนเออย
เรือกลกกลางวงใจ (๖)	ชาคขัว
จากนางยั้งตนตก	เมรุมาศ
รลอกกล้าฟ้าชา	ช่านดิน ฯ

(๑) ว่า “เอวสมุทร...” ก็มี

(๒) ว่า “บางด่วน” ก็มี

(๓) ว่า “ถนัดด่วน...” ก็มี

(๔) ว่า “...พี่หวน” และว่า “...พี่หอม” ก็มี

(๕) ว่า “รลอกหนักหน้าเจ้า” ก็มี

(๖) ว่า “เรือกลกกลาง...”

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๕๑ จากมาสายสวาสติไว้	อยุทธยา แลนา
อกเปล้าอกสายสินธุ์ ^(๑)	หากรู้
ละดานกนหนาววา ^(๒)	หลวงใหญ่ ^(๓) แล้วแฮ
วาลยั้งสารสับสู	เสริฐชล ฯ

๕๒ วาลเลชลไล่ปรัย ^(๔)	ไปมา
วารถ้าววยรวงวล ^(๕)	ลล่าว
วาลโหลประลองปลา	ปลักปล่น ^(๖)
หางกวาดหววแอ้วอ้าว	ปากปาม ^(๗) ฯ

-
- (๑) ว่า “อกเปล้าอกสาวสินธุ์” ก็มี
 (๒) ว่า “ละดาล...” และว่า “ลูกดาล...” ก็มี
 (๓) ว่า “ล่องไป” และ “หลวงใหญ่” ก็มี
 (๔) ว่า “วาลเล็กลมไล่ปลั้ย” และว่า “วาลเลก...” ก็มี
 (๕) ว่า “วาลเต้าเวียร...” ก็มี
 (๖) ว่า “ปลาปล่น” ก็มี
 (๗) ในสมุดไทยฉบับหนึ่ง มีโคลงอีกบทหนึ่งว่า

“เขาวาลเขาเขตขึ้น	สินธุ์
วานช่วยบอกวาญ	กับน้อง
ม้วยชีพจักดู	กันหยาก แล้วแฮ
วานบรื้คำร้อง	ร่ำให้ด้งวาน”

สังเกตดูเป็นสำนวนใหม่ และไม่เข้าสัมผัส

๕๓ เยี่ยมม่ายน้องขวล^(๑) ขวายแด แลแม่
 นอนนั่งฤกวนกาม แกว่งไ้
 ลูกย่นวงงเวงแล ลิวโลด^(๒)
 คินนั่งลห้อยให้ บ่าบวง ฯ

๕๔ พระเออยสโรชทอง^(๓) ชลธิ์ ท่านเฮ
 เชอญเทพมาทบทรวง ที่ร่อน^(๔)
 แมนเมขลาศรี^(๕) เสาวภาคย ภูเออย
 มาเมื่อย่าทนนซ้อน ขาดใจขันใจ ฯ

๕๕ ให้วเจ้ารักษาฝากน้อง นางรักษ ฟ้า
 พรัดพิพรายหลงใคร^(๖) บรู
 ตั้งใจเท่าเจบหนัก ไนแม่ พุนแม่
 ยยวกลอกกล่นนใจชู^(๗) ตากตาย ฯ

(๑) ว่า “เยี่ยมม่ายน้องขวล” ก็มี

(๒) ว่า “ลิวโลด” ก็มี

(๓) ว่า “พระเออยสโรชทอง” ก็มี

(๔) ว่า “ที่ร่อน” ก็มี

(๕) ว่า “แม่เมขลาศรี” ก็มี

(๖) ว่า “พรัดพิพรายหลงใคร” ก็มี

(๗) ว่า “เยี่ยเกลือกกล่นนใจชู” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๕๖ ไอ้ออกสระแอ่แก้ว	กума แม่ฮา
เยี่ยพรากพรดเพรางาย	เยี่ยแคล้ว
พลบคล้าลนลงหา ^(๑)	สายสวาติ คีนแม่
สยวยิ่งสาวไล่แก้ว	ผ่าวเผา ฯ
๕๗ ไกรพรงทวอาจตัน	เห็จเหน
สาวเชือกชักเรือเรา ^(๒)	พี่ร้อง
นางนุชแม่มวยเพญ ^(๓)	พิโยค ภูเออย
ยามหนึ่งไกลน้องคำ ^(๔)	ขวบปี ฯ
๕๘ ฝ่ายสงสฺโนกให้	หานาง
ว่องวรดาสร ^(๕)	ผ่าวพัน
มาละกำบลบาง ^(๖)	นายหญี่
นายหญี่ไซรเหล้าตัน	ช่างไซร ฯ ^(๗)

(๑) ว่า “พระลบถันลงหา” ก็มี

(๒) ว่า “สาวเชือก...” และ “สาวเชือกชักเรือเรา” ก็มี

(๓) ว่า “... มวยเบญ” และ “..แม่มวยเพญ” ก็มี

(๔) ว่า “...น้องคำ” และ “...น้องถ่า” ก็มี

(๕) ว่า “ว่องเวียนดาสร” ก็มี

(๖) ว่า “..กำบลบาง นายหญี่” ก็มี

(๗) ว่า “นายหญี่ไซรเหล้าตัน ช่างไซร” และ “นายหญี่ไซร ..
ช่างไซร” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๕๕	หลายผู้ ^๑)	คลีก ^๒ ลี้ยง	จำยาม
	เมามือ ^๓ ยงโอนหวว		ผูกผ้า
	ถนัดสาวสมุทรตาม		ตวงแพ่ง ^(๒)
	ชาวพี่ ^๔ พยงถ้วนหน้า ^(๓)		รากรณ ^(๔) ๗

๑๐๐	เรือ ^๕ มา ^๖ มาแบ่งแก้ว	กู ^๗ ไกล ^(๕)
	ไกล ^๘ ตีนตำบลดมา	ล ^๙ ห้อย
	เยี้ย ^{๑๐} มาเยี้ยไฟฟู ^{๑๑} น	อก ^{๑๒} พี่ นาม ^{๑๓} แม่ ^(๖)
	ขอ ^{๑๔} พี่ ^{๑๕} เห่นหน้า ^{๑๖} น้อย	หนึ่ง ^{๑๗} เจ้า ^{๑๘} ยา ^{๑๙} ใจ ^{๒๐} ๗

(๑) ว่า “หลายผูก^๑ผม^๒...” ก็มี

(๒) ว่า “ตอง^๓แพ่ง^๔” ก็มี

(๓) ว่า “ชาว^๕พี่^๖เพยง^๗...” และ “ชาว^๘พี่^๙เพยงถ้วน^{๑๐}หน้า^{๑๑}” และว่า
“ชาว^{๑๒}เพยง^{๑๓}เพยงถ้วน^{๑๔}หน้า^{๑๕}” ก็มี

(๔) ว่า “รากรณ^{๑๖}” ก็มี

(๕) ว่า “กู^{๑๗}ไกล^{๑๘}” ก็มี

(๖) ว่า “...ไฟฟู^{๑๙}น อก^{๒๐}พี่ มา^{๒๑}แม่^{๒๒}” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๑๐๑ เรือมามาที่ท่า ^(๑)	สวาโถกน
คร่นนพืถึงโถกนไท ^(๒)	แม่เต้า
บเหนย้งไฟโรน	ร่นสวาติ ^(๓)
อกพืคาลร่อนเร้า	ย้งรามไกรราม ฯ
๑๐๒ รามาริราชใช้	พานร
โถกนสมุทรวายาม ^(๔)	ย่านฟ้า
จงถนนเปล่งศิลปศร ^(๕)	ผลาญราฟ (ณ) ^(๖)
โครอาจมาขวางฆ่า ^(๗)	ก่ายกอง ฯ

(๑) ว่า “เรือมามาที่ท่า” ก็มี

(๒) ว่า “คร่นแม่ถึง...” และ “คร่นพืถึง...” ก็มี

(๓) ว่า “ร่นสวาติ” และว่า “รุ่มสวาติ” ก็มี

(๔) ว่า “โถกนสมุทรวายาม” และ “โถกนสรมุทรวายาม” ก็มี

(๕) ว่า “...เปล่งศรศิล” และ “...เปล่งแสงษร” ก็มี

(๖) เข้าใจว่า คำตายต่อคำตาย ในแม่กก, กค, กบ สะกดด้วยสระเดียวกัน ย่อมสัมผัสกันได้ ปรากฏในมหาชาติคำหลวงและลิลิตยวนพ่ายเป็นอันมาก ขอให้สังเกตท้ายบาท ๓ ในบทที่ ๑๐๒ นี้ กับในบทที่ ๑๐๓ วรรคแรก และในบทอื่นอีก

(๗) ว่า “...ฆ่า” และว่า “...ขวางหน้า” ก็มี

๑๐๓ เพรงพรัตน์รณารถ ^(๑)	สร้อย ษีดา
ยงงขวบก็นสสอง ^(๒)	เศกไท้
สุทนต์ประภาฟอง ^(๓)	พัดจาก จयरแฮ
ยงงคอบคั่นหว้ายไต้ ^(๔)	สู่สสองสั
๑๐๔ ผยองม้ามณีกากเกอ ^๕	ฤทธิ กิติ
สองสู่สองเสวอยรีย	แท่นไท้
เพรงพินธูปดีพรัต ^(๕)	พระโฆษ
ขอนแก่นสองหว้ายไต้	จากจयर ๗
๑๐๕ พร้าพบมาโนชเหนือ ^๕	นางเมือง
สองสู่สมณทयर	แท่นแก้ว
เท่บาเปล่าเปลอองอก	ในอ่อน อรแม่ ^(๖)
สองพรากพรัตแคล้วชู้	ช้างอ ^(๗) ๗

(๑) ดูเชิงอรรถ (๖) หน้า ๖๘

(๒) ว่า “ยังค่อขคั่น..” และ “ยังคอบคั่น..” ก็มี

(๓) ว่า “สัทนต์ประภา..” และ “สัทนต์ประพา..” ก็มี

(๔) ว่า “ยงงควบ...” และ “ยังขวบ...” ก็มี

(๕) ว่า “เพรงพินธูปดีพรัต” และ “เพรงพินธูปดีพลัด” ก็มี

(๖) ว่า “อวรแม่” และว่า “อ่อนแม่” ก็มี

(๗) ว่า “ช้างอ” ก็มี

๑๐๖ เท้าบาแล้วใส่หย่อน^(๑) ในนาง ไซ้แม่
 ครางอยู่ฮือฮือตา^(๒) เลือดไล่
 เท้าบาจากอกคราง ครวญแม่
 รยมเท้าหัวใจให้^(๓) แม่ตื่นโดยดู ๆ

๑๐๗ บได้กล้าเข้าแต่ วนนมา
 กลิ่นแต่ยาคุกวณ กิ่งช้อน^(๔)
 รุกกระลาพิม^(๕) พระมาศ ภูเออย
 ดาลกนนหายเร้าร้อน ราคคืน^(๖) ๆ

(๑) ว่า “เท้าบาแล้วใส่หย่อน” และว่า “เท้าบาแล้วใส่หย่อน” ก็มี

(๒) ว่า “ครางอยู่ฮือฮือตา” ก็มี

(๓) ว่า “เรียมเท้าหัวใจให้” ก็มี

(๔) ว่า “กลิ่นแต่ยาคุกวณ ครั่งช้อน” และ “กิ่งช้อน” ก็มี

(๕) ว่า “..กระลาพิม” ก็มี

(๖) ว่า “ดาลกนนหายเร้าร้อน” และ “ดาลกัลหาย...” และว่า

“ดาลกัลหายเร้าร้อน ราคคืน” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๑๐๘ เยี่ยมมาทำให้สวาทิ	จำรัส
ถนัดดูจวนใจฝัน (๑)	ฝากน้อม
ชลธีรนนทคเลื่อน (๒)	รลอก
เรือเยยเต็นน้ำตอง	ตื่นพยง ฯ (๓)

๑๐๙ โือกสทวกไ้ (๔)	เสาโขดง
ลัมโบกไบบินอยง	เล่นผ้า (๕)
ขทิงทองรนนทคโยง	ลยวแล่ง
ลัมช่วยขวาช้ายล้า	แล่งเรือ (๖) ฯ

- (๑) ว่า “ถนัดดูจวนใจฝัน” ก็มี
 (๒) ว่า “ชลธีรนนทคเลื่อน” ก็มี
 (๓) บางฉบับ ต่อจากบทนี้ มีโคลงบทที่ ๗๒ แต่เพี้ยนคำบ้าง ว่า

“ปานน้ออรเข้าแม่	เกลาองค์ ออรเอย
ตั้งขดาลจตุรงเมือง	ม่ายม้าย
ฤวางสกาลง	ทายบาด
ฤกล่าวก้าหลวงอ้า	อ่อนแกล้งเกลานันท์ฯ”

- (๔) ว่า “โือกสทวกไ้” ก็มี
 (๕) ว่า “ลัมโบกไบบินเวียง เล่นผ้า” ก็มี
 (๖) ว่า “ลัมช่วยขวาช้ายล้า เล่นเรือ” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๑๑๐ สลาตันนตราชน้ำแต่ง^(๑) พลยุทธ
 ลำสเกาล์เสื่อ^(๒) ต่างต้อง
 ตรึงตราโขดงทรุด ปลงยาก
 สายสมุทรให้ร้อง^(๓) รยกศรี ฯ

๑๑๑ น้ำหน้าสองฟากฟุ้ง ผกาแจรง
 ฟองฟองตามตือก คลื่นเกล้า
 รนนชลรนนแข่งอิง^(๔) อากาศ
 เรือย้งอยงน้ำเข้า ขาดใจขันใจ^(๕) ฯ

(๑) ว่า “สลาตันตั้งหน้าแต่ง” และ “สลาตันตราหน้าแต่ง”
 และว่า “สลาตันตราจหน้าแต่ง” ก็มี

(๒) ว่า “ลมสำเกาลมเสื่อ” ก็มี

(๓) ว่า “สาวสมุทรให้ร้อง” และ “สาขสมุทรให้ร้อง” ก็มี

(๔) ว่า “ร้นชลร้นแข่งอิง” ก็มี

(๕) ว่า “..ขันใจ” และว่า “..ชนใจ” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๑๑๒ พนนภกน้ำบ่าสาต ^(๑)	พกเพญ มาแม่ ^(๒)
เรือกระแครงตักไต ^(๓)	ชาตขัว
สัดจองกำเบญบก ^(๔)	พกฟ้ง แล้วแฮ
อกฟ็อกฟ้าชา	ช่วยตรอมรยมตรอม ฯ

๑๑๓ เลงแลตลิ่งเกล้ง ^(๕)	เกลาสรร แม่ฮา
นพเทพช้ชอมทุก ^(๖)	ย่านย้ง
พระเออยจำศรีคราญ	คินคอบ สัร ^(๗)
อยารยกกล้าให้พล้ง	พลยกเรือลงเรือ ^(๘) ฯ

-
- (๑) ว่า "...บ่าสาต" และ "พนนภกน้ำบ่าสาต" ก็มี
 (๒) ว่า "นาแม่" ก็มี
 (๓) ว่า "เรือกระแลง.." และ "เรือกระแลง.." ก็มี
 (๔) ว่า "...กำเปนบด" และ "กำเบลบท พักฟ้ง" ก็มี
 (๕) ว่า "เลงแลกกถิ่งเกล้ง" และ "...ตรลิ่งเกล้ง" ก็มี
 (๖) ว่า "นพเทพชุมชอมทุก" ก็มี
 (๗) ว่า "...สองรา" และ "คินคอบ สัร" ก็มี
 (๘) ว่า "เพลือกเรือ.." ก็มี

๑๑๔ พระเออยได้ชูชอบ	ใจจง ฤาแม่ ^(๑)
อย่าเล่นลำพัดเหลือ	พร่นนกว่า ^(๒)
พระเออยชั่งอรองค	สัพ
อย่าโบกโบยล่ำ ^(๓)	เฟื่องฟองฟุ่มฟอง ฯ
๑๑๕ สัตยาบักม้วยมี	สยงสินธุ แลแม่
สาวสมุทรนองเนือง	เน่งน้ำ
อารักขร่วมรักยิน	อาราทรน แล้วแม่
ใส่สาಂಗอกฟ้าล้า	ดาษดयर ฯ
๑๑๖ อัจจรรยโธอำนาจ	สารสัตย ไซ้แม่
ฟองอย่าฟัดพยนภ ^(๔)	เล่นแล
ขนัตตราตระบัดเขน ^(๕)	โขดงเล่า
ชาวเพื่อนพรดกว่าแก้ว ^(๖)	อยู่บางนอนบาง ฯ

(๑) ว่า “แม่ฤา” ก็มี

(๒) ว่า “ญาเล่นลมพัดเหลือ พร่นนกว่า” ก็มี

(๓) ว่า “อย่าโบกโบยล่ำ” ก็มี

(๔) ว่า “...เพียนภม” และว่า “ฟองอย่าฟัดเพียนภมร
เล่นแล” ก็มี

(๕) ว่า “...ตระบัดเบญ” และ “ขนัตตราตระบัดเขน” ก็มี

(๖) ว่า “ชาวเพื่อนพรดกว่าแก้ว” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๑๑๗ โอออกครวญเคร่าถ้ำ (๑)	เรื้อมนุน มากแฮ
ลู่รุ่งรางราศรี (๒)	โศรกเศร่า
รฎกแม่มาธูร	ทุเรศ กุเออย
เอาสไบซู้ซ้อย	ห้ต่าง ๆ
๑๑๘ รฎกเน้อกรรเกษสร้อย (๓)	สาวสวรรค กุเออย
กรกอดหมอนเหมื่อนนาง	ร่าให้
กฏกกำจรจนนทน์	อายโษษฐ พุ้นฤา
ทรงกรรแสงใจใจ	จันจวน (๔) ๆ
๑๑๙ อ้าน้องมาโนชเน้อ	นางกระษัตร์ พี่เออย (๕) ๆ
ศรีกระไคเครงครวญ	ค้ำเข้า
อ้าวรศยรสยดทัด (๖)	มาลยมาศ กุเออย
ศรีกระไคกล้วเกล้า	กลืนจัน ๆ

(๑) ว่า “โออกเรื้อเคร่าถ้ำ” และ “โ้ออก...” และว่า
“โอยอก...” ก็มี

(๒) ว่า “ลู่รุ่งรางรางศรี” ก็มี

(๓) ว่า “รฎกกรรเกษเน้อ” ก็มี

(๔) ว่า “.. ใจใจ จันจวน” ก็มี

(๕) ว่า “โ้อน้อง.....กุเออย” ก็มี

(๖) ว่า “อ้าวรเสัยรเสัยดทัด” และ “อ้าวรเสัยดเสัยรทัด” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๑๒๐	อ้าท้าวอ้าทาศแก้ว (๑)	เปรมปราง
	ศรีกระไดเชอยชั	ช่างย้า
	อ้าวรละไมยนาง	นวลนารถ (๒) กุเออย
	ยววกอดนั้ก (๓) เนือชั	พื้ถนอม ฯ

*

*

*

๑๒๑	ดวงทือนาภิศน้อง	นางสวรรณ กุเออย
	กระแห่นวแนวนาภี (๔)	พื้ดิน
	ไครเห่นอรเอวร	ใจวบ วาญ
	ปานปีกน่อยน่อยรัน	ญาร้างกลวตาย (๕) ฯ (๖)

*

*

*

(๑) ว่า “อ้าท้าวอ้าทาศแก้ว” และ “อ้าท้าวอ้าทาศแก้ว” และว่า “อ้าท้าวอ้าทาศแก้ว” ก็มี

(๒) ว่า “อ้าวรละไมยนาง นวลนารถ” ก็มี

(๓) ว่า “ยววกอดนั้ก...” ก็มี

(๔) ว่า “กระแห่นวแนวนาภี” ก็มี

(๕) ว่า “ร้างรูกลวตาย” ก็มี

(๖) โคลงบทที่ ๑๒๑ และที่ ๑๒๒ ปรากฏในสมุดไทยหมายเลขที่ ๕ อีกแห่งหนึ่ง แต่เขียนไว้ในลำดับต้นๆ ส่วนในฉบับอื่นไม่มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๑๒๒	ตื่นหลงลงเล่นเต้น	ตามหลง
๑	หลงไล่ตามชมองโกรย	ตื่นเต้น
	บงกทงทงงฉลาม	เหนให้
	วงฉนากคลุกเกล้าเคล้น	เฟื่องฟอง ฯ (๑)

*

*

*

๑๒๓	เรือมาฟองฟองพ่อน	กลหงษ
	จงกุดต่างตื่นกวัก (๒)	แกว่งน้ำ
	ทางโขดงยรรยงกล	กางปีก
	สยงสมุทรลำพ่อน	ย่านยาว ฯ
๑๒๔	เจบจากเจบอีกอ้อม (๓)	อกเรือ
	เจบจากสาวสาคร	เคลื่อนดิน (๔)
	เจบจากพี่เจบเหลือ	อกอ่อน พูนแม่ (๕)
	อกอ่อนอกฟ้าปล้น	เปล้าใจ ฯ

(๑) ดูเชิงอรรถ (๖) หน้า ๗๖

(๒) ว่า “ต่างตื่นกวัก” และ “..ต่างตื่นกวัก” ก็มี

(๓) ว่า “เจ็บจิตรเจ็บอีกอ้อม” ก็มี

(๔) ว่า “เคลื่อนดิน” ก็มี

(๕) คำว่า “พูนแม่”, “พูนญา” ซึ่งเป็นสร้อยคำทุกแห่ง ในฉบับอื่นเป็น “พูน..”

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๑๒๕ รยมาเรื่อร้อนทั้ง (๑)	บางสบ
ถนัดต่งสบบงไบ	แม่เร้น
รยมรักษพุตโดยดู (๒)	สายสวาทิ
มาย่อมหลายซู้เหล้น	เพื่อนทน ฯ
๑๒๖ กระไคเอาอาตมแก้ว	พรีเพา ไซ้แม่ (๓)
จยรจากบางคลศรวญ (๔)	ไซ้น้อย
กระไคเงื่อนเงาเดือน (๕)	โดย่าง
นอนนึ่งนางพร้องถ้อย	ตุดคยว ฯ
๑๒๗ ถนัดแก้วกู่ต่าง	เรื่อตาม
เครงย่อมพรายหลยวหยุด (๖)	อยู่ถ้ำ
ลขนบ (๗) ตูขนบกาม	พระพี่ พี่แม่
เรื่อเยียมมาซ้าซู้	เยียนาน ฯ

(๑) ว่า “เรื่อมาเรื่อร้อนทั้ง” และว่า “เรื่อมาเรื่อร้อนทั้ง” ก็มี

(๒) ว่า “..ศุดโดยดู” และ “ศูกโดยดู” ก็มี

(๓) ว่า “กระไคเอาอาตมแก้ว พรีเพา ไซ้แม่” และ “พรีเพา ไซ้แม่” และว่า “พรีเพา ไซ้แม่” ก็มี

(๔) ว่า “..บงคลศรวญ” ก็มี

(๕) บางฉบับ ในบาทนและบาทต้นเป็น “กระไค”

(๖) ว่า “เครงย่อนผายเหลียวหยุด” ก็มี

(๗) ว่า “ละขนบ...” ก็มี

โคลงกำสรวลศรีปราชญ์

๑๒๘ (เยียมาล่วงลับ)(๑) หลี(๒) เลอนาง แลแม่(๓)
ครันนรภกใจลาญ (๔) ลห้อย
บางสุตายุภาคยพาง ถนัค
ถนัคภาคยชูช้อย (๕) แก่ตา ฯ

*

*

*

๑๒๙ สารนุชแนบไว้ ในหมอน
อย่าแม่อย่าควรเอา อ่านเหลน
ยามนอนนารถเอานอน เปนเพื่อน
คินคำยาได้วัน ว้างใจ ฯ (๖)

หมดฉบับที่ ๕
หมดฉบับแทน

-
- (๑) ฉบับลบ เดิมตามฉบับอื่น
(๒) ว่า “เยียมมาแล้วลึ” ก็มี
(๓) ว่า “เลอนง แน่งฮา” และ “เลอนาง แลแม่” ก็มี
(๔) ว่า “ครันนรภก...” ก็มี
(๕) ว่า “ถนัคภาคยชูช้อยกล่า” ก็มี
(๖) บางฉบับว่า

“สารนุชนาฏไว้	ในหมอน
อย่าแม่อย่าควรเอา	อ่านเหลน
ยามนอนนาชเอานอน	เปนเพื่อน ราแม่
คินคำยาได้วัน	ว่างใจ ฯ”

ภาคผนวก
ประวัติศรีปราชญ์

ภาคผนวก

ประวัติศรีปราชญ์

ประวัติของศรีปราชญ์ ตามที่เชื่อถือและเล่าขานกันมาแต่ก่อน เชื่อกันว่า อุปัติขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช แต่มาภายหลังเมื่อได้ตีพิมพ์หนังสือ “คำให้การขุนหลวงหาวัด” และ “คำให้การชาวกรุงเก่า” มีกล่าวถึงศรีปราชญ์ไว้ในหนังสือนั้น ปัญหาที่ถกเถียงกันก็เกิดขึ้นว่า อวสานแห่งชีวิตของศรีปราชญ์และเจ้าพระยานครศรีธรรมราช ผู้ให้ประหารชีวิตศรีปราชญ์นั้น ควรอุปัติขึ้นในรัชกาลไหน กล่าวคือ ในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชา หรือ ในรัชกาลสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือ เช่นที่กล่าวไว้ในหนังสือคำให้การ ๒ ฉบับนั้น แต่เหตุผลและหลักฐานต่อไปนี้ บังเอิญสนับสนุนว่า อุปัติขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ มหาราช นอกจากหลักฐานที่กล่าวไว้ในประวัติข้างต้นแล้ว ยังมีเหตุผลโดยย่อ ดังนี้ :—

๑. เราย่อมทราบกันดีแล้วว่า รัชสมัยสมเด็จพระ
 นารายณ์ มหาราช เป็นรัชสมัยที่วรรณคดีไทยเฟื่องฟูที่
 สุด และพระองค์สมเด็จพระนารายณ์ ฯ เองก็ทรงเป็น
 ขัตติยกวีมีพระปรีชาเชี่ยวชาญ ทั้งทรงโปรดปรานและ
 พระราชทานอุปถัมภ์แก่นักปราชญ์ราชกวีเป็นอย่างดียิ่ง
 จึงมีกวีคนสำคัญ ๆ เกิดขึ้นในรัชกาลนั้นหลายท่าน และที่
 ยังมีชื่อเสียงสืบมาจนถึงทุกวันนี้ก็มี ส่วนในรัชกาลสมเด็จพระ
 เพทราชาและสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือ ไม่ปรากฏว่า
 ทรงพระปรีชาสามารถทางกวี และไม่ปรากฏว่าได้ทรง
 อุปถัมภ์นักปราชญ์ราชกวีเช่นนั้น แต่กลับปรากฏการ
 กบฏจลาจลช่วงชิงอำนาจราชศักดิ์กันเกือบไม่ว่างวัน
 เต็มไปด้วยความหวาดระแวงแม้ในพวกกันเองอยู่ตลอด
 กาล แม้ในรัชกาลสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือจะสงบสัก
 หน่อย แต่อายุรัชกาลก็มีเพียง ๕ ปีเศษเท่านั้น ข้อความ
 ที่กล่าวถึงศรีปราชญ์ไว้ในหนังสือ “คำให้การชาวกรุงเก่า”
 และ “คำให้การขุนหลวงหาวัด” นั้น เข้าใจว่าคลาดเคลื่อน
 ด้วยกาลเวลา จึงทำให้เหตุการณ์สับสนเหมือนเช่นที่
 กล่าวเรื่องอื่น ๆ ไว้สับสน จะยึดถือเอาเป็นแน่นอนโดย
 ปราศจากหลักฐานอื่นสนับสนุนอาจไม่รัดกุมพอ

๒. เรื่องราวของศรีปราชญ์ ตามที่ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “คำให้การขุนหลวงหาวัด” และ “คำให้การชาวกรุงเก่า” มีสาระสำคัญของเรื่องตรงกับที่เล่าเป็นตำนานกันมา ดังที่ได้นำมาเขียนไว้ข้างต้น แต่คงจะผิดด้วยกาลสมัย เช่น คำพยากรณ์กรุงศรีอยุธยา ซึ่งมีแต่งเป็นกลอนเพลงยาวและบอกไว้ชัดเจนว่า เป็นคำพยากรณ์ของสมเด็จพระนารายณ์ แต่ในหนังสือคำให้การว่าเป็นคำพยากรณ์ของสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือ และแม่แต่พระนามของสมเด็จพระพุทธเจ้าเสือก็เรียกว่า สมเด็จพระศรีสุริเยนทราธิบดี ซึ่งความจริงคำนี้อยู่ใน สร้อยพระนามตอนหนึ่งของสมเด็จพระนารายณ์ ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับพันจันทนุมาศว่า “สุริเยนทราธิบดีบดินทร์” แต่ในพระราชพงศาวดารฉบับอื่น เช่น ฉบับพระราชหัตถเลขา เป็น “สุริเยนทราธิบดีนทร์” ดังนั้นเป็นต้น ซึ่งสมกับที่มีตำนานว่า สมเด็จพระนารายณ์โปรดให้สร้างพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ ขึ้นองค์หนึ่งในรัชกาลนั้น* เข้าใจว่าผู้ให้การหรือผู้จดบันทึกคงสำเหนียกเวลาคลาดเคลื่อน จึงทำให้เหตุการณ์และเวลาสับสนไป

* แต่มิเอกสารเก่าบางฉบับ ระบุถึงพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ ไว้ก่อนรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ก็มี

๓. ปราภในพระราชพงศาวดารว่า ในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราชนั้นได้โปรดให้ขุนนางผู้มีฝีมือในการศึกสงครามออกไปครองเมืองสำคัญในรัชกาลนั้น ๒ ท่าน คือโปรดตั้งให้พระยายมราช (สังข์) ไปเป็นเจ้าพระยานครราชสีมา และโปรดตั้งให้พระยารามเดโชไปเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่าเจ้าพระยานครศรีธรรมราชคนก่อนไปไหนเสีย จึงโปรดตั้งให้พระยารามเดโชไปเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราชถ้าสันนิษฐานให้เข้ากับประวัติของศรีปราชญ์ ก็อาจอ้างได้ว่า เพราะเจ้าพระยานครศรีธรรมราชคนก่อน สั่งให้ฆ่าศรีปราชญ์ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงโปรดให้ประหารชีวิตเจ้าพระยานครฯ ผู้นั้นให้ตายตกไปตามกันเท่านั้น เมืองนครศรีธรรมราชจึงว่างเว้นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช ด้วยเหตุนี้ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชจึงโปรดตั้งให้พระยารามเดโชไปเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราชสืบต่อมา

๔. ปัญหายังมีเหลือต่อไปอีกว่า พระยารามเดโชไปเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช แต่เมื่อใด? ข้อนี้เป็นช่องว่างอยู่ในพระราชพงศาวดาร เพราะไม่มีวันเดือนปีและเหตุการณ์ไว้ จึงต้องอาศัยหลักฐานทางอื่นประกอบ

มีข้อความจากหนังสือที่ชาวต่างประเทศแต่งเกี่ยวกับฟอล-
คอน กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า* “ในระหว่างปี ค.ศ. ๑๖๘๓
(พ.ศ. ๒๒๒๖) เจ้าพระยาโกษาธิบดี นายของ (ฟอลคอน)
เขาทาย ผู้ที่ใช้นามแฝงว่า “English Catholic” ได้กล่าว
ว่า หน้าที่พระคลังที่ว่างลง ได้โปรดตั้งให้ขุนนางแขก
(มลายู) สืบแทน แล้วต่อมาโปรดให้ขุนนางฝ่ายทหารขึ้น
เป็นพระคลังสืบต่อ ซึ่งแต่ละท่านเป็นอยู่ในระยะคนละ
ไม่สู่นานนัก ในที่สุด หน้าที่พระคลังก็ตกแก่พระยาพระ-
เสด็จ ซึ่งเป็นขุนนางฝ่ายศาสนิกผู้มีนิสัยหึงม ๆ และ
ชอบสงบ ฟังได้ว่า ฟอลคอนที่สนิทพินอบพิเทากับนาย
ใหม่ ๆ เหล่านี้ได้ดีทุกคน และทำตนให้เป็นที่ทรงโปรด
ปรานอยู่ได้ไม่สร้างชา”

จากข้อความข้างบนนี้ ฟังได้ว่า เจ้าพระยาโกษาธิบดี
(ขุนเหล็ก) ได้ถึงแก่อสัญกรรมในปี พ.ศ. ๒๒๒๖ และ
เนื่องจากเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ขุนเหล็ก) ได้ถึงแก่อ-
สัญกรรมไปเสียนั้น เป็นเหตุให้ข้าราชการแตกพรรค
แตกพวกกัน และคงจะเนื่องจากพระยายมราช (สัจจ์)

* ADVENTURERS IN SIAM IN THE SEVENTEENTH
CENTURY by E.W. Hutchinson p. 76

กับพระยารามเดโช สองท่านนี้ มีหัวรุนแรงไปข้างไม่ชอบ
วิชาเขนทร์อย่างเปิดเผย แต่ทั้งสองท่านนั้นต่างก็เป็น
นายทหารที่มีฝีมือของสมเด็จพระนารายณ์ ท้วยได้เคย
ทรงใช้สอยในงานพระราชสงครามเป็นที่โปรดปรานมา
แล้ว จะโปรดให้อยู่ร่วมกันในกรุงศรีอยุธยา ก็จะเป็นการ
ยุ่งยากพระราชหฤทัย จึงโปรดแต่งตั้งให้ไปมีอำนาจ อยู่
แยกย้ายกันเสีย และประจวบกับตั้งแต่ประหารชีวิตเจ้า
พระยานคร ๗ คนก่อน ให้ตายตกไปตามศรีปราชญ์แล้ว
เมืองนครศรีธรรมราชก็ว่างผู้ครองอยู่ จึงโปรดตั้งให้
พระยารามเดโชไปเป็นเจ้าพระยานครศรีธรรมราช
พร้อม ๆ กันกับโปรดตั้งขุนนางเชื้อแขกผู้หนึ่งทำหน้าที่
พระคลังสืบท่อเจ้าพระยาโกษาธิบดี (ขุนเหล็ก) ซึ่งถึงแก่
อสัญกรรมไปในปี พ.ศ. ๒๒๒๖ นั้น

๕. ถ้าเหตุการณ์ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์
มหาราช เป็นไปดังกล่าวนั้นในข้อ ๓ และข้อ ๔ นั้น ศรี-
ปราชญ์ก็ต้องสิ้นชีวิตไปก่อนปีที่พระยารามเดโชไปเป็น
เจ้าพระยานครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นเวลาภายหลังเจ้า
พระยาโกษาธิบดี (ขุนเหล็ก) ถึงอสัญกรรม กล่าวคือ
ศรีปราชญ์คงถูกประหารชีวิตอย่างช้าก็ในปีใกล้ ๆ พ.ศ.
๒๒๒๖ หรือต้นปีนั้น

ภาคผนวกประวัติศรีปราชญ์

๖. ถ้าประมวลเหตุการณ์เหล่านี้เข้ากับประวัติของศรีปราชญ์ ประกอบความรู้เรื่องเฟื่องฟูทางวรรณคดีไทยในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ก็อาจลงสันนิษฐานได้ว่า เมื่อสมเด็จพระนารายณ์เสวยราชย์ในปี พ.ศ. ๒๑๙๙ นั้น ศรีปราชญ์เกิดแล้ว และเมื่อพระโหราธิบดีผู้เป็นบิดาได้พาเข้าเฝ้าถวายตัวทำราชการก็จะตกในตอนต้นรัชกาล สมมติว่าในราวปี พ.ศ. ๒๒๐๕ ถ้าและขณะนั้นศรีปราชญ์มีอายุ ๕ ขวบ หรือ ๑๒ ขวบ แล้วต่อมาถ้าศรีปราชญ์ถูกประหารชีวิตในราวต้น ๆ ปี พ.ศ. ๒๒๒๖ เช่นที่คาดคะเนไว้ในข้อ ๕ ศรีปราชญ์ก็คงสิ้นชีวิตเมื่อมีอายุราว ๓๐-๓๕ ปี ซึ่งอยู่ในวัยที่นับว่ายังเป็นหนุ่ม

๗. ทำไมข้าพเจ้าจึงกำหนดว่า พระโหราธิบดีนำศรีปราชญ์เข้าเฝ้าถวายตัวเมื่อราว พ.ศ. ๒๒๐๕ เพราะนอกจากเหตุการณ์อื่น ๆ แล้ว ยังมีเรื่องเกี่ยวข้องกับศรีปราชญ์อยู่ตอนหนึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องเกิดขึ้นภายหลังสมเด็จพระนารายณ์ตีเชียงใหม่ได้ เมื่อเดือน ๔ ขึ้น ๔ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๒๐๕ ซึ่งปรากฏตามพระราชพงศาวดารว่า ในครั้งนั้น ได้โปรดให้พระยาแสนหลวง หรือพระแสน

เมือง พระเจ้านครเชียงใหม่อพยพครอบครัวลงมา ณ
กรุงศรีอยุธยาด้วย พระเจ้าเชียงใหม่คงจะลงมาภายหลัง
ที่โปรดตั้งศรีปราชญ์แล้ว จึงไม่ทราบว่าได้เป็นศรีปราชญ์
ตั้งแต่เมื่อใด ครั้นได้มารู้จักและคุ้นเคยกับศรีปราชญ์แล้ว
จึงได้ตั้งคำถามเป็นโคลงกับศรีปราชญ์ว่า “ศรีเอ๋ยพระเจ้า
ฮือ ปางใด” แต่ศรีปราชญ์อาจเข้าเฝ้าถวายตัวในปีอื่น
ก็ได้

๘. ประวัติศรีปราชญ์ข้างต้นนั้น เขียนขึ้นตามที่
เชื่อกันว่าศรีปราชญ์เป็นกวีและมีตัวจริงอยู่ในรัชสมัยของ
สมเด็จพระนารายณ์ มหาราช ข้อความที่น่ามากล่าวอ้าง
สนับสนุน ก็อาศัยเรื่องราวตามที่กล่าวได้เป็นแนวไป
เท่านั้น แต่เมื่อได้นำเรื่องราวต่างๆ มากล่าวอ้าง
สนับสนุนได้เป็นบางข้อเช่นนี้แล้ว จะหาเพิ่มเติม
สนับสนุนให้มากกว่านี้หรือสนับสนุนให้เป็นอย่างอื่น ก็
ย่อมจะทำได้เหมือนกัน.

ไว้อาลัย

คุณเดือนลอย บุนนาค

คุณเดือนลอย บุนนาค กับข้าพเจ้าได้เป็นเพื่อน
สนิทรักใคร่กันมาตั้งแต่เมื่อครั้งข้าพเจ้าไปเข้าเรียนต่อที่
โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย เพื่อนฝูงทุกคนเรียกคุณ
เดือนลอย บุนนาค ว่า “แจ้” ตามชื่อเล่นที่บ้าน

เมื่อแรกได้รู้จักกันข้าพเจ้าก็รู้สึกว่าจะตาเราต้อง
กันเสียแล้ว และเชื่อมั่นว่าเราจะต้องไปด้วยกันได้ดี และ
ก็เป็นเช่นนั้นจริงๆ ในเวลาต่อมา เพราะแจ้เป็นคนมี
อัธยาศัยดี ชอบสังสรรค์เป็นกันเองกับเพื่อนทุกคนแม้ผู้
ที่อ่อนกว่า รักความยุติธรรม เป็นคนเปิดเผย “พูดจริง
ทำจริง” ไม่แสดงความหยิ่งยโส ช่วยแนะนำให้ ทำในสิ่ง
ที่ดี ห้ามปรามไม่ให้ทำในสิ่งชั่วเสียหาย ช่วยเหลือใน
คราวได้รับความทุกข์ จึงจัดได้ว่า แจ้เป็นกัลยาณมิตร
คือมิตรที่ดีควรคบ แม้แต่กับบรรดาอาจารย์ทุกท่าน แจ้
ก็เป็นที่รักเช่นกัน เพราะแจ้เป็นศิษย์ที่ดiligent และอยู่
ในโอวาทของอาจารย์เสมอ เวลาเรียนแจ้จะตั้งใจเรียน
พยายามทบทวนความรู้ที่เรียนมาเมื่อมีเวลาว่าง เวลา

กีฬา แจ็คก็จะตั้งใจเล่น จนสุดความสามารถ จนได้เป็นนัก
กีฬาของโรงเรียน แจ็คจึงเป็นขวัญใจของโรงเรียนเมื่อมี
การแข่งขันกีฬา เป็นศิษย์รักของอาจารย์ เป็นกัลยาณ
มิตรของทุก ๆ คน

คนเราจะเลือกเกิดเองไม่ได้ แม้เวลาจะตายก็ยัง
เลือกไม่ได้อีก ฉะนั้น เมื่อเราได้เกิดมาแล้วก็จงสรรสร้าง
แต่กุศลกรรมเอาไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ และละเว้น
จากการทำความชั่วอกุศลกรรมทุกอย่าง เมื่อถึงเวลาจะ
ตายเราจะได้ไม่รู้สึกละสอหวนเลย เพราะเป็นการ
ตายที่เราได้กำไรไว้แล้ว

ชีวิตของแจ็คมีแต่ความผาสุกสบาย ตลอดเวลา
ไม่มีความเดือดร้อน ประกอบกับแจ็คเป็นผู้ที่มีอนามยคติ
สุภาพสมบูรณ์ การจากไปโดยไม่มีวันกลับมาพบกันอีก
เช่นนี้ จึงทำให้เพื่อน ๆ รู้สึกสลดใจ เพราะยังไม่ถึงการ
เวลาอันสมควร เพื่อนจากไปก็แต่ตัวแต่ความดีของเพื่อน
มิได้จากไปด้วย

ข้าพเจ้าขออธิษฐานให้ ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์
ของแจ็ค จงประสบสุขสมบัติในสัมปรายภพชั่วนิรันดร์

และหากชาติหน้ามีจริงขอให้เราได้เป็นเพื่อนรักกันอีก

“จิตเต อสงฺกิลิฏฺฐํ สุกฺติ ปาฏิกงฺขา”

คนที่มึจิตบริสุทธิ์สะอาดแล้ว เมื่อตายไปย่อม

จะไปบังเกิดในที่สุคติโดยแท้

สุรัชย์ ศรีสมวงศ์

ธนาการอมสิน

แจ๊ตที่รัก

พวกเรารู้จักกับแจ๊ตมานานเป็นสิบ ๆ ปี เรารู้จักกัน เราเคยอยู่รวมกินร่วนนอนร่วนสุข ร่วนสนุกเฮฮา กันมา แจ๊ตเป็นคนที่พักเสียงดัง ฟังชัด มาแต่ไหนแต่ไร และมีเรื่องตลกมาเล่าสู่กันฟังเสมอ ถึงแม้จะเป็นคนร่าเริงสนุกสนาน แต่แจ๊ตก็ยังเป็นคนเจ้าระเบียบ ตรงต่อเวลา และพูดคำไหนต้องเป็นคำนั้น ศิลปแห่งการพูด และเล่าเรื่องที่ประสมมานั้น แจ๊ตทำได้ดีมาก หนึ่ง การดูหน้าว่าสนุกนั้น ถ้าให้แจ๊ตเล่าให้ฟังแล้ว ยังสนุกเสียกว่า

เมื่อสมัยอยู่ต่างประเทศด้วยกัน แจ๊ตเป็นทั้งแม่บ้านพ่อครัว คนล้างชาม ถูบ้าน และผู้ปกครองของเรา เข้าต้นนอนแจ๊ตมีหน้าที่ปลุกเพื่อนฝูงให้ไปโรงเรียนหรือไปทำงาน ปึงขนมปัง พร้อมทั้งลวกไข่ไว้คอยเพื่อน ๆ พอเย็นลงก็แจ๊ตอีกนั่นแหละที่จ่ายกับข้าวติดมือกลับมาทำอาหารเย็นให้พวกเรารับประทาน เรื่องการแต่งตัวก็เช่นกัน ต้องยกให้แจ๊ตแม่กระทั่งเมื่อสมัยเป็นเด็กหนุ่ม ๆ เพื่อน ๆ บางคนชอบแต่งอย่างทันสมัยเรียกว่า “จิกโก้”

บางคนก็ “ลุงเชย” แต่เจ็ดจะแต่งอย่างที่เราเรียกว่ากางเกง
ก๊ลิบคมถุงเท้ารองเท้าต้องเข้ากันเป็นชุด เขาแต่งอย่างผู้
ดีเรียบร้อย

เพื่อน ๆ ทุกคนดีใจเป็นอย่างมากที่ได้กลับมาพบ
กันอีกครั้งหนึ่งที่เมืองไทย แต่ก็ไม่สามารถที่จะได้อยู่รวม
กันได้เหมือนอย่างสมัยก่อน ๆ ได้อีก เพราะทุก ๆ คน
ต่างก็มีภาระกิจที่จะต้องกระทำ ภายหลังต่อมาที่เจ็ดแต่ง
งานกับคุณสมถวิลแล้ว เจ็ดก็ยังทำตัวเหมือนเดิม คุณ
สมถวิลก็เข้ากับพวกเราได้เป็นอย่างดี รักชอบสนิทสนม
กันเหมือนกับพวกเราและเจ็ดเอง

เราพบกันทุกวันศุกร์ กลางคืนที่อโศกโบลว ส่วน
มากและเกือบทุกครั้งจะต้องเป็นเจ็ดและคุณสมถวิลที่ไป
นั่งคอยและจอร์จให้เสร็จ (คุณตั้งแต่แต่งงานไม่เคยไป
ไหนมาไหนแยกกันเลย) พวกเรามาสายและก็ต้องโดน
สวดตามเคย เวลาเราเล่นโบลวถึง เรามักจะพนันกัน
เล็กน้อย ถ้าใครได้ก็เป็นเจ้ามีอาหารมอดิก ร้านอาเล็ก
หน้าซอยอโศก จะเป็นร้านประจำของพวกเรา ซึ่งสอง
สถานที่นั้นเรายังไม่อยากจะเข้ากันหลังจากที่พวกเราสูญเสีย

แจ๊คไป เพราะถ้าเราไปกันที่โรมันนอตที่เจาะหายและนี่ก็
ถึงแจ๊คไม่ได้เลย

วันอาทิตย์ เรานัดกันอีกครั้งหนึ่ง ส่วนมากมักจะ
จะเป็นที่บ้านแจ๊คเอง เรามักจะไปกินข้าวและเล่นไพ่เพื่อ
ความสามัคคี ถ้าไม่ใช่ตีแตกก็มักจะเป็นเฉ เราเล่นไพ่
เพื่อสนุกจริงๆ ไม่ได้ คิดจะเอาเงิน ของเพื่อนคนใดคน
หนึ่งกลับบ้านเลย คนไหนเสียมากไป ก็คืนกลับให้เสีย
บ้าง

เราเคยนัดกันไปเที่ยวที่หัวหิน ที่นี้เราสนุกกัน
มากเพราะเราได้มาอยู่ร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง ถึงแม้จะไม่
เหมือนเก่านัก เพราะพวกเราส่วนมากก็มีครอบครัวกัน
ไปแล้วแต่แจ๊คก็ยังเหมือนเดิม ทำหน้าที่เดิม ยังเป็นพ่อ
ครัว ล้างชาม กวาดบ้านให้เราตามเคย เว้นแต่คราวนี้
แจ๊คมีผู้ช่วย

วันศุกร์ก่อนวันมาฆบูชา เราได้去玩โบว์ลิ่ง
และเลี้ยงอาหารมื้อดึกกันเช่นเคยและครั้งนั้นเอง ที่เรา
นัดกันจะไปหัวหินอีกครั้งหนึ่ง ในวันหยุดมาฆะนั้น พวก
เราส่วนมากตกลงกันจะไปพักที่บ้านแจ๊ครวมทั้งเพื่อนสนิท
อีกคนหนึ่ง ซึ่งจากกันไปเป็นเวลานาน และเพิ่งจะกลับ

จากเยอรมัน เรากะล่องหน้าถึงความสนุกที่จะได้อยู่ร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง แต่พอถึงวันไปเข้าจริง ๆ ทุกคนมีเหตุสุดวิสัยที่ไปไม่ได้ แต่เจ็ดตั้งใจแล้วเจ็ดต้องไป เจ็ดไปเพียงลำพังกับคุณสมถวิลในวันพฤหัสบดี ถึงอย่างนั้นก็ตาม เรายังคิดที่จะตามไปในวันศุกร์หรือเสาร์ พอถึงวันเสาร์ เราโทรศัพท์ทางไกลไปหาเจ็ดที่บ้านพิชัยญาติ หัวหิน แต่เจ็ดไม่อยู่ เราจึงส่งคนเฝ้าบ้านไว้ว่าเราไม่สามารถที่จะตามไปได้

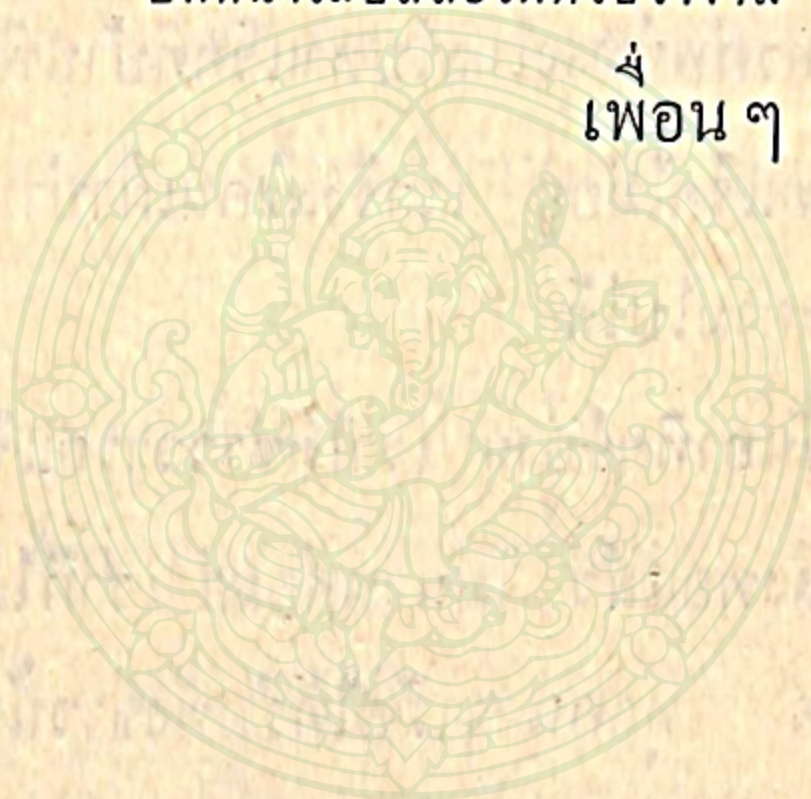
ตกวันอาทิตย์บ่าย เราได้ข่าวว่ารถเจ็ดคว่ำ เท่าขึ้นเราก็ตกตลิ่งพอแล้ว ไม่นานต่อมา เรายังได้รับข่าวการตายของเจ็ด ทุกคน ๆ เมื่อได้รับฟังข่าวนี้ต่างก็มีความรู้สึกที่ไม่สามารถจะอธิบายได้ พยายามที่จะไม่เชื่อ พุดพลอบใจตัวเองอยู่ตลอดเวลาว่าเป็นไปไม่ได้ ๆ

เราออกันอยู่ที่วัดธาตุทองในคืนนั้น เพื่อให้มันรู้แน่ว่ามันเป็นไปแล้ว แล้วก็ได้เห็นเจ็ดอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็เป็นแต่เพียงร่างของเจ็ดที่ไร้ซึ่งชีวิตและวิญญาณ ใบหน้าของเจ็ดบวมซ้ำเราจึงต้องยอมรับ มันเป็นไปแล้วจริง ๆ

แก้เสียสละชีวิตตัวเอง เพื่อชีวิตของคนอื่น
ชีวิตของเด็กขี้จกryanคนหนึ่งซึ่งไม่เคยแม้แต่จะ เคยเห็น
หน้ากันมาก่อน นี่เป็นกรรมที่อันยิ่งใหญ่ชิ้นสุดท้ายที่แก้
ได้ทำ เหมือนกับสุภาวิตที่แก้เคยพูดอยู่เสมอว่า

“อีกหนึ่งเสียสละได้ด้วยใจงาม”

๕
เพื่อน ๆ ของแก้

บรรดาเพื่อน ๆ ทุกคน ไม่เคยคิดมาก่อนเลยว่า
คุณแจ้จะจากไปเร็วอย่างนี้ เราได้รับข่าวการเสียชีวิต
ด้วยอุบัติเหตุของคุณแจ้ด้วยความเศร้าสลดใจยิ่ง ครึ่ง
แรกเราไม่เชื่อว่าจะเป็นความจริง เพราะคุณแจ้เป็นคน
ดี มีความประพฤติเรียบร้อย แต่มันก็เป็นไปได้เสียแล้ว
เห็นจะเป็นเพราะคุณแจ้เป็นคนดีกรรมัง เทพเจ้าเบื้อง
บนสวรรค์จึงไม่ให้เวลาและโอกาสแก่คนดี ๆ อย่างเขา
เพื่อมีชีวิตอยู่เป็นที่ยอบอุ่น และภาคภูมิใจของเพื่อน ๆ
เรารู้สึกเสียใจที่คนดีและชีวิต ซึ่งจะมีประโยชน์อย่างเขา
มาช่วยถึงจุดดับเสียก่อนกาลอันสมควร คุณแจ้ตายใน
เวลาที่ยังไม่สมควรจะตาย คนดีอย่างคุณแจ้ควรจะได้
อยู่เพื่อแสดงความคิด ความสามารถ และเสริมสร้างชื่อ
เสียงเกียรติยศแก่วงศ์ตระกูล และมิตรสหายให้ โลก
ประจักษ์สืบเนื่องต่อไป

ในครึ่งเมื่อพวกเรายังร่วมทุกข์ร่วมสุข ศึกษาอยู่
ในสหรัฐที่เมืองซานฟรานซิสโก คุณแจ้เป็นทั้งเพื่อนที่
ดีและเป็นพี่ใหญ่ในพวกเรา เป็นคนขยันขันแข็งหมั่น
เพียร มีอุปนิสัยดี เป็นที่รักใคร่ของเพื่อน ๆ มาตลอด
เวลา ให้คำแนะนำและคำกล่าวตักเตือนเกี่ยวกับการ
ประพฤติตนต่อสิ่งแวดล้อมของพวกเราอยู่เนืองนิตย์ มี

ความห่วงใยต่อเพื่อน ๆ เสมือนกับพี่ห่วงใยน้อง ๆ
ตลอดจนมีน้ำใจที่โอบอ้อมอารีต่อเพื่อนทุกคน ซึ่งหา
เพื่อนผู้ใดเปรียบไม่ได้อีกแล้ว ให้ความช่วยเหลือเพื่อน
เมื่อเพื่อนมีความทุกข์ความเดือดร้อน และผู้ใดมีความ
ทุกข์หรือมีความเดือดร้อน เมื่อได้แวะเยี่ยมหรือปรึกษา
หาหรือแล้ว ส่วนมากจะไม่เคยผิดหวัง จะได้รับการช่วย
เหลือจาก คุณแจ้ด้วย ความอบอุ่น เสมอไป คุณแจ้
ปฏิบัติตนเป็นเพื่อนและขวัญใจของเพื่อน ๆ มิได้เคย
ประพฤติดัวเสียหาย หรือให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ผู้ใดเลย
มีแต่ประพฤติดีดีเป็นที่รักใคร่ของผู้คนคบหาสมาคมด้วย

ในการสูญเสียเพื่อนที่รักของเพื่อน ๆ ครังนี้
เพื่อน ๆ ทุกคนต่างรู้สึกเสียใจที่ได้สูญเสียเพื่อนสุดที่รัก
คนหนึ่ง และโลกสูญเสียคนดีคนที่มีความดีและมีประโยชน์
ไปแล้วคนหนึ่งเช่นกัน

ด้วยอำนาจบุญกุศลใดที่พวกเราได้บำเพ็ญมา ขอ
อุทิศให้วิญญาณของคุณแจ้ไปสู่ที่สุคติ.

เพื่อน ๆ ของคุณแจ้

๗ แฉะแฉะ

เหมือนเมื่อก่อนนี่เอง...

เริ่มต้นที่วชิราวุธ ฯ แฉะเคยเล่นกีฬาร่วมกันกับ
ผม เราเป็นเพื่อนที่สนิทสนมกันมาก โตขึ้นมาด้วยกัน
เราแยกกันเมื่อผมจบห้อง ๘ ไม่ได้พบเขาอีก

แต่ ... ดีใจมากเมื่อได้มีโอกาสไป นอก กับ เขา
บ้าง และดีใจมากที่พบว่า แฉะ อยู่ไม่ห่างไกลเป็นทาง
ผ่านเสียด้วย เลยแวะไปหา ๑ วัน บอกไปล่วงหน้า แฉะ
มารอรับที่สนามบิน และด้วยความรักเพื่อน แฉะให้ผม
นอนอย่างสบายในห้องเขา ตัวเอง หลบไปนอนเก้าอี้ยาว
ในห้องเพื่อนอีกคน เราจากกันอีกครั้งหนึ่ง " ไม่ได้พบ
เขาอีกนาน

แล้ว...วันหนึ่ง ซึ่งเหมือนเมื่อก่อนนี่เองทราบ
ว่า แฉะ เข้ามาสมัครงานอยู่ที่องค์การโทรศัพท์ ฯ
คงจะได้ ตอบแทน บุญคุณ และ น้ำใสใจอก ที่ซื่อตรง ของ
เพื่อนบ้าง แต่งานต่างก็ยุ่ง จึงไม่ได้พบกันบ่อย ชาวที่
ได้ยินมา แสดงว่าผลงานของ แฉะ กำลังเป็นที่น่าสนใจ
กำลังจะคิดหาทางสนับสนุน

แต่.....แทบไม่เชื่อหู เมื่อได้รับข่าวร้าย
ทางโทรศัพท์ เหตุการณ์ทุกอย่าง พฤติการณ์ทุกอย่าง
มันเหมือนเมื่อวานนี้เอง เหมือนแจ๊ด ยังไม่จากไป มัน
เร็วเกินไปที่จะเชื่อได้ แจ๊ด เพื่อนรัก วันนี้องของเพื่อน
มาไม่ถึง ยังนึกไม่ออกว่าใครบุญน้อยกันแน่ คนที่อยู่
หรือคนที่ไป

เกียรติ ศิริภาพ

องค์การโทรศัพท์ แห่งประเทศไทย

๑๕ ม.ค. ๑๑

อาลัย—จากเพื่อน

คุณเดือนลอย บุนนาค เป็นเพื่อนผมงานที่ดีที่
สุดคนหนึ่งของข้าพเจ้า คุณเดือนลอยได้เริ่มเข้ามาทำงาน
ที่องค์การโทรศัพท์ตั้งแต่เดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๗
งานแรกเริ่มของคุณเดือนลอย ก็คือการติดตั้งเครื่องชุม
สายโทรศัพท์ กรุงเทพมหานคร ซึ่งขณะนั้นเป็นระยะเริ่มงาน
ใหม่ ๆ คุณเดือนลอยได้ปฏิบัติงานที่นี้จนกระทั่งงาน
เสร็จเรียบร้อย คุณเดือนลอยเป็นคนทำงานละเอียด
เรียบร้อยขยันขันแข็ง และตรงต่อเวลาเสมอ จึงเป็นที่
รักใคร่ และไว้วางใจของผู้บังคับบัญชา, เพื่อน ๆ ตลอดจน
ทั้งผู้ใต้บังคับบัญชา คุณเดือนลอยเป็นคนคบง่าย ตรง
ไปตรงมา ไม่ถือตัว จึงเป็นที่รักใคร่ของทุกคนที่รู้จัก

เมื่อได้ทราบข่าวร้าย ทุก ๆ คนต่างพากันโศกสลด
สำหรับข้าพเจ้าแทบไม่สามารถบรรยายได้ว่ารู้สึกอย่างไร
มีทั้งตกใจ เสียใจ สงสาร และโศกเศร้าอย่างที่สุด ถึง
แม้จะรู้อยู่แก่ใจว่า ชีวิตมนุษย์ย่อมมีเกิดแก่เจ็บตายควบคู่
กันไป แต่ในเมื่อคุณเดือนลอย ต้องจากไปในเวลาอัน
ไม่สมควรเช่นนั้น ก็ต้องเศร้าโศกเป็นของธรรมดา การ

จากไปอย่างกระตั้นหันของคุณเดือนลอย ไม่เพียงแต่เรา
ได้เสียเพื่อนที่ดีที่สุดคนหนึ่งของเราเท่านั้น องค์การ
โทรศัพทก็ได้เสียพนักงานที่ดีคนหนึ่งไป เพราะตลอด
ระยะเวลาสองปีเศษที่คุณเดือนลอย ได้ปฏิบัติงานมา ก็
ได้แสดงว่าเป็นผู้มีความสามารถ และขยันขันแข็งผู้หนึ่ง
ขณะนี้คุณเดือนลอยได้จากพวกเราไปแล้ว ความ
ดี ผลบุญกุศลใด ๆ ที่เกิดจากการกระทำของข้าพเจ้า
ข้าพเจ้าขออุทิศให้กับ ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของคุณ
เดือนลอย

ด้วยคุณงามความดี และกุศลผลบุญที่คุณเดือน-
ลอยได้ทำไว้ รวมทั้งที่บรรดาญาติมิตร ได้ประกอบอุทิศ
ให้ ขอจงเป็นผลานิสงส์แด่ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ จง
ได้ประสบแต่ความสุขในสัมปรายภพทุกประการ

สุรพร สิมะกุลธร

องค์การโทรศัพทแห่งประเทศไทย

สต็อกโฮม ๓๒

๒ มี.ค. ๒๕๑๐

เรียนพี่สมถวิล

ด้วยความเศร้าสลดใจอย่างสุดซึ้ง
ที่คุณเตือนลอยได้ด่วนจากไปอย่างกระทันหัน
ผมและเพื่อนทุกคนที่ สวีเดน เป็นเพื่อนสนิท
ต่างมีความรันทดใจและอาลัยเป็นที่สุด
ทุกคนต่างงงงัน เมื่อได้รับข่าวเรื่องรถจากเพื่อน
ที่กรุงเทพ ฯ เมื่อเช้านี้

หวังว่าพี่สมถวิลหายเป็นปกติและสบายดีแล้ว

ด้วยความนับถืออย่างยิ่ง

เล็ก คชเสนาวงศ์

สวัสดีค่ะพี่สมถวิล

หนูเพิ่งได้รับข่าวน้ำเจ็ดจากแป๊ะ เลยเขียนมา
แสดงความเสียใจ นึกไม่ถึงจริงๆ เสียายที่หนูไม่มี
โอกาสได้มากราบน้ำเจ็ดด้วยตัวเอง ได้แต่ฝากกราบและ
แสดงความเสียใจอย่างมากกับการครั้งนี้ น้ำเจ็ดเป็นคน
ดีจริงๆ เป็นที่รักของพี่น้อง หนูคิดแล้วเสียายมาก

หนูหวังว่า การครั้งนี้คงไม่ทำให้ พี่สมถวิลเศร้าลงไป
อีก คิดเสียว่าคนดีมักเป็นคนที่พระรักเสมอ คนที่ตาย
คือคนที่ไปมีความสุข พวกเรามั่นคนมีกรรม เลยต้องอยู่

หวังว่าพี่สมถวิลคงสบายขึ้นบ้างแล้ว ขอให้
สุขภาพแข็งแรงตามเดิมนะคะ

ด้วยรักและเคารพ

จูบแฉะ

อาลัยแฉ็ด

วันเกิดเหตุวันนั้น ยังจำได้มีงานทำบุญอุทิศประจำ
ปีให้คุณชม ไปชยานนท์ ที่บ้านคุณพี่เยื่อน ฯ แฉ็ดถูก
บ่นหาเป็นพิเศษ เพราะไม่เคยขาด และช้ายังเป็นที่รักใคร่
ของบรรดาพี่น้องอีกด้วย บางคนถึงแก่จำคนผิดเป็นแฉ็ด
ไปก็มี แต่เราก็ไม่นึกอะไรไปมากกว่านั้น เพราะถือว่าเป็น
เรื่องปกติธรรมดา และยังเข้าใจว่าอีกสักครู่ก็คงมา
ทันเวลาตามกำหนดเดิม ไม่มีใครสักคนสังหรณ์ใจว่า
ในเวลาใกล้ ๆ กันนั้น แฉ็ดรถคว่ำเสียแล้วในระหว่าง
ทางกลับจากหัวหิน และอาการสาหัสมากกว่าจะรู้และ
กว่าจะจัดหมอเดินทางไปถึงสายเสียแล้ว | เราเองกว่าจะ
ทราบเรื่องก็เกือบค่ำแล้ว ความนึกคิดต่าง ๆ พรั่งกันเข้า
มาอย่างสับสน ภาพของแฉ็ดตั้งแต่เด็กผุดขึ้นจากจิตได้
สำนึกในอากัปกริยาและวัยต่าง ๆ กัน มโนคติและภาพ
เหล่านั้นล้นแล้วแต่น่านิยมชมชื่น ไม่มีอันใดเลยที่ทำให้
ให้เกิดอารมณ์ขุ่นมัว ไม่มีสิ่งใดกรรมใดของแฉ็ดที่ต้อง
ปกปิดซ่อนเร้นเพราะกลัวครหานินทา

ในวัยเด็กแฉ็ดก็เป็นเด็กที่น่ารักน่าใคร่ ว่านอน

สอนง่าย ทั้ง ๆ ที่เป็นลูกชายคนสุดท้ายของพ่อแม่ และ
ได้รับการตามใจมากพอๆ ในวัยเรียนก็ตั้งใจอุทิศสาคะ
พยายามจนเป็นที่พอใจครูและญาติพี่น้อง เป็นเพื่อนที่ดี
ของเพื่อนรุ่นราวคราวเดียวกัน ในวัยหนุ่มที่ต้องไปเรียน
ต่อต่างประเทศ ก็สามารถปกครองตนเองได้เป็นอย่างดี
ไม่ฟุ้งเฟ้อ และประพฤติตนไม่เป็นที่เสื่อมเสีย เมื่อกลับ
มาก็ได้ประกอบสัมมาอาชีพที่มั่นคง ได้ภริยาดี ช่วยกัน
ก่อสร้างหลักฐานเป็นปึกแผ่น เป็นหลักประกันอันแน
นอนว่าจะมีอนาคตอันรุ่งเรืองแจ่มใส เป็นตัวอย่างที่ดีต่อ
บรรดาญาติพี่น้อง มิตรสหาย สร้างความอบอุ่นใจให้แก่
มารดาบังเกิดเกล้าเป็นยิ่งนัก และที่น่ายินชมมากที่สุด
ก็คือความเป็นผู้รู้จักประมาณตนเป็นตัวของตัวเอง โดย
ไม่ต้องให้ผู้อื่นเดือดร้อนรำคาญใจ และไม่เคยแอบอ้าง
รัศมีบารมีของผู้ใดแม้แต่ของบิดาบังเกิดเกล้าของตนเพื่อ
ประโยชน์ส่วนตนเลยแม้แต่ครั้งเดียว

ดังนั้น การที่เจ็ดต้องจากเราไปอย่างกะทันหัน
ไม่มีวันกลับ จึงเป็นการสูญเสียที่เศร้าสลดอย่างสุดซึ้ง
แม่จะปลอบใจได้บ้างโดยถือเสียว่า “บุคคลที่พระเจ้ารัก
ย่อมตายเร็ว” เมื่อหมดกรรม ชีวิตย่อมหมดไปด้วย ก็

ตาม แก้ววิสัยของปุถุชนธรรมดาอย่างเรา ซึ่งยังไม่พ้น
บ่วงกรรม ก็ยังไม่สามารถกำจัดความอาวรณ์ได้มากนัก
โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคิดถึงสิ่งที่ยังอยู่ในวัฏจักร และ
การมีทุกข์อย่างที่เป็นปัจจัย อย่างเพียบพร้อมที่จะสามารถ
บรรเทาให้มีชีวิตอยู่ด้วยความสุขความเจริญ ได้อีกนาน
แสนนานดังเช่นเจ้าคนแล้ว ก็ยิ่งเพิ่มพูนความเศร้าเสีย
ดายอีกหลายเท่าพันทวี

สิ่งที่เหลือสุดท้ายที่เราสามารถจะทำได้ก็คือ ตั้งจิต
มั่นอธิษฐานให้อำนาจแห่งบรรดากุศลกรรม ที่เจ็ดได้ทำ
ไว้ในชาตินี้ จงเป็นเหตุลดบันดาลให้เจ็ดได้รับกุศลบุญ
ในสัมปรายภาพทุกประการ

ศาสตราจารย์ ยศ บุนนาค

๒๖ มกราคม ๒๕๑๑

อาลัยน้องแจ้ด

วันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นวันที่นำ
ความโศก สลดใจ อย่าง สุด ซึ่ง มาสู่ ญาติ พี่ น้อง และ มิตร
สหาย เพราะเป็นวันมรณกรรมอย่างกะทันหันของแจ้ด
ซึ่งเป็นน้องที่รักและเอ็นดูยิ่ง แจ้ดเป็นคนดี มีความ
กตัญญู อธิษาศัยอ่อนโยน อารี มีเมตตา ช่วยเหลือเสีย
สละ และชอบทำตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งเป็น
คนมีระเบียบเรียบร้อย แจ้ดจึงเป็นที่รักใคร่ของบรรดา
ญาติพี่น้อง หลาน ๆ และมิตรสหายมาก

แจ้ดเป็นน้องรักและสนิทสนมกับพี่มาก เมื่อครั้ง
แจ้ดยังเป็นเด็กนักเรียนวชิราวุธ แจ้ดได้มาที่บ้านพี่อยู่
เสมอ บางครั้งเมื่อ ร.ร. ปิดเทอม แจ้ดก็มาพักกิน,นอน
และคลุกคลีอยู่กับพี่ เมื่อแจ้ดไปศึกษาต่อต่างประเทศ
แจ้ดก็ไม่เคยลืมพี่ แจ้ดได้ส่งการ์ดอวยพรในวันเกิดมาให้
พี่ทุกปีมิได้ขาด และในกรณีที่ได้ทราบว่าพี่เจ็บป่วยแจ้ด
ก็ได้ส่งการ์ดมาเยี่ยมเยียนอีก ทั้งยังได้เขียนจดหมาย
ติดต่อกับพี่บ่อย ๆ แจ้ดสำเร็จการศึกษากลับมาบ้าน และ

มีครบครันแล้ว แจ็คยังได้ปฏิบัติกับพี่สม่าเสมอเหมือน
ดังเดิม

เมื่อก่อนวันที่แจ็คจะจากพี่ไปนั้น พี่ยังจำได้ว่า
เวลานั้น พี่กำลังนอนป่วย อยู่ที่โรง พยาบาล จุฬาลงกรณ์
แจ็คได้มาเยี่ยมพี่และยังได้ถามถึงอาการป่วยของพี่ แจ็ค
ได้มาบอกกับพี่ว่าแจ็คจะไปหัวหิน แล้วแจ็คก็ลาพี่ วันนั้น
เองเป็นวันที่พี่ได้เห็นหน้าแจ็คเป็นครั้งสุดท้าย สองวัน
ต่อมาก็ได้รับข่าวอย่างไม่น่าเชื่อว่าแจ็ครถคว่ำ อาการ
สาหัส และตายเสียแล้ว ถ้าหมอที่รักษาพี่ไม่บอกข่าวของ
แจ็คให้พี่ทราบเอง และไม่ให้ยาระงับประสาทพี่ไว้ก่อน
แล้ว พี่คงหมดสติเป็นแน่

แจ็คได้จากไปอย่างรวดเร็ว ทั้ง ๆ ที่อายุยังน้อย
ในเมื่อยังไม่ถึงเวลาอันสมควร ประกอบกับคุณงามความ
ดีที่แจ็คมีอยู่ด้วยแล้ว จึงเป็นที่เศร้าสลดใจ เสียตาย และ
อาลัยถึงแจ็คมาก

ขอกุศล กรรม แห่ง ความดี ของแจ็ค ที่ได้ บำเพ็ญ
และกระทำไว้ในอดีต จงเป็นสิ่งไม่รู้สูญ และขอบันดาล
ให้ดวงวิญญาณของแจ็ค ประสบแต่สุคติในภาคสัมปรา-
ยิกภพนั้นโดยธรรมทุกประการ

อันความตายดับไปแต่ชีวิต แต่ว่ากิจที่ทำกรรมทั้งผอง
จะชั่วหรือดีงามตามทำนอง ก็คงต้องปรากฏอยู่ตาปี
สมตามพุทธภาษิตลิขิตไว้ ว่าสังขารนั้นไซ้ร้ไม่คงที่
ย่อมแปรผันไปตามกรณี แต่ความดีสร้างไว้ไม่เปลี่ยนแปลง

พี

เผด็จศรี ชัยอัครรักษ์

๒๖ ก.พ. ๑๑

รูป ชีรติ มจฺจนํ นามโตตํ น ชีรติ

ในชีวิตของเจ็ด เจ็ดได้ทำความดีเสมอมา เจ็ด
ควรมีโอกาสได้สร้างความดีไว้ในโลกมากกว่านี้ แต่
เจ็ดไม่มีโอกาส เจ็ดบุญน้อยในแง่
เฉลิมชัย-กฤษณ์-มาลดี

๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐

คุณสมถวิล ที่รัก

ได้ทราบถึงเคราะห์กรรมที่คุณได้รับ รู้สึกเสียใจ
ด้วยเป็นอย่างยิ่ง อันที่จริงเคราะห์กรรมนั้น ก็เป็นของ
ธรรมดาสามัญสำหรับคนทั่ว ๆ ไป แต่คุณเผชิญได้รับ
รุนแรงมาก

หวังว่า ความเป็นบุคคลชั้นบัณฑิตของคุณจะช่วย
เตือนใจได้ว่า บรรดาสรรพสิ่งทั้งหลายที่ประกอบกันขึ้น
นั้น เมื่อเวลามาถึงก็ย่อมสลายตัวไป พระพุทธเจ้าของเรา
จึงได้เคยประทานโอวาทแสดง ลักษณะสำคัญอย่าง
หนึ่งของพระพุทธศาสนาไว้ว่า “สัพพ สงขารา อนิจจา”
ซึ่งหมายถึงว่าสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายนั้นย่อมมีการเปลี่ยนแปลง
แปลงเป็นธรรมดา

ขอให้คุณมีใจเข้มแข็ง และหายป่วยได้โดยเร็ว

ดุสิต บุญธรรม

รองเลขาธิการ

สำนักงาน ก.ส.อ.

“ไว้อาลัยจากครู”

ทุกเช้า เวลา ๗.๐๐ น. ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ ที่ไม่
ไม่ใช่วันหยุดราชการ ข้าพเจ้ามีหน้าที่จะต้องสอนคณิต
ศาสตร์ให้เด็ก ม. ๖ วชิราวุธวิทยาลัย ขณะนั้นข้าพเจ้า
เพิ่งสำเร็จการศึกษาใหม่ ๆ มีแต่เพียงวิชาความรู้ที่ได้
เล่าเรียนมา แต่จะมีความชำนาญในการสอน ความเก่ง
กล้าในการควบคุมชั้น และอะไรต่ออะไรอีกหลายอย่างที่
ครูที่ดีควรมีหรือไม่ ข้าพเจ้าก็ยังไม่แน่ใจตนเองนัก อีก
ประการหนึ่ง เจ้านายของข้าพเจ้ากรุณาตักเตือนข้าพเจ้า
ก่อนเข้าสอนว่า “เด็กวชิราวุธเปรียบเหมือนม้าพยศ ถ้า
จะสอนให้ได้ก็ต้องปราบกันให้ยู่เสียก่อน” ทำเอาข้าพ-
เจ้าขวัญเสียคิดว่าตัวเองจะรอดไปได้สักกี่วัน แต่ก็เป็น
บุญของข้าพเจ้า ที่ทำงาน ลุล่วงไปอย่างมีความสุขตลอดปี
นั้นก็ไม่ใช้ความสามารถอะไรหรอก เพราะข้าพเจ้าก็
สอนไปตามธรรมดา แต่หน้าที่ควบคุมชั้น ดูว่าเด็กเกเร
ตักเตือนคนทำผิด บังคับลูกน้องให้มีความเคารพเกรงใจ
ครู สารพัดอย่างที่จะควรจะเป็นหน้าที่ของข้าพเจ้า ก็กลายเป็น
เป็นหน้าที่ของหัวหน้าห้อง ลูกวชิราวุธ — สุภาพบุรุษ

นักกีฬา “เดือนลอย บุนนาค” นั่นเอง เดือนลอยเป็น
คนระเบียบจัด เกรงครัดต่อกฎของ ร.ร. เคารพครูบา-
อาจารย์ ข้อสำคัญเป็นคนจิตใจดี ดังนั้น จึงได้รับความ
เกรงใจจากครู และความรักนับถือจากลูกน้องและเพื่อน
ฝูง ที่กล่าวมาแล้วก็ยิ่งรู้สึกว่ายังมีคุณงามความดีของ
เดือนลอยที่ข้าพเจ้าไม่สามารถบรรยายได้ นอกจากเก็บ
ความรู้สึกยกย่องให้รู้อยู่แก่ใจตนเองเท่านั้น ฉะนั้นข้าพ
เจ้าจึงมีความยินดีมากที่ได้ทราบ ข่าวว่า เมื่อจบจาก
วชิราวุธแล้ว เดือนลอยจะได้ไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ
ข้าพเจ้าก็ได้แต่อวยพรให้เรียนสำเร็จ และมีความสุข ได้
มาทำงานให้เป็นประโยชน์แก่ตนและครอบครัว ประมาณ
๑๐ ปี เดือนลอยสำเร็จกลับมา เคยพบข้าพเจ้าไม่มาก
ครั้งนัก แต่ก็มีอะไรต่ออะไรหลายอย่างแสดงให้ข้าพเจ้า
รู้สึกว่า แม้เดือนลอยจะสูงขึ้นทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ เขาก็มี
ความน่ารักเหมือนเป็นเด็กวชิราวุธ เมื่อ ๑๐ ปีก่อนโน้น
ข้าพเจ้าดีใจกับเดือนลอยอย่างมากเป็นครั้งที่สอง ที่ได้
ทราบว่าเดือนลอยจะแต่งงาน แม้ข้าพเจ้าพลาดในการไป
รดน้ำอวยพรในงานมงคลสมรส ข้าพเจ้าก็ยังคิดอวยพร
อยู่ในใจให้เดือนลอยและคู่ชีวิต มีแต่ความสุขความเจริญ
สมกับคุณงามความดีที่ได้ปฏิบัติตลอดมา คุณสมถวิล

เป็นผู้หญิงที่โชคดีมากที่ได้รับความรักและความคุ้มครอง
จากสุภาพบุรุษเช่นเดือนลอย แต่แล้ว ไม่นานข้าพเจ้าก็
ได้รับข่าวร้าย ไม่แน่ใจว่าสิ่งที่ได้ยินจะเป็นความจริง
หรือ ผันร้าย ขวัญเสียอย่างร้ายกาจ ข้าพเจ้าเสียใจที่
บรรยายไม่ได้ว่าความสลดใจเศร้าเสียตาย เกิดขึ้นเพียงไร
ในจิตใจของข้าพเจ้ามันเยือกเย็น จนต้องปลอบใจตนเอง
ว่า “คนที่ย่อมอยู่ในโลกอัน วุ่นวายนี้ได้ไม่นาน”

เดือนลอยเป็นคนที่ครูจะต้องจำได้ โดยที่ไม่คิด
ว่าจะต้องจำ ทั้งนี้เพราะจิตใจอันดีงาม ความช่วยเหลือ
เอื้อเฟื้ออันเจ้าตัวเองก็ไม่ตั้งใจ และคุณงามความดีอื่น ๆ
ที่เดือนลอยทำจนเป็นกิจวัตรประจำวัน

พระพุทธรองค์ทรงกล่าวไว้ว่า กรรมของตนเอง
เท่านั้น ที่จะส่งผลส่งให้ตนเองได้ไปอยู่สุขในสวรรค์ชั้น
ไหน ๆ เมื่อเป็นจริงตามนี้ ข้าพเจ้าก็แน่ใจได้ทีเดียวว่า
ด้วยคุณงามความดีที่เดือนลอยไว้ประกอบได้ตั้งแต่ต้นจน
บัดนี้ปลายชีวิต จะได้ช่วยนำวิญญาณอันบริสุทธิ์ไปสู่ สุกต
ิณ สัมปรายภพ

สมศรี เจริญสันธิ์

ธันวาคม ๒๕๑๐

อาลัย—จากหลาน ๆ

ตลอดชีวิตของคุณเจ็ด เทบจะ กล่าวได้ว่าไม่เคย
ประกอบกรรมที่นับว่าไม่ดีเลย คุณเจ็ดไม่เคยบกพร่อง
ต่อหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นเมื่อครั้งยังเยาว์วัย หรือเมื่อเติบโต
ขึ้นแล้ว ดังนั้น คุณเจ็ดจึงเป็นลูกแก้วของคุณแม่ (ท่าน
เจ้าพระยาพิชัยญาติ บิดาของคุณเจ็ดได้ถึงแก่อนิจกรรม
ตั้งแต่คุณเจ็ดยังเล็ก ๆ อยู่) เป็นน้องที่น่ารักของพี่ ๆ ทุก
คน เป็นพี่ที่รักและให้อภัยแก่น้องอยู่เสมอ เป็นอาและ
น้าที่คอยดูแลห่วงใยต่อหลาน ๆ ทุกคนตลอดเวลา ดังเช่น
เมื่อครั้งก่อนที่คุณเจ็ดจะไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ
ในเวลา ร.ร. ปีตภาคฤดูร้อน พวกพี่น้องเรามากจะไปพัก
ผ่อนตากอากาศชุมนุมกันอยู่ที่บ้านพิชัยญาติ หัวหินทุกปี
ทั้ง ๆ ที่เวลานั้นคุณเจ็ดมีอายุเพียง ๑๖—๑๗ ปี แต่ก็ได้
ปฏิบัติหน้าที่อาและน้าที่ดีของหลาน ๆ ได้โดยไม่บกพร่อง
เช่นเคยไปเป็นเพื่อนเวลาหลาน ๆ ไปป็นเขา หรือเที่ยว
ตามที่ต่าง ๆ ทุกครั้ง และยามใดที่เห็นหลานคนใดกระทำ
ผิดก็จะตักเตือนและสั่งสอนทันที ทำให้พวกผู้ใหญ่ทุกคน
เบาใจและคลายห่วงใยลูก ๆ หลาน ๆ ไปมาก เพราะมีคุณ

แจ๊คคอยดูแลแทน พอตกกลางคืนประมาณสัก ๓-๔ทุ่ม
คุณแจ๊คก็จะเที่ยวเดินดูตามชายหาด ถ้าพบหลาน ๆ ยัง
นั่งเล่นนอนเล่นอยู่ก็จะกล่าวว่า “ดึกแล้ว ไปล้างเท้า
นอนเสีย” เป็นประจำ ซึ่งข้อความประโยคนี้อหลานของคุณ
แจ๊คทุกคนจำได้ติดหูไม่เคยลืมเลือนจนกระทั่งบัดนี้

อนึ่ง เมื่อคุณแจ๊คได้ไปศึกษาวิชา ณ ต่างประเทศ
เป็นเวลาเกือบสิบปี เธอก็ยังคงปฏิบัติตนสม่ำเสมอต่อ
ญาติพี่น้องอยู่เป็นนิจสิน จะเห็นได้ว่าในเทศกาลปีใหม่
ก็ดี หรือวันคล้ายวันเกิดของญาติพี่น้องคนใดคนหนึ่งก็ดี
คุณแจ๊คไม่เคยลืมที่จะส่งบัตรอวยพรมาโดยทั่วถึงทุกคน
และเมื่อเธอกลับสู่ประเทศไทยแล้วเธอก็ยังคงเป็น “คุณ
แจ๊ค” คนเดิมเหมือนเมื่อก่อนไปไม่เปลี่ยนแปลงเลย

สำหรับชีวิตของคุณแจ๊คระหว่างที่ศึกษาอยู่ในประ
เทศไทยนั้น ข้างพเจ้าเป็นหลานอาคนหนึ่งของเธอ และ
ปัจจุบันก็กำลังทำการสอนอยู่ในวชิราวุธวิทยาลัย ได้เรียน
ถามคุณครูเก่า ๆ ที่เคยได้สอนเธอมา ทุกท่านกล่าวเป็น
เสียงเดียวกันว่า คุณแจ๊คเป็นศิษย์ที่น่ารักมาก เกร่งกรัด
ต่อระเบียบของโรงเรียนมีความเคารพครูบาอาจารย์ มี
ความตั้งใจเรียนสม่ำเสมอ จะเห็นได้ว่าแม้เธอจะไม่ใช้คน

ที่สมองปราดเปรื่องนักแต่เธอก็พยายาม จนกระทั่งเคยได้
รับพระ ราช ทาน รางวัล เรียนดี จาก พระบาทสมเด็จพระ
เจ้าอยู่หัว^๕ ครึ่งหนึ่ง ซึ่งเธอภาคภูมิใจอย่างยิ่ง นอกจากนี้^๕
เธอยังเป็นนักกีฬาเอกคนหนึ่ง^๕ ของโรงเรียนด้วย เธอเป็น
นักรักบี้ฟุตบอลในทีมของโรงเรียน ซึ่งแข่งขันชนะเลิศ
ประเภทโรงเรียนแห่งประเทศไทย เธอเป็นนักวิ่งซึ่งมี
ฝีเท้าจัดมากคนหนึ่ง ปัจจุบันนี้ ที่คณะจิตรลดา วชิราวุธ
วิทยาลัย ก็ยังคงมีชื่อ “เดือนลอย บุนนาค” จารึกอยู่
บนโล่ให้ชนะเลิศกีฬาของคณะหลายโล่ คุณครูบางท่าน
ได้กล่าวขวัญถึงเธอว่าเป็น “สุภาพบุรุษนักกีฬา” จริง ๆ
ไม่มีใครในวชิราวุธวิทยาลัยที่รู้จักเธอแล้วจะไม่กล่าว
ขวัญถึงเธอในคำนี้ ซึ่งเมื่อข้าพเจ้าได้ยินก็ให้บังเกิด
ความปีติภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง และแม้แต่ คุณครูชนิษฐา
สีตบุตร คุณครูรัตนา สีตบุตร ซึ่งได้สอนเธอตั้งแต่เธอ
เรียนชั้นประถม ๑—๒ ก็สรรเสริญเธออยู่เสมอว่า คุณ
แจ๊คไม่เคยล้มครูเก่า ๆ เลย ยังให้ความเคารพนบ
เสมอต้นเสมอปลาย ตราบจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต
ของเธอ

ในวันอาทิตย์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๐
เวลาประมาณ ๑๓.๐๐น. พวกเราทางกรุงเทพฯ ได้ทราบ
ข่าวจากผู้ที่ได้ประสบเหตุการณ์ กรุณาโทรศัพท์มาบอก
ว่า คุณแจ๊คและคุณสมถวิลรถคว่ำ อาการสาหัสอยู่ที่โรง
พยาบาลราชบุรี เราตกใจกันมาก เพราะเพิ่งนั่งคุยกันอยู่
ในตอนเช้า^๕นั้นเองว่า คุณแจ๊คและคุณสมถวิลไปเที่ยว
หัวหินคงจะกลับในวัน^๕นี้ แต่ไม่มีใครสังหรณ์เลยว่า จะ
เกิดเหตุร้ายแรงขึ้นแก่เธอทั้งสอง เราจึงรีบโทรศัพท์ทาง
ไกลไปถามที่โรงพยาบาลราชบุรี ได้ทราบว่า คุณสมถวิล
แพทย์สงสัยว่ากระดูกสันหลังจะแตกแต่คุณแจ๊ค^๕นั้นสลบ
ยังไม่^๕ฟื้น อาการหนักมาก บรรดาญาติพี่น้อง^๕ทั้งทางฝ่าย
คุณสมถวิล และคุณแจ๊คต่างก็รีบรุดไปราชบุรี พร้อมด้วย
นายแพทย์ผู้ทรงคุณวุฒิจากศิริราช ด้วยความหวังว่าจะ
ได้รับเธอทั้งสองมารักษาพยาบาลที่กรุงเทพฯ แต่.....
มัจจุราชยอมไม่เคยปรานีใคร และไม่เคยถ่วงเวลาคอย
ใครด้วย ดังนั้น เมื่อพี่ๆ น้องๆ ไปถึงราชบุรี คุณแจ๊คก็
ได้จากไปเสียแล้วอย่างไม่มีวันกลับ ซึ่งยังความโศกสลด
แก่บรรดาญาติพี่น้องทุกคนอย่างสุดซึ้ง คุณสมถวิลก็

อาการค่อนข้างหนัก เมื่อพาตัวมารักษาที่กรุงเทพฯ แล้ว
ก็ต้องช่วยกันปีตมิให้เธอทราบว่า คุณ เจ็ด ได้ถึงแก่กรรม
เสียแล้ว อยู่เกือบสองสัปดาห์ ดังนั้น ไม่ว่าผู้ใดไปเยี่ยม
เธอ ๗ ก็มักจะไล่ให้ไปดูแลคุณเจ็ดอยู่เสมอโดยอ้างว่า
คุณเจ็ดเจ็บมากกว่าเธอ ทำให้ญาติพี่น้องทุกคนเพิ่มความ
เศร้าโศกขึ้นเป็นทวีคูณด้วยความสงสารเธอ

คุณเจ็ดจากโลกนี้ ไปเมื่อเธอมีอายุเพียง ๓๑ ปีเศษ
นับว่าเธออายุสั้นมาก ถ้าเธอยังอยู่ต่อไปเธอก็คงจะได้
ประกอบคุณงามความดีอีกมากมาย แต่อย่างไรก็ตาม นับ
ว่าเธอได้ใช้ระยะเวลาอันสั้นแห่งชีวิตของเธอไปอย่าง
มิได้เสียเปล่าเลย เธอได้เสียสละ บำเพ็ญประโยชน์เพื่อผู้
อื่นอยู่เสมอ ไม่มีใครที่เดือดร้อนไปหาเธอแล้วจะไม่ได้
รับความช่วยเหลือจากเธอ คำพูดที่ติดปากเธออยู่เป็น
ประจำก็คือ ข้อความตอนหนึ่งในบทเพลง “มหาชีวิตราช
สดุดี” ที่ว่า “อีกรู้เสียสละได้ด้วยใจงาม” และเธอก็
ได้ปฏิบัติตามนั้นจริง ๆ ตราบจนวาระสุดท้ายแห่งชีวิต
ของเธอ เพราะสาเหตุที่ทำให้เธอรทกวำนั้นเกิดจากมีเด็ก
คนหนึ่งถีบจักรยานตัดหน้ารถเธออย่างกระชั้นชิด เธอจะ

หลบทางขวาก็ไม่ได้เพราะกำลังมีรถสวนทางมา เธอพยายามเบรคแต่ไม่ทันเสียแล้ว เธอจึงตัดสินใจหักพวงมาลัยรถหลบทางซ้ายโดยเร็วทั้งๆ ที่ขอบถนนตรงนั้นสูงมากอยู่ ทำให้รถพลิกคว่ำตกจากถนน และคุณแจ๊คก็ต้องเสียชีวิตแทนเด็กนั้น ซึ่งถ้าเธอขับรถชน เขาก็อาจตายหรือบาดเจ็บสาหัส แต่ตัวเธอเองย่อมจะไม่เป็นอะไรหรือจะบาดเจ็บก็เพียงเล็กน้อยเท่านั้น จึงนับได้ว่าคุณแจ๊คได้เสียสละครั้งยิ่งใหญ่ที่สุดแล้วด้วยชีวิตของเธอเอง

ขอทวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ด้วยกุศลกรรมของคุณแจ๊ค “เดือนลอย บุนนาค” ผู้เป็น “คนดีที่สวรรค์ต้องการ” จงประสบความสำเร็จอันควร ณ สัมปรายภพนั้น เทอญ.

นายแสง บุนนาค

๑๖
สมถวิลทรรักและคิดถึง

เราและหมอเฟื่องได้ทราบข่าวจากคุณแม่เราว่า
คุณแจ้และสมเกิดอุบัติเหตุไปเที่ยวหัวหินกัน จนบ้านนี้
เรากียังไม่อยากจะเชื่อว่าคุณแจ้จากเราไปเสียแล้ว เรา
และหมอรุสก็เศร้าและเสียใจมากด้วย และก็ยังไม่อยาก
เชื่อว่าเป็นไปได้

อย่างไรก็ตาม เราคิดถึงสมและคุณแจ้เสมอ
เรายังจำครั้งสุดท้ายที่เราพบสมและคุณแจ้ที่ดอนเมือง
ได้ดี ขอให้สมทำใจให้สงบ สบายขึ้นและโชคดีต่อไปใน
วันหน้า

รักและคิดถึงเสมอ

ยุ้ย

ริปารี, โรม, อิตาลี

วันที่ ๑๐ มีนาคม ๒๕๑๐

สมถวิลทริก

คุณเถลิงชัย และพี่รู้สึกเสียใจมากที่ได้ทราบข่าว
การเสียชีวิตของคุณแจ้ และการประสพอุบัติเหตุของ
หนู หนูเป็นน้องที่รักมาก คุณเถลิงชัยและหลาน ๆ ก็
สนิทสนมหนูมาก และคุณแจ้ก็เป็นคนน่ารัก เข้ากับพวก
ญาติพี่น้องเราได้เป็นอย่างดี แม่พี่และคุณเถลิงชัยจะได้รู้
จักคุณแจ้ในระยะอันสั้น แต่รู้สึกรักและสนิทใจกับคุณ
แจ้เหมือนกับน้องแท้ ๆ คนหนึ่ง ประกอบกับเด็ก ๆ โดย
เฉพะยายจอยก็พูดถึงน้ำหวิลกับน้ำแจ้เสมอ ในขณะที่
อยู่โรม พี่จึงรู้สึกคุ้นกับชื่อคุณแจ้มาก พอได้
ข่าวว่าคุณแจ้เสียชีวิต ทั้งคุณเถลิงชัยและพี่ยังตกใจ
มาก พอบอกจอยว่าน้ำแจ้ตายแล้ว แกถามว่าน้ำแจ้
คนที่รักจอยนะหรือ พี่ได้ยืนยันต้องร้องไห้ออกมาทันทีต่อ
หน้าเพื่อนคุณเถลิงชัย เพราะนอกจากจะสงสารหนูและ

อาลัยคุณแจ๊คแล้ว ยังจับใจในคำถามของยายจอย ว่าแก
ยังเล็กอยู่ แต่อุตส่าห์จดจำไตรจิตจากน้ำแจ๊คได้ดี ทั้ง ๆ
ที่ตอนมาอยู่โรมแกก็อายุ ๒ ขวบครึ่งเท่านั้นเอง

การประสบเคราะห์คราวนี้ นับเป็นเคราะห์ร้ายที่
สุดในชีวิตของหนู พี่เข้าใจเห็นใจและสงสารหนูมาก พี่
เสียใจมากที่ระหว่างหนูมีทุกข์พี่ก็ไม่ได้อยู่ใกล้พอที่จะช่วย
ปลอบโยนได้ แต่พี่เชื่อว่าหนูคงรู้จักพี่และคุณเถลิงชัคดี
ว่าแม้เราทั้งสองจะอยู่ไกล แต่ความสนิทสนมทางใจที่พี่
ทั้งสองมีต่อหนูนั้นมากเพียงใด ฉะนั้นเวลาที่มีความทุกข์
และเดือนร้อนเรื่องใดก็ตาม ขอให้คิดว่าพี่ยินดีจะเป็นที่
ปรึกษาหารือและเป็นพี่ที่ห่วงใยหนูอยู่เสมอ ทั้งในขณะนั้น
และในโอกาสหน้า

พี่เป็นห่วงหนูมากทั้งในเรื่องสุขภาพทางกาย และ
จิตใจ ขณะนี้ขอให้หนูระวังตัวให้ดี และทำใจให้สดชื่น
แล้วจึงค่อยกลับมาทำงาน พี่เชื่อว่าผู้บังคับบัญชา และ
เพื่อนฝูงคงต้องเข้าใจและเห็นใจในเหตุการณ์เช่นนี้ และ
ทุกคนคงอยากเห็นหนูแข็งแรงโดยเร็วมากกว่าอย่างอื่น

ในก้านจิตใจนั้น หนูเคยเป็นคนเข้มแข็งปรับปรุง
จิตใจให้มั่นคงโดยเร็ว เพื่อจะต่อสู้กับโลกได้อีกในโอกาส

หน้า พี่เข้าใจว่าหนูจะเสียใจและว่าเหว่มากเมื่อขาดคุณ
เจ็ด เพราะหนูได้มาใช้ชีวิตเป็นอิสระร่วมกับคุณเจ็ด
และคุณเจ็ดก็รักหนูมาก การที่คุณเจ็ดจากไปโดยกะ
ทันหันย่อมทำให้หนูว่าเหว่มาก แต่ขอให้คิดเสียว่า ความ
ตายเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องพบไม่ว่าช้าหรือเร็ว หนู
เองได้มีโอกาสพบความรัก และความชื่นชมที่คุณเจ็ดมี
ต่อหนู แม้จะเป็นระยะเวลาอันสั้น แต่หนูก็ภูมิใจได้เต็มที
ว่าในชีวิตที่ผ่านมาแล้วของหนูนั้น นอกจากญาติพี่น้อง
และเพื่อนฝูง และผู้บังคับบาที่รักและเอ็นดูหนูอย่างจริง
ใจแล้ว ยังมีผู้ชายที่น่ารักอย่างคุณเจ็ดที่เข้าใจ ซึ่งถึงคุณ
ความดีของหนู และยกย่องให้เกียรติหนูตลอดมา ขอให้
หนูรักษาความภูมิใจนี้ไว้ตลอดไปเถิด และขอให้ปฏิบัติ
ตัวให้คนทั้งหลายรวมทั้งญาติพี่น้องของคุณเจ็ดได้เห็นว่
าหนูเป็นคนดีที่น่ารัก และเป็นความภูมิใจของญาติทั้ง
ฝ่ายเขาและฝ่ายเราและจะเป็นเช่นนี้อยู่ตลอดไป

พี่เข้าใจว่าการจากไปโดยกระทันหันของคุณเจ็ดนี้

อาจจะทำให้ชีวิตประจำวันของหนูเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
ชั่วระยะหนึ่ง คือหนูจะต้องมีความเข้มแข็งอดทนเพิ่มขึ้น
พี่เคยสังเกตหนูอย่างใกล้ชิดตลอดมา และเห็นว่าหนู
เป็นคนที่มีชีวิตต้องต่อสู้ในต่าง ๆ มากคนหนึ่ง ไม่
ได้สบายเหมือนใคร ๆ คิด แต่หนูก็มีพรประจำตัวสิ่งหนึ่ง
ที่มีคุณค่าที่สุดแก่ชีวิตหนู สิ่งนั้นคือความมีจิตใจดีและ
สุจริตใจต่อญาติมิตรและเพื่อนฝูง รวมทั้งความอ่อนน้อม
มีการระมัดระวัง ซึ่งทำให้ทุกคนที่รู้จักคุ้นเคยกับหนู
รักใคร่และเอ็นดูหนูอย่างจริงใจ พรประจำตัวนี้ จะเป็น
สิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองชีวิตหนูให้ร่มเย็น รุ่งเรืองต่อไปภาย
หน้า ขอให้เชื่อพี่ และอย่าไปคิดว่าเหลวหรือเบื่อหน่าย
ชีวิตเลย เพราะไม่ว่าหนูจะอยู่แห่งใด ต้องมีคนเมตตา
เอ็นดูและเห็นใจหนูเสมอ ขอให้รักษาคุณสมบัตินี้ให้
ยั่งยืนต่อไปเถิด

คุณเถลิงชัยฝากความระลึกถึงและความปรารถนา
ตัวอย่างจริงใจมาพร้อม จ.ม. นิตย พี่ว่าคุณเถลิงชัยรัก

เอ็นดูหนูเหมือนน้องของเขาเองแท้ ๆ เมื่อรู้ข่าวถึงกับนั่ง
ร้องไปพักใหญ่ และบ่นว่าสงสารสมถวิลและเสียตายคุณ
เจ็ดเหลือเกิน พี่ไม่ได้เขียน จ.ม. มาทันทีเมื่อได้ข่าว
เพราะจิตใจยังไม่สบายเลย และอยากให้หนูได้พักผ่อน
มาก ๆ ก่อน ขณะนี้เข้าใจว่าหนูคงค่อยแข็งแรงขึ้นแล้ว
นะ.

รักและคิดถึงหนูเสมอ

พ

“ไว้อาลัยคุณแจ๊ค”

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ เป็นวันที่
พวกพี่ต้องสูญเสียคุณแจ๊คไปโดยไม่ได้คาดฝัน เป็น
ธรรมดาที่ผู้ยอดดที่จะเศร้าใจ เสียใจ และเสียตายไม่ได้
โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคุณแจ๊ค ซึ่งเป็นน้องเขยคน
สุดท้องของพวกเรา ซึ่งนับว่าเป็นเวลาอันสั้นเหลือเกิน
ที่คุณแจ๊คได้เข้ามาเป็นสมาชิกเพิ่มขึ้นในครอบครัว ถึง
กระนั้นคุณแจ๊คก็พยายามทำตนสนิทสนมกับทุกคนได้ดี
ให้ความเคารพแก่ญาติที่สูงอายุกว่า ให้ความรักและ
เมตตาแก่หลาน ๆ และความเมตตานี้ยังได้แผ่ไปแม้
กระทั่งสัตว์เลี้ยงในบ้าน ถ้ามองดูเผิน ๆ แล้วจะเห็นว่า
คุณแจ๊คเป็นคนเฉย ๆ ไม่ค่อยช่างพูด แต่ถ้าได้ใกล้ชิด
สนิทสนมแล้วจะรู้ว่าคุณแจ๊คเป็นคนที่น่าคบ มีความ
กตัญญูแก่ผู้บังเกิดเกล้า ให้ความรักและเอาใจใส่ต่อ
ภรรยา มีความเอื้อเฟื้อแผ่แก่ญาติพี่น้องและเพื่อนฝูง
ชอบทำอะไรให้ใครโดยไม่พูดหรือใช้วาจาเป็นของกำนัล

เป็นคนพูดตรงไปตรงมา ดังนั้นคุณแจ้จึงเป็นที่รักใคร่
ของพี่น้องและเพื่อน ๆ มีญาติและเพื่อนสนิทหลายคน
ที่ต้องเสียหน้าที่ในการจากไปของคุณแจ้ครั้งนั้น ทุกคืนที่
บำเพ็ญกุศลในคุณแจ้ บรรดาญาติและเพื่อน ๆ ได้มาอยู่
เป็นเพื่อนคุณแจ้คับคั่งจนบรรจุนพ ทุกคนมาด้วยความ
อาลัยรักและช่วยงานด้วยความเต็มใจ ขอให้วิญญาณของ
คุณแจ้จงไปสู่สุคติ และช่วยโปรดคุ้มครองเป็นกำลัง
ใจแก่สมถวิลน้องที่รักของพวกพี่เหมือนเมื่อครั้งคุณแจ้
ยังมีชีวิตอยู่ด้วยเถิด.

จากพี่ ๆ ของน้องสมถวิล

๑ ก.พ. ๒๕๑๑

คุณเดือนลอย บุณนาค เข้าทำงานในองค์การ
โทรศัพท์แห่งประเทศไทย ในวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๗
บรรจุในตำแหน่งนายช่างตรี สังกัดสำนักนายช่างใหญ่
งานส่วนใหญ่ของสำนักงานนี้ ในระยะนั้นคือ งานติดตั้ง
ชุมสายอัตโนมัติ งานชิ้นแรกที่คุณเดือนลอยได้ทำคือ
ติดตั้งชุมสายกรุงเทพมหานคร ระบบ Crossbar ARF ๑๐๒ ขนาด
๑๐,๐๐๐ เลขหมาย ที่ตึกโทรคมนาคม สะพานขาว

ตุลาคม ๒๕๐๙ ช่วยทำงานติดตั้งชุมสายตัวอย่าง
ที่ศูนย์ฝึกโทรคมนาคม นนทบุรี

มกราคม ๒๕๑๐ กลับมาทำงานติดตั้งเพิ่มเติมที่
ชุมสายกรุงเทพมหานคร

กุมภาพันธ์ ๒๕๑๐ ย้ายไปทำงานแก้ไขดัดแปลง
เครื่องชุมสาย ที่ชุมสายชัยพฤกษ์จนถึงแก่กรรม

ตลอดระยะเวลาที่ทำงานอยู่ คุณเดือนลอย ได้
แสดงถึงความขยันขันแข็ง และเอาใจใส่ในงานเป็นอย่างดี
ดียิ่ง เป็นที่รักใคร่ของเพื่อนร่วมงาน และให้ความเอื้อ
อารีแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างเต็มที่เสมอมา

พวกเราชุมสายกรุงเกษมรู้สึกสลดใจอย่างสุดซึ้งใน
การจากไปของคุณเดือนลอย และพวกเราจะไม่ลืมคุณ
เดือนลอยเลย

จุมพล เหราบัตย์

ดิฉันขอขอบพระคุณท่านผู้ใหญ่ที่เคารพตลอดจน
ญาติและมิตรที่รักที่ได้เมตตาแสดงน้ำใจเนื่องในมรณ-
กรรมของ คุณเตือนลอย บุนนาค สามีของดิฉัน และ
แก่ตัวดิฉันเอง ตลอดเวลาที่เจ็บป่วยเนื่องจากอุบัติเหตุ
ตลอดเวลาบำเพ็ญกุศลศพคุณเตือนลอย ได้มีผู้บังคับ
บัญชา ญาติผู้ใหญ่ และมิตรสหายหลายท่านกรุณารับเป็น
เจ้าภาพสวด และช่วยรับภาระจัดงานทุก ๆ ด้านให้สำเร็จ
ไปด้วยดี

เจ้าภาพทุกคน และดิฉันขอขอบพระคุณในไมตรี-
จิตของทุกท่านในโอกาสนี้ด้วย และหากมีสิ่งบกพร่อง
เกิดขึ้นโดยสถานใด ดิฉันกราบขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สมถวิล บุนนาค

๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๑

หอสมุดแห่งชาติ
สาขาจังหวัดชลบุรี

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มณฑลการพิมพ์ 101 ถนนตานี พระนคร
โทร. 819656 นางจรัส อ่องจรีต ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 2510

